

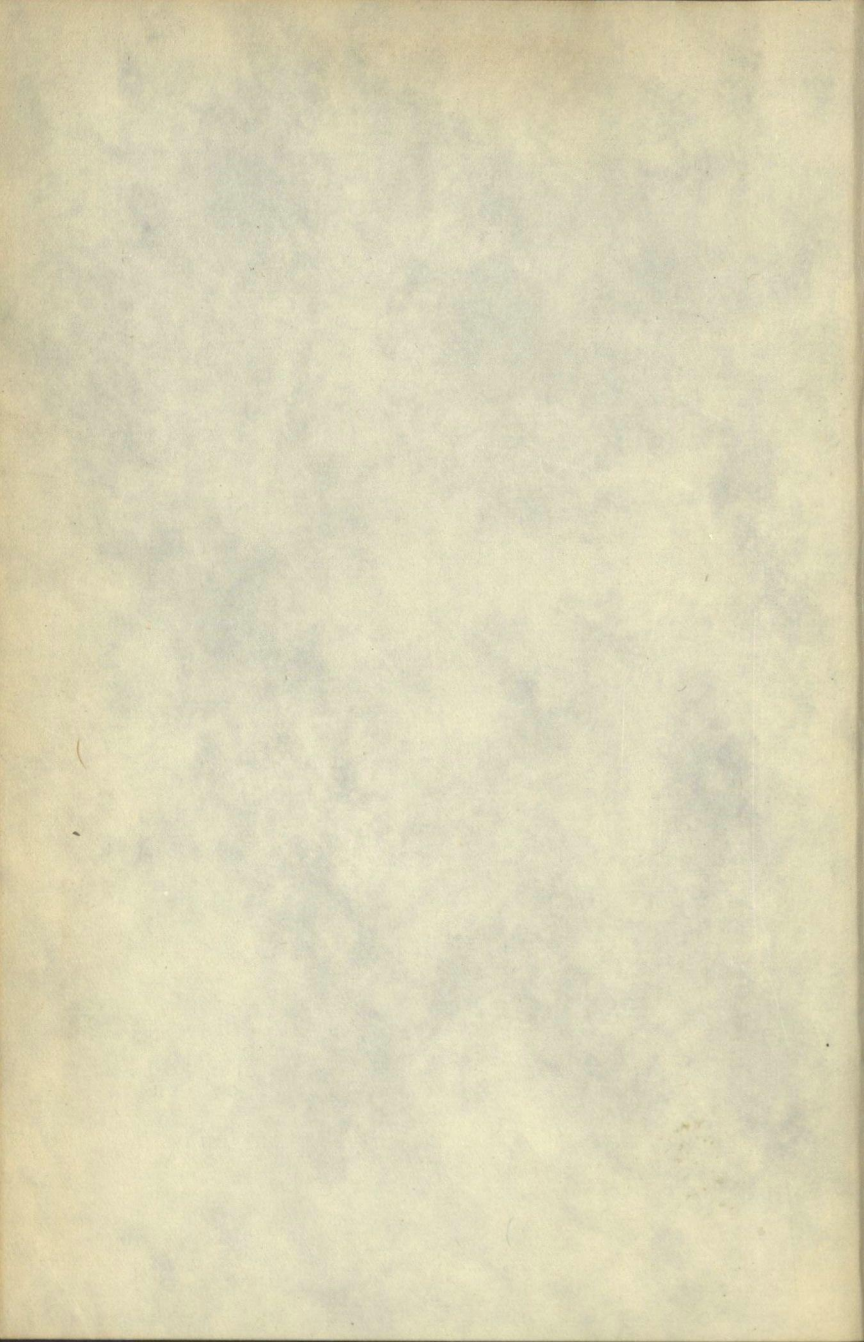

P. A. FOGELSTRÖM

PAF/1411

20.2 Hellander, A

pi hint

*Präken Sofia Gennaliu,
värnadsflicka
af
färjarna.*

KOLPOJKS - MINNEN

MED FLERE

GLADA HÅGKOMSTER
FRÅN

FLYDDA DAGAR af

EN GAMMAL SKÅDESPELARE

SKOLPOJKSMINNEN.

SKOLPOJKSMINNEN

MED FLERA GLADA HÅGKOMSTER FRÅN
FLYDDA DAGAR

AF

EN GAMMAL SKÅDESPELARE

förf. till "Från mitt teaterlif".

Hellander, A.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI

STOCKHOLM

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1899.

SKOLPOJKSMINNEN

1.

Tyska lyceum.

Det var år 1858. Jag var stora karlen, hela tio år, och hade fått sluta i »mamsellskolan», där jag inhämtat bokligt vetande under tvenne långa, tråkiga år. Den där »mamsellskolan» ingaf mig nu det djupaste förakt med alla dess gamla pallar att sitta på, dess eviga griffeltaflor och sist och och icke minst mängden af pladderande småflickor till kamrater. Vid tio år är man icke alls fruntimmerskarl, allra minst beundrar man små damer på sju eller åtta år. Man hyllar sig då mycket hellre till de äldre, hvilka tituleras moster, faster eller tant, och af hvilka man kan vänta sig något, som gläder ett egoistiskt barnahjärta.

Jag skulle nu i storskolan. Min mor, som var änka med flera barn, hvaraf jag var det äldsta, befann sig i svårt hufvudbry, hvar hon bäst skulle placera mig. Det är sannerligen icke

lätt för en ensam stackars kvinna att rätt uppfostra en vildbasare till pojke. Därtill behöfs en sträng och vaksam fars energiska vilja.

Man rådde slutligen min mor att sätta mig i Tyska lyceum, ett på den tiden särdeles gouteradt läroverk, och där i synnerhet tyska språket odlades med alldeles särskild omsorg. Detta blef också beslutadt, så mycket hellre som vi bodde strax i början af Söder och vägen icke var lång till centrum af staden, där skolan låg.

Min mor tog mig vid handen och så spatserade vi upp till läroverkets rektor, doktor Dieterich, en älskvärd gammal herre, hvilken vänligt mottog oss och inskref mig till höstterminen i kvarta. Så var jag då »riktig» skolgosse och stolt var jag.

Tyska lyceum låg då vid Skärgårdsgatan n:r 8, med ingång från Skolgränd. Läroverket hade gamla anor, ända från 1612, då det inrättades under Gustaf Adolfs tid. Den gamla byggnaden ser, trots flera då och då skedda tillbyggnader, mycket ärevördig ut och själfva skolhuset torde vara en af hufvudstadens äldsta byggnader. Skolan upplöstes slutligen år 1888. Såsom läroverk bibehöll det sin ursprungliga indelning i fyra klasser, kvarta, tertia, sekunda och prima, med hvar sin klassföreståndare. De voro på min tid för prima Dieterich, för sekunda Frisch, för tertia Madsen och för kvarta Jancke, den sedermera så bekante sånganförelaren och

bildaren af föreningen »De svenska national-sångarna».

Så kom ändtligen hösten och med den ett nytt lif för den tioårige pojken, i hvars ådror vårfloden sjöd och som med nyvaknade, men dock morgonfriska ögon längtade att få blicka kring sig i den stora världen, om denna också tills vidare inskränkte sig till den halfmörka skol-salen, befolkad af ett fyrtiotal skrikhalsar och odygdspåsar.

Det är nu fyrtio år sedan, men jag minnes ännu som i en dröm, när jag klockan åtta på morgonen med hjärtat i halsgropen och med min skolväska på ryggen knogade upp för de två trapporna till kvarta och trädde därin. Jag minns det bedöfvande sorl, som mötte mig, och huru jag tvärt blef omringad, knuffad och hamrad bak på skolväskan och hur utrop och frågor haglade kring mig.

»Nej, se där är en ny! Hvarifrån kommer du? Hvad heter du? I hvilken skola har du gått? Hur gammal är du? Hvad är din far? Hvar bor du?» Och så vidare i oändlighet.

Det var omöjligt att svara i allt detta surr, men stark, som jag var, nöjde jag mig med att utdela en knuff hit och dit och bana mig fram i salen, där jag slutligen kunde axla af mig min bokväska. Lyckligtvis ringde klockan i detsamma, och alla fingo brådtom att intaga sina platser på bänkarna. Läraren, magister Albert Jancke, inträdde och intog sin plats i katedern. Uppropet

skedde och nykomlingarna fingo sina platser anvisade. Jag fick min plats bredvid en ful pojke med rödt, stripigt hår, som tycktes vara vid samma ålder som jag. Han, själf fattigt klädd, betraktade mina snygga, nästan fina kläder uppmärksamt. Det låg icke något afundsamt eller elakt i hans blick. Hans ögon, i det annars fula och simpla ansiktet, voro tvärtom särdeles goda och vackra och tilltalade mig genast, så att jag omedvetet log tillbaka och nickade åt honom vänligt, och då kom där något i hans blick, som man ser hos stora hundar, när de af en främmande få en vänlig smekning.

Jag fick sedan veta att min sidokamrat hette Johan Pegel, var son af en sockerbruksarbetare vid Tanto, och, såsom varande fattig och af tysk extraktion, hade han friplats i skolan. Det dröjde icke många dagar, innan Pegel och jag voro goda vänner. Vi följdes åt från och till skolan, ty han hämtade mig alltid i förbifarten, hvilket mången mörk och ruskig vintermorgon hindrade mig från att komma för sent.

När man är barn, är hjärtat alltid öppet på vid gafvel, och att då göra bekantskaper, knyta vänskapsband och utbyta förtroenden anser man som den naturligaste sak i världen. Och det är väl så det bör vara. Tids nog kommer den kalla beräkningen, den sluga försiktigheten, som noga afväger hvarje uttaladt ord och hvarje ingången förbindelse.

Under de första dagarnas rastetider gjorde jag en mängd bekantskaper bland kamraterna, icke blott i den klass, hvori jag gick, utan äfven bland gossarna såväl i tertia som sekunda. Jag var storväxt för min ålder, så att jag ingalunda kunde räknas bland småpysarna, och frisk och hurtig var jag, så att jag godt vågade taga ett kragtag, om det också gällde med en tertian.

Jag vill här nu nämna några af mina samtida i skolan, oafsedt i hvilka klasser de gingo, med hvilka jag formerade bekantskap, som sedan räckte ut i lifvet. Där voro Gustaf Wolter, sedermera skådespelare vid kungl. teatern och numera afliden, Ivar Naumann, nu stadens tjänstemän i drätselnämnden, Carl Grabow, nu vår utmärkte dekorationsmålare, Eric Bourghardt, nu välbeställd järnkramhandlare i Stockholm, bröderna Jancke, söner till magistern, Christian Stanzen, numera död, Alexander Mollerius, son till statsrådet, ryske generalkonsuln, den vackre, älskvärde, ståtliga, men sedan så olycklige Rouget de S:t Hermine, som efter ett lättsinnigt lif i Paris reste till Afrika, gick där in i Främlingslegionen, uppförde sig som en hjälte och stupade i en vild strid mot kabylerna. Och det finnes nog många flere, men minnet sviker, och den tiden trycktes ej ännu för tyska skolans räkning några klasskataloger.

Platsen för våra lekar var Tyska kyrkogården, och här under vintern anordnades väldiga

snöbollskrig, i hvilka det gick hett till och många näsor färgade den hvita snön rosenröd, — men hvad frågade man efter det? Man var ju *svenska* pojkar — om äfven händelsevis både far och mor voro från det tyska fäderneslandet, — ty det vare sagdt, att det gick en särdeles frisk nordisk vind genom Tyska lyceums såväl lärarekår som icke minst bland ynglingarna och skolpojkar, något af Gustaf Adolfs egen anda. *Krig* var vår ständiga lek — och veklighet föraktades och hånades djupt.

Men med vår tolerans var det si och så. Vid Tyska stallplan låg den judiska synagogan och den därmed förenade judiska skolan. Stackars små judegossar, de hade den tiden hårda dagar och smögo sig, förskrämda, bakvägar till sin skola. Öfver kyrkogården vågade de sig aldrig. Upptäcktes någon stackare i ett hörn eller i en portgång, så ljöd lystringsropet: »Det osar fläsk!» och därmed hade den svage ensamme ett helt koppel af lycister öfver sig, hvilka grundligt mörbultade honom, hånade honom, ställde och inklämde judgossen i ett hörn och uppmanade honom att förklara »det Moses var en gammal åsna och Abraham var en stor mormors nattmössa». Men judgossarna voro vanligen stoiska och ledo misshandeln hellre än att uttala dessa hädelser, fastän stora tårar lyste i deras mörka, vackra ögon.

Det där var mycket fult och illa handladt, men vi voro ostyriga och vilda pojkar, och så

måhända låg ännu judhatet kvar i luften från äldre tider äfven hos gammalt och förståndigt folk, och då får man icke undra så mycket på, om äfven barnen visade denna betänkliga brist på hjärta och tolerans.

2.

»Mårtens gås.»

Det skall aldrig falla mig in att påstå det pojkarna i kvarta voro så synnerligt flitiga eller älskade bokstudier öfver allt annat. De föredrogo långt hellre att hoppa hage ute på kyrkogården, eller att döpa judpojkar vid brunnen på Stallplanen. Men det låg dock en viss fart i lärarnes sätt att undervisa, hvilket lyckades intressera lärjungarna. Sålunda hade vi ett par timmar i veckan doktor Frisch, hvilken för oss föreläste och förklarade stycken ur allmänna historien, och som historia med sina krig, hjältar och stora världshändelser alltid tilltalar pojkars sinnelag, så voro dessa timmar särdeles efterlängtrade. Äfven lät doktor Frisch oss deklamera Tegnér, Franzén och andra af våra stora skalder, och om det icke alltid gick så bra, så var det desto mera roligt.

Vår egen klassföreståndare, magister Albert Jancke, var allmänt afhållen. Han var ännu ung, icke fyrtio år, med ett gladt och välvilligt sätt och mycket ännu af tjufpojke uti sig. Han kunde ofta nog bryta af en lektion för att berätta några anekdoter, hvilka kommo pojkarna att storflina. Han kunde också ibland, och det var mindre rätt, högt klandra en elev för något fel eller lyte särskildt för honom betecknande, och för att åskådliggöra det tydligare uppritade han det ifrågavarande föremålet med krita på svarta taflan, till allmän fägnad.

Min vän Johan Pegel var ofta utsatt för hans porträtteringsskicklighet. Pegel var nämligen föga mån om sitt yttre. Det stripiga, röda håret var ständigt okammadt och oklippt och naglarna fingo växa ohäjdadt och voro ofta svarta och smutsiga. Rätt som det var tog Jancke kritstycket och ropade: »Gossar! Ni ha ju hört talas om »Snuskpelle»? Vill ni se huru *han* såg ut?» — Och med några raska drag ritade läraren upp den stackars Pegels olyckliga figur med förvånande träffsäkerhet. »Nå ser ni, hvem det är?» ropade läraren när porträttet var färdigt.

»Det är Pegel! Det är Pegel! 'Snuskpelle!'» ljöd det i korus.

Men stackars Pegel var så van vid skämtet, att det ej bekom honom mycket. Skulle det vara ett ambitionsstraff, så var det förfeladt. Hans föräldrahem var allt för olikt de andra gossarnas.

Som sagdt, Albert Jancke var mycket afhållen, icke blott i vår, eller rättare sin egen klass, utan i hela skolan, ty han var läroverkets sånglärare, och som sången var hans särskilda specialitet, dref han den också med verklig entusiasm. Tyska skolans fyrstämmiga kör var också särdeles berömd för fyrtio år sedan. Den användes också flitigt, icke blott om söndagarna vid högmässan, utan också vid större begrafningar i kyrkan. Om dessa kappades man att få vara med, ty den tiden renderade det skolgossarna ett halft skålpund konfekt och en splitter ny riksdalerssetta hvar. Det var naturligtvis Jancke som bestämde, hvilka som skulle vara med — och därför hyllades Jancke.

Ett alldeles särskildt tillfälle hade vi nu, ty Mårtens gås närmade sig, och den dagen brukade alltid festligt firas af pojkarna i Tyska lyceum och för öfrigt äfven annorstädes i hufvudstadens läroverk. Den gamla plägseden är nu utrotad i skolorna af den stränga disciplinens hand, men det tycker jag är skada, ty nöjet var ju ganska oskyldigt och glädjande både för gifvarne och mottagaren.

År 1858 stod ännu seden i sitt fulla flor. Hvarje klass samlade in pengar för att gifva sin klasslärare gäss till present på mårtensdagen, men det skulle naturligtvis ske hemligt och komma som en fullständig öfverraskning. I början af november kommo listorna ut, och inom få dagar voro i ensamt vår klass några och trettio riks-

daler insamlade. Man låg efter pappa och mamma hemma, ska' jag säga, för att få så mycket som möjligt — allra minst en sedelriksdaler. Om de där hemma icke hade råd att äta gås, det gjorde detsamma, endast magistern fick.

När så kassan befanns tillräcklig och mer än tillräcklig, utsågs en deputation, som fick det viktiga uppdraget att uppköpa de ädla fjäderfäen. Deputationen utgjordes af Rouget de S:t Hermine, Erik Bourghardt och mig, och i känslan af det viktiga ansvaret begåfvo vi oss ett par dagar före den stora dagen ned till Munkbron, där kapitoliiräddarnes ättlingar höllo ett förfärligt stimm i förkänslan af ett sorgligt slut. Vi började vår rond mellan burarna, men vi hade kommit öfverens om att hålla oss mycket kritiska och kalla, såsom sannskyldiga köpmän, och icke tillstödja någon öfverrumpling. Snart blefvo vi attackerade af några manhaftiga fruar, af dessa Munkbrons härskarinnor, hvilka i alla tider varit sig ganska lika. Troligen anade de vårt ärende.

»Ska' småherrarna kanske ha en gås åt sin magister? Kom hit då och se på mina, små sockergryn! Stora, feta som grisar, mina änglar! Och kosta bara fem riksdaler! Ska' det vara?»

Vi sågo på hvarandra. »Ånej, inte ännu,» sade Rouget, »vi ska allt se oss omkring.» — Och så gingo vi vidare, men vi tyckte att öfverallt voro gässen ganska lika, samma pris gällde de och samma oväsen förde de. Slutligen, efter

många om och men, fastnade vi för en fru, hos hvilken vi fingo en stor präktig gåskarl och två gäss för tillhoppa femton riksdaler, och det funno vi vara en god affär. En sjäare hjälpte oss med buren till skolan, där vaktmästaren, som var invigd i hemligheten, gömde den i sin vedbod till den högtidliga dagen.

Men nu var frågan, hvar vi skulle göra af öfverskottet. Vi hade ju nära tjugo riksdaler öfver. Det hölls en större konferens och beslöts att för återstoden köpa magistern en vacker klockkedja af silfver, ty vi hade sett att han hade en dylik endast af hår, som vi alls icke funno vacker. Sagdt och gjordt!

Så kom äntligen den efterlängtrade stora dagen. Alla voro på sina platser i god tid, fnitterande och pratande. Klockan slog åtta och magistern inträdde. Morgonbönen hölls under tyst och allvarsam hållning, hvarefter magistern lät sin blick fara öfver bänkraderna och yttrade i vänlig ton, »att det glädde honom att se att i dag ingen kommit för sent eller fattades i klassen». Ett bredt, likformigt leende flög öfver alla pojkansiktena. Det var enda svaret.

»Kack, kack, kack, kack . . . kack!» ljöd det förtvifladt och vildt utanför, dörren flög upp och in kom gåskarlen flaxande, efterföljd af sina två befjädrade damer. Bakom i dörren syntes den gamle vaktmästarens glada ansikte.

Ett jubel, som endast lifvade pojkar kunna uppstämman, hälsade gässens entré. Gåskarlen

slog sig majestätiskt ned på katedern, vände sig rundt och nickade gravitetiskt åt magistern, under det att femininerna skygga sökte sin tillflykt under bänkarna.

När det äntligen blifvit något tyst i salen, tackade magistern varmt sina lärjungar för den vackra presenten, hvilka tacksamhetsbetygelser förnyades, då den äldste i klassen till honom öfverlämnade den lilla fina och smakfulla urkedjan.

Något skolarbete blef det icke af den dagen. Magister Jancke, som väl haft någon hum om hvad som förestod, inbjöd hela klassen till sin våning en trappa ned, där vi rikligen undfägnades med choklad och stora saffransbullar, och att välfägnaden hade en oerhörd afgang behöfver icke omförmälas.

Ungefär på samma vis gick det till i de öfriga klasserna. Det var glädje och fröjd i barnasinnets, och när hösten nalkades, så längtade alla efter en ny Mårtens gås — alla, troligen med undantag af gässen själfva, som dock innehade hufvudrollen i spektaklet.

3.

När lycisterna lekte krig.

Det gick ganska fort att avancera den tiden i skolan. Hösten 1859 befunno sig flertalet af kvartas alumner uppflyttade i tertia. Att detta icke berodde af någon särdeles flit och ansträngning hos lärjungarna är jag mycket villig att erkänna. Snarare då på lärarnes stora välvilja och öfverseende samt på den tidens ännu ringa fordringar på kunskapsmått.

Pojkar äro i alla tider samma pojkar och deras unga hjärnor hysa så många rika fantasier, hvilkas färgspel alldeles fördunklar tanken på att använda tiden på ett för framtiden nyttigt och praktiskt sätt. Hos oss, den tidens tio- och elfva-åringar, lekte hågen på krig och örlig. Aftnarna, sedan läxorna voro nödtorftigt inpluggade, tillbringades i hemmen med slukandet af Starbäcks historiska berättelser, af Floridans »Gonsalvz af Cordova» och andra hjältehistorier, och bland den nyare litteraturen stodo August Blanches berättelser i hög kurs, i synnerhet »Flickan i Stads-gården» med sina glada och uppfriskande skolpojkslagsmål.

Detta senare var i synnerhet något för oss, och det dröjde icke länge förr än vi allmänt be-

slöto att arrangera något i samma väg. Det var som vanligt med alla upptåg att vildbasaren Rouget de S:t Hermine gick i spetsen. Han bodde vid Hötorget n:r 13 och hade ofta på hemväg från skolan råkat i delo med Stockholms lycister, hvilka hade sitt läroverk i huset n:r 54 Regeringsgatan i hörnet af Lästmakaregatan. Till dessa sändes nu en skriftlig utmaning att möta väl rustade, med dagg, bokrem eller battong, en mörk hösteftermiddag på Oxtorget, där striden skulle utkämpas, och att en sådan utmaning skulle mottagas med acklamation, var lätt att motse.

Då den utsatta dagen var inne, samlades vi till ett antal af väl femtio pojkar på tyska kyrkogården, beväpnade »till tänderna» med korta påkar oeh hopsnodda repstumpar. En hop, anförd af Rouget, skulle marschera öfver Brunkeberg och Hötorget och falla »fienden» i ryggen, under det en annan, förd af långa Gustaf Wolter skulle tåga Regeringsgatan fram. Rouget de S:t Hermine, som flera gånger fått personlig kändedom i lekamlig måtto om de Stockholmska lycisternas styrka och hårdhändhet, hade dock likt en försiktig general ingått ett aktivt alliansförbund med en hop sjömanspojkar från Skeppsbron, hvilka utgjorde vår förstärkning och reserv.

Så rustade drogo vi åstad med hurtigt mod och väl igenknäppta jackor. På Oxtorget stod »fienden» med väl och skickligt utställda förposter i alla gathörn, hvilka med gälla hvisslingar

varskodde vårt annalkande. Här hjälpte blott att modigt storma an, och med Rouget och Wolter i spetsen drabbade vi samman under vilda hurrarop. Slag haglade, blåa ögon och blodiga näsor prydde inom kort hjältarna, hvilka här och hvar rullade öfver hvarandra i rännstenarna. Hvilka som rådde, var svårt att afgöra, men jag tror att den gången var det Stockholms lycister, ty de hade fått hjälp af vagnmakaregesällerna och lärpojckarna vid Lästmakaregatan, och deras hårda näfvar uträttade ett styft arbete.

Striden pågick en god stund och spred sig till angränsande gator, utan att dock framkalla någon ovanlig uppmärksamhet. En och annan promenerande herre stannade och tittade leende på kalabaliken, och den beskedliga polisen storskrattade. Pojkar skulle väl slåss — menade man.

Huru de flesta af oss sågo ut, när vi kommo hem, kan man lätt tänka sig. Sönderrifna och nedsmutsade kläder, marmorerade i ansiktet och med stora bulor i hufvudet. Det var segerns lön. Dylika slagsmål utkämpades ofta med växlande framgång under hösten och vintern 1859, och dessa bardalekar mellan Tyska och Stockholms lycister, tror jag, voro de sista ordentligt ordnade skolpojksbataljer, som förekommit i Stockholm.

Men slutligen ledsnade vi på att ge och få stryk. Vi tyckte väl att det låg något simpelt i att endast slåss med näfvar och daggar. Vi fingo ädlare mål för vår krigiska ifver.

Kanonåskorna började dundra där nere under Italiens blåa himmel. Stridens vapengny, trikolorens fladdrande segertåg, fransmännens jubel efter striderna vid Solferino och Magenta, MacMahons och Napoleons hjältenamn, allt bidrog att elda unga entusiastiska pojksinnen. Och det var sannerligen icke endast de unga, som besjälades af hänförelse. Den låg i tidens luft. Rysslands öfvermakt nyss krossad på Krim af västmakterna, Österrike nu slaget af fransmännen, och Italiens nyligen började frihetskamp, allt bidrog att tända eld i sinnena. Därtill kom att hela det svenska folket blickade med undran, väntan och hopp upp till tronen, nyss bestigen af den ridderlige och ståtliche Karl XV, af hvilken man väntade så mycket. »Kung Karl den unge» — *han* skulle göra Sverige stort och äradt såsom i gamla tider! Så hoppades alla. Rysshattet var icke dödt, det vaknade till nytt lif, och tanken på det förlorade Finland föddes åter.

Hos skolpojckarna stod strax elden i lågor. De tyska lycisterna skulle väpna sig och bilda en frikår. Rusningen till fanan var stor och öfverväldigande. Vi utgjorde snart hela sextio »man». I spetsen för det fosterländska företaget stodo Rouget de S:t Hermine och Erik Bourghardt, den förre såsom instruktionsofficer och den senare såsom generalintendent, hvilken skulle ombestyra den krigiska utrustningen — en mycket svår ställning vid en armé, som totalt saknade krigskassa. Till kapten utsågs Carl Grabow och till

andre löjtnant Gustaf Wolter. Genom frivillig insamling lyckades vi få en del uniformsartiklar, sablar och patronkök, franska kepis och preussiska pickelhufvor från gamla Lejas bazar och slutligen äfven en trumma och ett gammalt valdhorn, — men vår sorg var att vi inga riktiga gevär hade, och sådana *måste* vi naturligtvis ha, om det skulle bli någon ordentlig exercis af. Åtminstone borde vi ha gevärskolfvar; sådana finge man köpa vid artilleriförrådet för tjugufyra skilling stycket. Rouget bönföll hos sin far, öfversten, och fick några riksdaler, och Bourghardt gjorde öfvermänskliga ansträngningar, men utan att lyckas. Då fick den lille Alexander Mollerius en god idé. Han sade: »Gå till min pappa, han är så rysligt hygglig och ger oss nog till några gevär — om ni kommer flere, ty mej ensam ger han icke något, ty då tror han jag köper upp det till snask».

Sagdt och gjordt! En deputation utsågs med Rouget de St: Hermine och Mollerius i spetsen, hvilken skulle uppvakta denne senares far, ryske generalkonsuln och statsrådet Mollerius i dennes bostad vid Arsenalsgatan n:r 3 och hos honom anhålla om subsidier för vår krigskassas räkning.

Deputationen blef mycket vänligt mottagen af den lille fryntlige generalkonsuln, hvilken tycktes med stort intresse taga del af den nya arméorganisationen och ådagalade också en viss känsla för dess nuvarande nöd.

»Nå, mina gossar, hvad är nu egentligen me-

ningen med er frikår? Ämna ni endast exercera och leka vaktparad som pojkar bruka?»

»Ånej» — skyndade Rouget helt oförsiktigt att yttra — »när vi bara få gevär och bli färdiga, så ämna vi klå ryssen . . . och så ska vi ta tillbaka Finland!»

»Hm, ser man på bara!» — skrattade generalkonsuln och kastade sig baklänges på chäslongen — »klå ryssen och återeröfra Finland! Jo, jag tackar jag! Ja, mina gossar . . . under sådana omständigheter anser jag mig lika villig sam skyldig att lämna mitt bidrag. Här ha ni tjugu riksdaler — se nu bara till att ni bli väl rustade — att *klå ryssen*. Farväl!

Glada voro vi, fastän vi voro onda på Rouget, som med sin öppenhjärtighet naturligtvis »*djupt sårat den snälle gubben*».

Nu fingo vi gevärskolfvar i mängd och sågo ut som *riktiga* soldater. Det exercerades värre, och under hela eftersommaren företogos utmarscher till Ladugårdsgärdet och Friesens park, där lägerlif fördes och krigisk idrott idkades. Jag minns särskildt en gång på Ladugårdsgärdet, när vi lägrat oss nedanför de där liggande kadettbarackerna. Vi upptäckte tre ryttare på vägen och sågo snart att det var »kung Karl den unge», som kom sprängande på sin hvita häst, följd af ett par adjutanter. Vi fingo brådtom »i gevär», och snart stod truppen i rak linie med skyldrade gevär, trumman rördes i en hvirfvel och valdthornet smattrade.

Kungen gjorde halt för fronten och nickade gladt.

»Det är bra, gossar! Det tycks vara pli på er. Från hvilken skola äro ni?»

»Tyska lycister!» svarade Grabow, i det han skyldrade med sabeln.

»Och hvem lär er exercis?»

»Jag, ers majestät!» svarade Rouget, i det han trädde fram tre steg och gjorde honnör.

»Du heter?»

»Rouget de S:t Hermine.»

»Son till öfverstelöjtnanten? Bra, du blir nog soldat med tiden. Farväl, gossar, och tack för hälsningen.»

Kungen nickade gladt och sprängde bort under ett friskt fyrfaldigt hurra ur sextio ungdomliga strupar.

Det är fyrtio år sedan dess. Men minnets återskimmer har icke ännu förbleknat af den tid, då man som pojkar tumlade om i vilda slagsmål, eller skulle »klå ryssen» och »taga igen Finland» med understöd af ryske konsulns två vackra gula tior.

4.

När vi skulle rymma.

Åter var det vår, och friskt spelade vårvinden i pojksinnet. De ystra tankarna och de rika fantasierna sköto ny växt och världen syntes trång och lida brist på äfventyr. Under sådana intryck gick det naturligtvis trögt med läsningen och studierna, tankarna voro upptagna af idel drömmar och blomstersmyckade gyckelbilder, som förvirrade alla sunda begrepp.

Jag och Johan Pegel lade råd, huru vi skulle ställa med vår framtid. Denna egendomliga gosse, Johan Pegel, hade fattat för mig en vänskap och tillgifvenhet, som kunde förliknas vid pudelns känsla och trohet. Han hade ingen annan vilja än min, han såg på mina ögon hvad jag önskade och han underordnade sig mig, likt en lydlig slaf. Jag hade sannerligen icke gjort honom något särskildt godt, annat än visat honom vänlighet och en och annan gång tagit honom med till mitt hem, där han då och då blifvit undfägnad med en god middag.

Emellertid rådde emellan oss den trofastaste tillgifvenhet. I de förut berättade slagsmålen var han ständigt vid min sida och mottog för sin del de våldsammaste slagen och hårdaste sparkarna,

och låg jag besegrad på marken med motståndaren öfver mig, kunde jag vara säker på att denne snart hade Pegel på sin rygg som en arg dogg med det röda håret rest som en borst. Och då dröjde det ej heller länge förr än jag var på fötter igen.

En tanke, en vild och föga vacker tanke, hade småningom vaknat i mitt hufvud och den anförtrodde jag åt Pegel. Det var en idé att vi båda skulle rymma — gå ut i den vida världen och uträtta något stort, som skulle komma folken att häpna och hvaraf minnet skulle bevaras på historiens blad. Rysshadet glödde fortfarande hos mig, det förlorade Finland skulle återeröfras. Jag hade hopskrifvit ett långt, käckt och oförfäradt bref till XV och däri uppmanat honom att göra sin *plikt*. Jag hade gjort ännu mera — jag hade sagt honom *huru* han skulle bära sig åt. Han skulle låta flottan intaga Petersburg, landthären skulle marschera öfver Torneå, »för att falla fienden i ryggen», och samtidigt skulle han genom hemliga underhandlare väcka uppror i Finland, så att man där ginge »man ur huse», liksom dalkarlarna på Engelbrekts och Gustaf Vasas tider. Allt det där hade jag skrifvit och ordentligt afsändt brefvet. Den enda belöning jag hade begärt för mina råd, var att få — bli frikadett på Karlberg.

Men antingen måtte postverket ha skötts mycket slarfvigt ännu 1860 eller också hade någon feg minister undansmusslat »denna manliga

rösts utgjutelser från en af Sveriges ungdomar». Nog sagdt, jag hörde aldrig något af mitt bref.

Men jag skulle icke gifva med mig. Hvad icke kung och regering ville göra, det skulle jag, tertianen i Tyska lyceum, ensam uträtta, — ensam med Pegel till sällskap, — ty det kunde vara »trist» att alldeles solo vandra genom de stora, mörka skogarna.

Garibaldi's namn flög nu på ryktets vingar äfver världen! Sverige skulle också innan kort få *sin* Garibaldi!

Pegel, utan att egentligen fatta det stora i min tanke, var gärna med om allt. Han hade ett hårdt och kärlekslöst hem, från hvilket han längtade bort. Annat var det med mig. Jag hade ett godt hem, en öm mor och små syskon, hvilkas kärlek borde hållit mig kvar, men därpå hade jag ingen tanke. Barn äro alltid otacksamma.

Nu skulle vi i hast utrusta oss. Jag hade redan för någon tid sedan gömt undan några hårda brödkakor i en tom vedlår i förstugan i akt och mening att få brödet segt och möjligt, ty just *så* skulle det vara, *så* hade det, tillika med vatten, utgjort Karl XII:s och hans bussars *enda* kost. Däraf blef man *stark* och kunde eröfra en värld. Dessutom hade jag gömt undan en stor, gammal köksknif, till hvilken jag sytt en slida, och när därtill kom, såsom lämplig lektyr på den långa vägen, tredje cykeln af Topelii »Fältskärens berättelser», »De blå», så finner läsaren att utrustningen var alldeles fullständig.

Alltsammans gick bekvämt i skolväskan, som jag en vacker morgon svängde på ryggen, och begaf mig af ner till Johan Pegel, som väntade i porten. Jag vill endast nämna, att Pegels utrustning var något enklare än min. Den inskränkte sig till en gammal ryttarpistol — utan hane, — så den var åtminstone ganska ofarlig.

Nå, vi sträckte i väg i den friska vårmorgonen, men försiktigt spanande både framför och bakom oss att vi icke skulle upptäckas af några skolkamrater, ty vi började ju vårt nya lif med att skolka från skolan, en synd, som vanligen bestraffades med en duktig stut.

Vi kommo lyckligt och väl nedför Brunnsbacken och öfver östra Slussbron, som var den säkraste vägen för obehagliga möten. Men här tycktes vägen vara spärrad. Folk trängdes och myllrade nere på Skeppsbron så långt man kunde se. Här var säkert något att skåda, och nyfikna, såsom alla pojkar, kilade vi oss in i människomassan, och oförvägna som vi voro lyckades vi också snart komma ända fram till föremålet för mängdens skådelystnad.

Midt framför Riksbankshuset å Skeppsbron reste sig en hemsk ställning med en påle i midten, och vid denna påle var en man fjättrad med ett järnband om halsen. Han var iförd den grå fångdräkten, och den höga, smärta figuren syntes tård och kraftlös, ansiktet var likblekt och ögonen stirrade glanslösa rätt ut i rymden. Stadssoldater och polis höllo folkmassan på afstånd. Vi upp-

snappade af de med låg röst förda samtalen omkring oss att mannen i halsjärnet var en målare, en ung artist, Carl David L—st, som förfalskat och utprånglat riksbankens sedlar samt därför blifvit dömd till flere års straffarbete och att dessförinnan stå i halsjárn utanför banken under en timme.

Denne förfalskare var den siste, som offentligt schavotterade i Sverige, och detta skedde i april månad 1860.

Det var en hemsak syn, som mötte »flyktignarna» på deras väg ut i lifvet, och den olycklige och hans hårda straff utgjorde sedan ämnet för vårt samtal under förmiddagens lopp. Vi kunde icke underlåta att undra, om i *Ryssland* schavottering ännu nyttjades och för hvilka brott. Att knut där begagnades, det hade vi hört, men om det tilldelades äfven åt sådana, som kallades frihetshjältar och folkbefriare, därom voro vi tvehågsne. Jag för min del ansåg det vara allra ridderligast af kejsar Alexander att låta arkebusera dem med all militärisk hedersbevisning. Men man kunde icke så noga veta. Ryssarna voro ju sådana råa barbarer.

I Strömparterren stannade vi en god stund för att studera gatpojknarnas där idkade fiske i strömmen, och det var särdeles intressant. Men så var vår vanliga frukosttid inne, det sade margarna ifrån, och så satte vi oss på ett säte och förtärde våra vanliga frukostbröd och smakade därefter på vår spartanska reskost, det mögliga

brödet. Det smakade icke särdeles väl och vi gömde det därför till dess vi skulle komma ut i de vilda urskogarna.

Vi vandrade vidare, stannade här och där och tittade och slutligen kommo vi fram till Nybron, där musik ljöd oss till mötes. Det var vaktparaden, i alla tider pojkers förtjusning. I dag var det också något särskildt med den. Det var icke de vanliga gardisterna, utan paraden bestod af det *norska jägargardet*, då nyss anländt till Stockholm att där tjänstgöra.

Detta var för mycket för våra unga krigiska hjärtan. Efter en kort öfverläggning fick den tillämnade flykten uppskjutas till annan dag, vi gjorde »helt om» och sällade oss till den talrika förtruppen. I marschtakt, i hurtig jägartakt, kommo vi upp till slottets yttre borggård, där vi tillbringade ytterligare en del af dagen med att beundra norrbaggarnas för oss då främmande sätt och hållning.

Slutligen, trötta och hungriga, gingo vi hem till Söder och läto den varma middagen oss väl smaka.

Något vidare tal om flykt blef ej af. Den var väl för illa »startad».

En efterräkning blef det dock. Doktor Frisch hade sett oss stå och hänga vid schavotteringen. I skolan blef det därför dagen därpå en ny schavottering på skolbänken, med thy åtföljande stut.

5.

Vid Karl XV:s kröning.

Den ganska hårda skoltukten hjälpte ingalunda upp min flit. Den bidrog hos mig i stället att rent af utplåna all läslust. Stor och stark, som jag var, längtade jag ut i världen. Jag vandrade ofta dådlös utmed Skeppsbrokajen, där ångare och seglare lågo tätt sida vid sida och där det muntra sjöfolket under sång länsade skeppskrofvens innandömen på varor från långt aflägsna länder. Jag stod där med händerna i byxfickorna och söp in de friska vindarna från sjön och med dem fingo äfventyrstankarna, oöfvervägda och lattsinniga på nytt insteg i barnasinnnet.

Om jag finge gå till sjös — hur härligt!

Detta är nu en lycka, som jag har anledning tro har hägrat för de flesta pojkar i åren mellan elfva och fjorton. Sjömanslivet förefaller så fritt och hurtigt, i synnerhet föreföll det så på den tid, då den stora segelflottan existerade. Att få gunga på de väldiga hafsvågornas kammar, med de utspända hvita seglen som stora svanvingar, att få ila i strålande solljus mot fjärran länder, där drufvorna glöda, palmernas breda saftiga blad sprida sin skugga och där invånarna gå så lätt klädda som möjligt för värmens skull — se det är poesi, det!

Ack, icke tänka pojkarna på prosan! De tänka icke på den hemska stormnatten, när orkanen far tjutande genom tackel och tåg och tränger isande genom kläderna ända in till märg och ben. Pojkarna, som läsa de härliga äfventyrsböckerna framför hemmets trefna och värmande brasa, tänka icke på, när ordern lyder att, trots stormens raseri, äntra till väders och beslå ett segel, med fara att störta öfver bord, där hajarna vänta på sitt rof. Hela den där sidan af saken, fästa sig vildhjännorna mindre vid. Nej, lefve sjömanslifvet!

Nu för tiden tror jag att den där äfventyrslusten något saktat sig hos vår ungdom. Tiderna äro andra och lifvet flyter från början fram i järnvägsskenornas jämna och snörrätt utmätta och glatta spår. Hvad sjömanslifvet beträffar, så är det också något annat. De stora grossörerna sätta ej längre »sju seglande tremastare i sjön», utan ha slagit sig tillhopa till ångfartygsrederiaktiebolag, som plöja hafven med dessa oformliga, fula och klumpiga lastdragare, hvilka med ångans hjälp frakta varor från ort till ort. Affär är det nog, men *poesien* är totalt borta!

Men på min skolpojkstid var det ännu helt annorlunda. Då gingo stockholmarna och längtade mera än nu efter vår och öppet vatten, ty med dem kommo också de stolta seglarna. Och bland de första, som anlände åter från sina långresor, voro Golscher och Lychou, bägge förande

med sig apelsiner, andra sydfruktar samt ädla viner från främmande länder.

Nu var det åter vår — vi voro i midten af april 1860. Öppet vatten var det och kapten Golscher låg med sitt vackra skepp, tillhörigt den stora firman Settervall & komp., i Stadsgården, ifrigt sysselsatt att lossa sin dyrbara last.

Jag hade under månader legat öfver min goda mor med böner att slippa läsa, utan i stället få gå till sjös och slutligen gaf hon sitt bifall med svidande hjärta. Jag skulle nog komma att ångra mig. Vid min mors sida vandrade jag en dag ned till Stadsgården och hade lyckan att träffa kapten Golscher. Både jag och min mor hade förut hört talas om denne man såsom varande en af vår handelsflottas dugligaste och skickligaste befälhafvare. Ombord förde han en disciplin som på ett örlogsskepp, och ve den af manskapet, som endast spottade på däck — han fick strax smaka »katten». För öfrigt hade han namn om sig att vara mycket rättvis och att hålla sitt folk godt.

Vi gingo öfver landgången och inbjödos att stiga in i kaptenens kajuta, som utvisade en viss enkel komfort. Kapten Golscher var en några och femtio års man, med en satt, muskulös kropp, och ett stort väderbitet ansikte med hårda drag, som dock alltemellanåt upplystes af ett gemytligt leende. Sedan min mor framställt min lifliga önskan att blifva antagen som kajutvakt, mönstrade kaptenen mig med en kärf, ironisk

blick och sade sedan leende, i det han med sin stora hand hårdt klappade mig på axeln.

»Hör på, du lilla morsgris, slå du de där grillerna ur hågen. Du har inte lust att läsa, säger din mor — tror du man kommer någon vart i sjömansyrket utan boken? Nej, du min gosse, stanna du på landbacken och arbeta flitigt i skolan och gör din mor glad, som jag nu ser är sorgsen — då kan du bli en karl med tiden. Det är *mitt* råd, och det är godt. För öfrigt behöfver jag icke någon kajutvakt. På sjön, skall jag säga dig, är för öfrigt ett litet helvete för alla lata pojkar. Där kan det vankas smörj morgon, middag och kväll. Sådana äro sjökaptenerna på *sjön* — och *jag* med! Ja, farväl, lilla fru, det blir nog bra med gossen, det är inte farligt — så'na där griller gå öfver.»

Vi gingo, och jag såg att min mor var lättare till sinnes. Efter de lofvande utsikter, hvar med kaptenen utsmyckat lifvet på sjön, talade jag icke vidare om saken. Min mor hade sin hemliga plan, hvilken hon omedelbart satte i verket.

Emellertid var det lif i Stockholm i dessa vårdagar. Hufvudstaden och för öfrigt hela Sveriges rike beredde sig att fira sin unge konungs och drottningens kröning, och den skulle ske med en ståt, som aldrig tillförne. Nyfikenheten var stor, icke minst bland Stockholms skolpojkar. Jag och Johan Pegel voro så mycket som möjligt ute och ströfvade kring i staden, sågo på huru läk-

tarna uppfördes vid Slottsbacken och framför Gustaf III:s staty och beundrade den vackra lätta paviljongen framför Obeliskens, där den högtidliga hyllningen skulle försiggå.

Den 30 april red rikshärolden omkring jämte fyra härolder, iförda sina sammetskåpor och eskorterade af Lifgardet till häst, för att på alla stadens torg högtidligt förkunna att kröningen skulle komma att försiggå i Stockholms Storkyrka den 3 maj klockan tio förmiddagen. Man var ännu tidig af sig anno 1860.

Och så kom den 3 maj — kung »Karl den unges» födelsedag — med strålande solsken, hvilket göt ett guldkimmer öfver Mälardrottningens praktfulla festskrud.

Klockan åtta ringde alla stadens kyrkklockor och snart voro alla platser kring slottet fullpackade med åskådare. Garnisonen och en hel del regementen från landsorten bildade häck ned för Slottsbacken längs Skeppsbron, Lejonbacken, Mynttorget, Myntgatan, Storkyrkobrinken och upp till Storkyrkan. Jag och Johan Pegel hade drillat oss in mellan Dalregementets leder, med det mod och den förtröstan som endast skolpojkar och gamla nyfikna fruntimmer äga, och här sågo vi förträffligt.

Så blef klockan tio och klockorna dånade på nytt. Hela det lysande tåget passerade. Kung Karl, åtföljd af hertigarna, hans bröder, alla till häst och iförda fursteskrud. Kung Karl såg allvarsam ut, och jag tyckte att de mörka, vackra

ögonen blickade med vemod ut öfver de täta massorna. Så kom den unga drottningen i vagn, förspänd med åtta hvita hästar, så prinsessorna, åkande efter sex hästar hvar, och slutligen hela den öfriga stassen i en ofantlig rad. Det var ett lysande tåg, och det hela bar en prägel af medeltidsståt, som i synnerhet tilltalade mitt romantiska pojksinne.

Väntan blef lång, men slutligen dånade kanonsalvorna i två omgångar, förkunnande att nu voro Sveriges gamla kunga- och drottningakronor satta på Karl XV:s och drottning Lovisas ännen.

Så återvände kröningståget i samma ordning, men nu blixtrade den juvelgnistrande kungakronan på kung Karls hufvud och den hermelin-smyckade purpurn täckte hans axlar. Den hvita araben tycktes känna sig stolt och dansade under sin kungliga börda, när han passerade Mynttorget. Kung Karl såg också glad och strålande ut som en ung krigsgud i sin stolta kraft.

Det låg jubel öfver hufvudstaden och landet den dagen! Den 5 maj skedde hyllningen med osedvanlig prakt och på kvällen afbrändes ett ståtligt fyrverkeri från Blasieholmen.

6.

Ett hemskt Stockholmsminne.

År 1861 bodde min mor, mina syskon och ja gå Söder, i huset n:r 3 Götgatan, hvilket den tiden ägdes af en gammal fransk dam, fru Sauret, som varit kammarfru hos drottning Desideria. Midt emot huset, där vi bodde, låg det stora Schönborgska huset, hvilken kolossala byggnadskomplex, upptagande hela kvarteret mellan Götgatan, S:t Paulsgatan, Repslagaregatan och Mariagatan, säkert är en af de största, om icke den allra vidlyftigaste i hufvudstaden. Dess många irrgångar och större och mindre gårdar utgjorde en kär lekplats för traktens barn och vi tolfåriga pojkar tumlade gärna om på den stora »borggården», såsom vi älskade att kalla den stora gården med sin dubbla slottstrappa upp till hufvudportalen, hvilken öfverst var prydd med De la Gardieska och Braheska vapensköldarna. Huset byggdes och skänktes nämligen af Jakob De la Gardie till dennes gemål, Ebba Brahe, såsom änkesäte.

Här på den stora gården hade vi på vintern uppfört en väldig snöfästning, omkring hvilken heta strider stodo. De förnämsta hjältarna voro gossarna Karl och Leonard H—g, den senare

x) förmodl A. L. Helleberg 954. 14
St Paulsg. 2A

än i dag välbeställd vinhandlare på Söder, den 11-årige Wolffart, sedermera landskapsmålare, samt jag.

Men vårsolen började gassa, och det tyckte hvarken vi eller vår snöfästning om. Vi voro i slutet af mars och påskdagen var just inne. Vi pojkar voro mindre kyrksamma af oss och beslöto därför att, under det andra hyggliga människor gingo i kyrkan, reparera skadorna på våra förr så ståtliga murar och bastioner. Klockorna klingade så vackert och fridfullt från Maria kyrktorn, kallande folket till Herrans tempel, medan vi pojkar under gladt skrån med våra spadar hamrade på våra snövallar. Eljes var allt tyst och fridfullt.

Då på en gång hördes skrik och rop från de mörka gångarna inne i den gamla hufvudbyggnaden och snart urskilde vi det gälla ropet: »Tag fast tjuften!»

Vårt arbete upphörde ögonblickligen, och vi stirrade upp mot den stora trappan. I ett nu blef där synlig en ung man, en gardist i kappa och släpmössa, hvilken syntes villrådig om hvilken väg han skulle taga. Men plötsligt störtade han ned för trappan till vänster och vidare öfver gården mot stora ingångsporten åt Götgatan. Ropen »tag fast! tag fast!» ljödo alltjämt och snart var trappan full af förföljande och främst ett fruntimmer, som skrek värst.

Vi pojkar kastade våra spadar och gnodde efter flykten, instämmande af alla krafter.

Hunnen i själfva portöppningen greps den unge gardisten af en karl, — som man sedermera fick veta var en plåtslagaregesäll Blomberg — hvilken högg honom i armen med frågan: »Hvad har du gjort?» — »Det angår dig icke!» ljöd svaret. I detsamma upptäcktes det att den anhållne hade blod på händerna, och det gick en rysning genom den allt mer växande människomassan. Polis anlände, och efter det upplysningar lämnats af det förut omnämnda fruntimret, bar det af till Hornsgatan n:r 7, där ett brott, hon visste ännu icke hvilket, hade föröfvats.

Vi pojkar och folkhopen följde med uppför Mariabacken och Repslagaregatan ned. Här i hörnhuset vid Hornsgatan, på nedra botten, var det. Ingångarna spärrades af polis, och endast brottslingen och hans bevakning samt fruntimret inträdde. Men snart ljöd en kvinnoröst, som under snyftningar skrek: »Mord, mord! Gräsligt mord!» Det gick en skälfnig genom de väntandes leder och den hemska nyheten spreds allt vidare.

Efter en kort stund öppnades porten för ett ögonblick och brottslingen fördes ut. Nu var han blek, men syntes för öfrigt lugn. Vi pojkar sågo nu närmare på honom. Han syntes vara mycket ung, hade små blå ögon, en tillplattad näsa samt brunt hår. Han var lång och smärt till växten. Han yttrade inte ett ord under vägen till polisvaktkontoret vid Adolf Fredriks torg, där den första undersökningen skulle hållas. Den drog långt om, men folkmassan stod troget

kvar, i hopp om att få veta närmare detaljer — men det hoppet slog slint. Man fick blott veta att ett förskräckligt mord var begånget på butikförestånderskan i Hylins tvålbod, mamsell Anna Sofia Forsberg.

* * *

För »sena tiders barn» äro måhända detaljerna i denna ruskiga historia, som timade påskdagen den 31 mars just då högmässogudstjänsten skulle börja, främmande, och jag vill därför i största korthet relatera densamma.

Vid Andra lifgardet fanns det den tiden ett dåligt subjekt vid namn Per Viktor Göthe. Oaktadt icke mer än 21 år, hade han en mindre vacker meritlista. Sålunda hade han varit dömd för snatteri, fylleri och slagsmål. Att han ville från regementet var ju helt naturligt, ty någon disciplin ville han ej veta af.

Påskaftonen hade han varit på högvakt vid Södermalmstorg, och under någon stunds permission hade han då vandrat uppför Hornsgatan samt utan någon vidare afsikt stannat utanför Hylins tvålbod och tittat in genom fönstret. Han hade då sett bodmamsellen räkna en större summa pengar samt sedan lägga in densamma i ett skrin. Nu rann tanken på Göthe att tillägna sig pengarna. Han gick in i huset och orienterade sig, såg att en dörr i förstugan ledde in till bodkammaren, samt att det på gården fanns en bak-

port, som gick ut till Repslagaregatan. Nu hade han planen klar. På påskdagsmorgonen bad han om permission, och försedd med en skarpslipad simpel knif, begaf han sig till Söder. Han var fullt beredd att mörda mamsell Forsberg, om det behöfdes för att åtkomma penningarna.

Anländ till stället, gick han in i förstugan och knackade på dörren till bodkammaren, hvilken snart öppnades af mamsell F., som frågade hvad han ville. Han frågade efter någon, som icke bodde i huset. Härunder höll han i dörren och trängde sig in, samt högg nästan omedelbart till den arma kvinnan gång på gång i halsen och hufvudet. Hon föll jämrande omkull midt för ingången till boden. Mördaren klef öfver henne, samt undersökte kassalådan, men där fanns icke skrinet. Nu tog han den stora tvålknifven, som låg på disken, och med denna skar han halsen af sitt offer. Liggande på knä, upptäckte han penningskrinet under sängen och tillägnade sig detsamma.

I detta ögonblick bultade det på dörren. Det var en väninna, mamsell Almgren, som skulle hämta Sofia Forsberg ut på en promenad. Göthe störtade upp med sitt rof under kappan och slog upp dörren, under det den främmande kvinnan gått ut på gården för att se genom fönstret. Han sprang nu uppför Repslagaregatan och vidare, alltjämt förföljd, till dess han greps på sätt som redan skildrats.

*

*

*

Rättegången gick sin gilla gång. Hvad som därvid kom i dagen väckte allmän afsky, och när slutligen dödsdomen föll, var det ingen röst som höjdes emot dess berättigande. Man var för några och trettio år sedan ännu icke så blotsinnad som nu. Det var endast Göthe själf, som trodde att han skulle få nåd. Han bad att få tala med kungen själf, och Karl XV besökte honom också i cellen, men endast för att beröfva honom sista hoppet.

Att vi pojkar voro mycket intresserade af saken är ju naturligt. Vi hade ju varit med och »huggi'n». Vi beslöto därför att olofvandes vara med och se på afrättningen. Denna var utsatt till den 8 januari 1862. Klockan half 9 på morgonen skulle delinkventen afföras från ransakningshäktet. På Rådhusgården stod vakt uppställd för att afhålla folket, som, ehuru tyst och stilla, trängde på. Det vimlade af människor öfverallt. Strax före 9 trädde Göthe ut, iklädd civila mörka kläder, samt åtföljd af fängelse-direktören Jacobson och fängelsepredikanten pastor Afzelius samt en kommissarie. Göthe såg märkvärdigt lugn och väl beredd ut. Alla fyra satte sig upp i den väntande öppna vagnen, och så bar det af i sakta traf.

Vi pojkar voro redan i väg och gnodde allt hvad vi orkade. Vid Galgbacken var mycket folk förut, så att det var omöjligt att se något mer än spetsgårdens bajonetter, men som pojkar sällan äro rådlösa, funno vi ett gammalt träd icke

långt ifrån schavotten, hvari vi klättrade upp, och hvarifrån vi sågo förträffligt. På den låga schavotten sågo vi mästermannen Hjort, iklädd tulubb, promenera fram och tillbaka. Bredvid stupstocken lågo några granriskvistar, som dolde bilan.

Nu anlände den dödsdömde. Han gick med säkra steg upp för de få trappstegen och började kläda af sig. Därpå lade han sig ned och — krasch! Trädgrenen, hvarpå vi hängde, brakade ned och där lågo vi grinande och stötta och finga aldrig se »ett dugg» af det intressanta dödshugget.

Allt lär dock ha skett med mästerskap. Hufvudet rullade för ett hugg.

Per Viktor Göthe var den siste mördare, som i Stockholm afrättades offentligt. De efterföljande hafva aflifvats på fängelsegården å Långholmen.

* * *

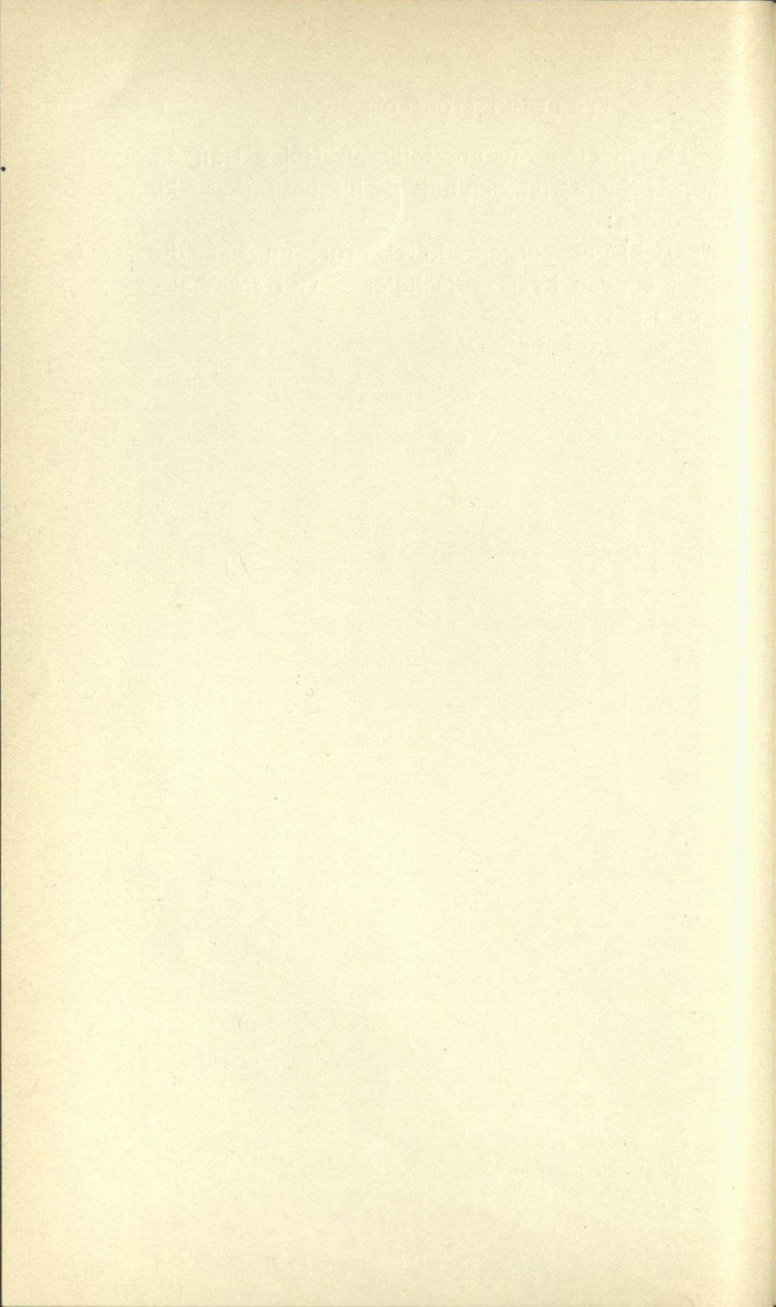
Till sist, efter denna ruskiga historia en liten anekdot. Den då lefvande sångaren Gustaf Sandström led svårt af hypokondri. Han sköt sig 1879. Han gick ständigt ensam och sällskapade ej med någon. En gång uppmanade Daniel Hwasser honom att vara med i kamratkretsen, då nog det tunga humöret skulle vika.

»Nej,» sade Sandström dystert, »mitt enda sällskap är Goethe och Schiller.»

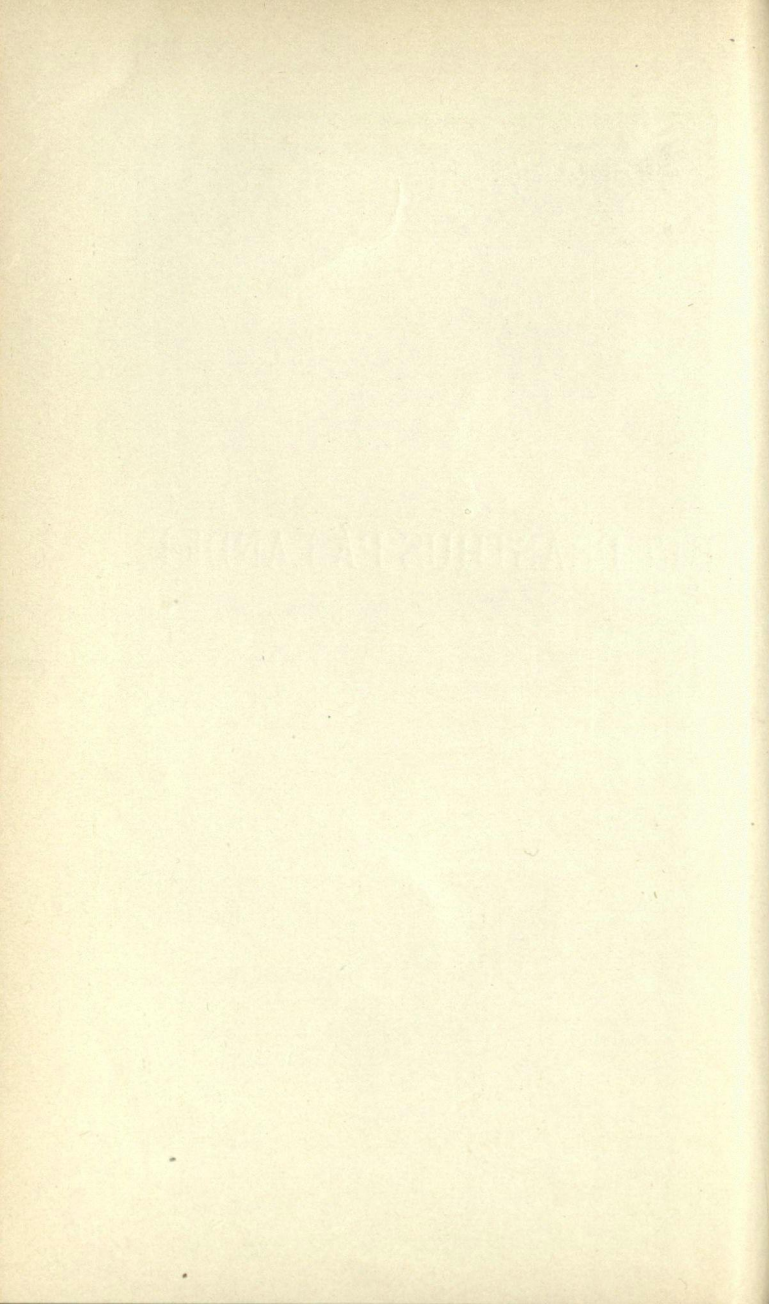
Dagen efter ofvanomtalta afrättning träffade Hwasser Sandström och hälsade honom sarkastiskt med orden:

»Beklagar sorgen, kära bror, nu har du endast en vän kvar — Schiller — ty *Gothe* halshögs i går.»

I ETT PRÄSTHUS PÅ LANDET

1.

Ankomst och interiörer.

En vecka före midsommar foro min mor och jag åstad med den då nya ångaren »Aros» till Västerås, där pastor R. skulle möta oss med skjuts. Vädret var härligt och solvarmt och jag såg utan saknad Stockholm med alla dess tornspiror försvinna i solröken ju längre vi gled ut på Mälarens böljor. Jag kände mig helt lätt i mitt tolfåriga hjärta, ty jag var ju på min första längre sjöresa.

Min mor syntes allvarsam och svårmodig. Modershjärtat kände det svårt att lämna sitt barn i främmande händer, men det måste ju ske, om det skulle bli folk af hennes gosse. Nu under färden språkade vi förtroligt med hvarandra, ty redan nästa dag skulle vi ju skiljas för en längre tid. Jag fick veta, hvad jag för öfrigt hört förut, att det var till ett ungt prästfolk jag skulle, att prästfar ännu icke var trettio år och

att prästmor endast var några och tjugu. Det där lät ju ganska gladt, och dessutom skulle jag få ett par kamrater, ty pastor R. hade annonserat efter flera pensionärer.

Det var sålunda med muntert sinne jag blickade framåt den väg, vi foro, ända till dess Västerås domkyrkotorn stack upp sin smärta spira vid horisonten, då mitt intresse än mer ökades. Snart kröp hela staden upp ur vågorna och hamnen med nyfikna grupper af väntande stadsinnevånare.

»Aros» lade till och landgången halades ut. Folk strömmade till, armbågades och knuffades. Midt bland mängden såg jag en högre, ung man med glasögon och prästrock som spejade omkring sig, tills han fick syn på min mor och mig. Han kom med något dröjande steg emot oss, aftog hatten och frågade »om det möjligen var fru . . .»

»Ja,» skyndade min mor att svara. »Och det är pastor R.?»

Och så föreställdes jag för min nye mentor. Jag fann honom fullkomligt i min smak, det låg något käckt och hurtigt öfver hela hans väsende, och de ljusblå ögonen lyste därtill af godhet. Det enda, jag hade att anmärka, var att en så pass vacker karl icke var utrustad med ett par ståtliga mustascher, i hvilket fall han skulle ha haft utseende af en dragonlöjtnant, enligt min mening.

Pastor R. banade oss emellertid väg genom

folkmassan och upp på hamnplatsen, där pastorns åkdon, en trilla, hölls af drängen, som sändes att taga hand om mina saker.

Vi stego upp och foro i väg ut genom norr tull och fram den breda bergslagsvägen, som förr i tiden väl var den svåraste väg i Sveriges rike till följd af järnfororna, som plöjde spår så djupa, att hjulen sjönko ner till axeln. Nu i högsommaren var vägen dock någorlunda jämn och den lilla hästen, som pastorn kallade »Blacken», trafvade muntert på.

Under färden bjöd pastor R. till att vara så underhållande och upplysande som möjligt och jag lyssnade begärligt. Till höger om stora landsvägen sträcker sig Badelundsåsen, känd i historien från Gustaf Vasas befrielsekrig, och här ligga i följd följande socknar: Badelunda, Hubbo, pastor R:s egen socken, samt vidare i öster Tillberga och i norr Romfartuna, i hvilken sistnämnda socken pastor R. sade sig vara född och efter hvilken han tagit sitt namn.

Nu vid en vägskillnad till höger ruskade »Blacken» på sitt lilla hufvud och gjorde en vacker sväng in på bivägen. Var naturen karg och flack förut, så var den här så mycket härligare, en vacker och välskött löfskog kransade vägen å ömse sidor, under det att marken prunkade med midsommarens vackra blomsterrikedom, hvitsippor och gullvifvor. Snart glesnade den unga skogen och pastor R. pekade med piskan

och sade leende: »Se där ligger Jädra — mitt lilla hem!»

När trillans passagerare fingo fri utsikt, sågo vi nere i dällden ett vackert hvitmåladt hus samt två röda flygelbyggnader. En ganska stor trädgård omgaf gården på tre sidor. Framför hufvudbyggnaden voro planterade höga välväxta popplar, hvilka sträckte sig upp till takåsen, och midt på den stora gårdsplanen var en stor blomsterrundel ordnad, smyckad med vackra rosor, nejlikor, tusenskönor och andra blomster. Allt detta iakttog jag, under det vi rullade fram och in genom grinden, omkring den vackra rundeln och fram till trappan. Här stod pastorskan R. och neg rodnande, hälsande min mor och mig välkomna.

Aldrig hade jag tänkt mig en prästfru se så ut. En prästgumma skulle vara tjock och trind, med isterhaka och feta hvita armar. Men här såg jag ju en ung, blyg flicka, smärt och smidig och så vacker... så vacker, att det riktigt stack till i det tolfåriga pojkhjärtat.

Men att fru pastorskan Edla R. förstod att sköta ett prästhus på landet, oaktadt hon såg ut som en ung flicka, det fick jag sedan se. Hon var själf en fattig komministerdotter och hade tidigt fått lära sig både tänka och handla.

Vi trädde in i den stora salen, hvilken på samma gång tjänade såsom pastorsexpedition. Här stod ett stort kaffebord med nybakadt bröd dukadt, och här fingo vi göra bekantskap med

pastorskans syster, som vistades såsom hjälpreda i huset. Mamsell Kerstin var en stor, duktig flicka på tjugutvå år, med ett par pigga, glada ögon, men till det yttre en fullkomlig motsats till den finlemmade Edla R. Ja, här har jag nu föreställt hela familjen — nej, jag hade så när glömt bort den lilla *tvååriga* Edla, lik både far och sin vackra mor, samt så till sist drängen Anders, pastorns köttsliga bror, hvilken föredrog att tjäna hos sin lärde bror, hellre än hos främmande. Anders var en jättestor Romfartunabo, och gud nåde den forbonde, som på hemvägen från staden vågade förfördela Anders.

Hur det går till vid ett välförsedt kaffebord på landet kan icke falla mig in att beskrifva. Jag fortsätter mina interiörer. På andra sidan förstugan låg skolsalen, ty pastor R. var s. k. skolpräst i Hubbo och förestod dessutom kyrkoherdebefattningen för lektorn i Västerås, hvilkens prebende Hubbo var.

På vinden låg ett gästrum, hvilket skulle upplåtas åt mig och en annan discipel, som äfven väntades före midsommar. Hvad som emellertid slog mest an på mig af allt hvad jag såg var trädgården. Den var pastorns ögonsten och särdeles väl underhållen. Päron och äppelträd, plummon och körsbär, funnos i mängd, och krusbär, vinbär och jordgubbar saknades icke heller. Jag slickade mig om munnen vid tanke på höstens njutningar. Längs efter trädgården flöt en liten bäck, som här och där bildade små

vattenfall, hvilken upptäckt genast i en förslagen pojkjärna väckte tanken på att här förlägga en kvarn eller en hammare.

Midt för hufvudbyggningen, på andra sidan byvägen, lågo uthusen, och hit gick jag också och studerade milieun, men alla invånarna voro ute på bete, så att här fanns för tillfället ingen att göra bekantskap med.

Under tiden hade min goda mor gjort allt klart med pastor R. Jag skulle få fullständig skolundervisning samt för öfrigt hållas i sträng tukt, hvilket min mor icke trodde blifva svårt, sedan jag väl kom ifrån stockholmspojkarna.

Min mor stannade öfver natten på Jädra, och morgonen därpå återvände hon till sitt hem i Stockholm, och så var jag internerad här under helt landtliga förhållanden hos dessa vänliga, goda människor.

Ensam ungdom behöfde jag icke blifva mer än ett par dagar. Då for pastorn in till Västerås för att afhämta en ny anländande rustibuss, som behöfde landtlivets lugn för sina brusande känslor.

Det var en f. d. Klarist, en lång, smärt, mörkhyad gosse om tolf år, liksom jag. Hans namn var Fridolf K., och emellan oss var vänskapsbandet snart knutet och ganska fast ändå, ty det har hållit i snart fyrtio år. Vi delade rum och glädje och sorg under mera än tre år, och *den* bekymmerfria tiden glömmes icke så lätt af grånande män, tryckta under småbekymrens börda.

Emellertid rustade man sig till att fira midsommar. Prästhuset i Jädra var intet gudsnådligt hem, utan ett, där ungdom, skönhet och lifsglädje byggde bo. Därför restes också den ståtliga majstången, bunden och smyckad af unga prästmors, syster Kerstins samt våra händer, midt uti den stora gårdsrundeln och så hissades svenska flaggan högst i toppen.

Och så när midsommaraftron var inne, samlade sig ungdom från den närmaste trakten omkring och drog sig blygt in genom prästgårdsgrinden. Men så snart Anders' fiol stämde upp en munter polska, försvann blygheten hos bygdens ungdomar, och snart ringlade sig en väldig långdans i yra vågor rundt kring gården, och i spetsen syntes den unge spänstige prästen med glad blick och svettig panna.

Aldrig förr hade vi, stockholmsungdomar, firat en sådan midsommaraftron. Himlen var så blå, vinden så mild och doftande, sommarnatten så ljus och fager, så som den är endast i nordén. Ren, oskyldig glädje lyste ur blickarna hos alla deltagarna i den muntra dansen, och när tröttheten slutligen manade till uppbrott, hade midsommardagen redan inträdt och man skyndade att rusta sig till kyrkan, där predikstolen intogs af pastor R., hvilken i varmhjärtade ord skildrade Guds godhet och naturens skönhet. Gamla Hubbo medeltidskyrka, klädd med friska löf och fylld af allmoge, var i sanning en stämmingsfull

syn och tilltalade allt det poetiska sinne vi voro i besittning af.

Det var min första, aldrig förgätta midsommar i Jädra prästgård.

2.

En morsgris.

De korta midsommarferierna voro till ända och skolstudierna började på allvar. I de vanliga skolämnena fingo de gå i samband med och på samma timmar som sockenbarnens undervisning. Eftermiddagslektionerna voro däremot ägnade åt språkstudier samt geometri.

Vi, Fridolf K. och jag, trufdes i våra nya förhållanden förträffligt och vi kunde svårligen annat, omhuldade som vi voro af dessa förträffliga och naturfriska människor.

Vår lefnadsordning var ytterst enkel. Upp klockan 7, hvarefter vi intogo vår frukost, bestående af sill och potatis samt välling; skolan började klockan 8, så middag klockan 12 med fritid till klockan 2, därefter lektioner till klockan 4 och därefter fritt återstoden af dagen. Klockan 6 aftonvard, bestående af ärtmjölspannkakor med fläsk, och till sist klockan 9 mjölgröt och mjölk

och sedan i säng. Det var ett sundt lif, en tarflig, men kraftig kost, och feta och starka blefvo vi på den dieten.

Det var ytterst små inkomster pastor R. hade, och vi märkte nog att våra månadstillägg kommo väl till pass, men det ville ändå ej räcka till. Pastor R. arbetade också för att få en eller ett par disciplar till och efter en månad hade han också lyckats att tillfiska sig åtminstone en. Af tant Kerstin, som mot oss pojkar var mycket meddelsam, fingo vi höra, hvilken matador vår blifvande kamrat var. Han var icke *svensk*, utan född af franska föräldrar, hette Emile B., var fjorton år och en mycket fin, fastän bortskämd gosse. Hans far var någon slags konsul — eller sådant där — var mycket rik och hade själfmant erbjudit sig att betala dubbelt mot hvad vi andra erlade, men så skulle sonen också hafva eget rum — vårt nuvarande — hvarför vi skulle få flytta ned i flygelbyggnaden. Den nye gästen, åtföljd af pappa och mamma, var att vänta om ett par dagar. Och därför skulle tanterna Edla och Kerstin nu ställa till med stort finbak! Detta var hvad den hurtiga och munviga tant Kerstin hade att berätta för oss nyfikna pojkar, som hängde omkring henne i köket, där hon höll på att vända pannkakorna på laggen.

Vår undran var stor, men vårt missnöje icke ringa öfver att vi skulle »fockas» ur vårt treffliga vindsrum och ned i köksbyggningen, för att

lämna plats åt den där fina herrn. Men vi beslöto att intaga »en afvaktande hållning».

Emellertid fejades det värre i huset, för att kunna bereda ett fint och passande mottagande. De vackraste blommor högsommaren kunde erbjuda prydde alla vaser och hela huset doftade af kanel, kardemumma och muskotblomma från det nybakade fina brödet. Ändtligen var dagen inne, då herrskapet skulle anlända. Den äldre herr B. hade skrifvit att de icke behöfde hämtas i Västerås, utan att de själfva i förväg beställt vagn därifrån, så att endast en dräng med kärra behöfde möta för att frakta ut sonens saker. Dessutom ämnade föräldrarna icke stanna på Jädra öfver natten, utan återvända till stads-hotellet, hvarför man icke borde vidtaga några arrangemang för deras skull.

Nå, dessa senare förutskickningar syntes också tilltala vår goda pastor och pastorska särdeles. De sluppo ifrån att företaga allt för stora tillrustningar.

Ja, där stodo vi nu på förstugutrappan, uppsträckta i full söndagsstass, pastorn i kaftan, den lilla frun något ängslig i nystärkt, hemväfd bomullsklädning, Kerstin med kinderna rödbrända af spiseelden, och vi två pojkar med nyfiket uppspärrade ögon riktade fram mot vägen, som slingrade sig upp mot skogsbrynet.

»Nu komma de!» skreko vi på samma gång, och ganska tydligt hördes bullret af en stor vagn, som skakade fram på den steniga vägen. Snart

syntes en stor täckvagn, dragen af tvenne hästar, och inom några minuter rullade den in genom grinden och fram till trappan. Ur vagnen steg först med en viss försiktighet en jättelik yngling och bugade sig blygt. Det var fjortonåringen Emile B., som såg ut att vara minst aderton och redan hade en svag skuggning på öfverläppen. Därefter hoppade en liten, sirlig, grånad herre ut. Det var pappa B., och sist steg mamma B. ur vagnen, en elegant, högväxt dam, med spår af en ovanlig skönhet i sina anletsdrag. Stor presentation och utväxling af artigheter å ömse håll! Ingen språkföbistring alls, ty herrskapet B. förklarade genast och visade äfven att de talade en förträfflig svenska, endast med litet utländsk brytning. De hade också vistats i Sverige omkring tjugu år, där herr B. var någon slags *homme d'affaires* för en mängd utländska handelshus. För öfrigt var herrskapet B. så *comme il faut* som gärna kan tänkas. Herrn såsom en sprättig *grand seigneur* med ett litet ordensband i knapphålet och den eleganta frun i svart siden och med juveler gnistrande såväl i brosch som ringar.

Unge Emile var äfven till det yttre ganska tilltalande, men hans sömniga ögon tycktes ständigt vilja slutas och irrade dessemellan omkring utan mål. Hans sätt var liknöjdt och man märkte intet af en pojkes liflighet i rörelser och gång.

Mamma B. skyndade också att förklara att hennes son, hvars hälsa icke var stark, ehuru

det såg ut som motsatsen, led af början till hypokondri, att han behöfde mycken ömhet och ett gladt sällskap, som förstod att muntra upp honom. Man fick icke anstränga honom för mycket med läsning. Föräldrarna hade försökt ha honom inackorderad på flera ställen på landet, men han hade aldrig trifts, därför att där icke funnits jämnårigt sällskap och att detta senare just bestämt föräldrarna att sända honom till pastor R., där han skulle få ett par passande lekkamrater.

Under detta långa tal såg pastorn litet betänksam ut — men teg. Under tiden hade sällskapet slagit sig ned kring det läckra kaffebordet, och fru B. uttryckte sin förtjusning öfver pastor-skans förträffliga bakverk. Unge Emile åt och teg, men han länsade hela korgen med småbröd och pepparkakor, så att med hans aptit var då ingen fara. Vänta du, min gosse, tills du kommer till ärtmjölspannakorna och mjölvällingen! tänkte vi pojkar i vårt sinne.

Nu drogo sig pastorn och »konsul» B. tillbaka för att göra upp affärerna, och i detsamma anlände Anders med lasset med sakerna. Vi pojkar skyndade ut. Hvilket flyttlass åt en pojke! Gamle Blacken var alldeles svettig. En stor chiffonier med mässingsbeslag, ett par stora koffertar, en stor trälåda, samt splitter nya tagelmadrasser jämte kuddar. Det var som åt en riktig prins, tyckte vi.

Emellertid hjälpte vi till att knoga upp allt-

sammans på Emiles rum och började genast att packa upp. Ögonen stodo som ett par korpars på oss vid allt hvad vi fingo skåda. Allt för toaletten af silfver, borstar, kammar, nageltänger, dosor, till och med skrifttyg, böcker elegant inbundna i praktband, och hvilken massa af kläder och finaste linne! Broderade natttröjor hade han också.

Så tog Emile fram ett stort schatull och ställde det ifrån sig försiktigt.

»Hvad har du där?» frågade vi.

»Det är apoteket!»

»Apoteket? Hvad ska du med det?»

»Mon Dieu! Om man blir sjuk!»

»Äh, inte bli pojkar sjuka — aldrig ha *vi* varit sjuka, och blir man det — så blir man frisk igen.»

»Jag är alltid sjuk.»

»Men hvad har du här i stora lådan?»

»Vin! Rödvin till maten.»

»Vin!!» Nu stodo våra ögon som tekoppar.

»Dricker du *alltid* vin till maten?»

»*Alltid*, hvad skall man annars dricka? Hvad dricka ni här?»

»Hembryggt svagdricka om söndagarna.»

»Hvad är det?» Nu såg Emile sömnigt förvånad ut.

Men det blef nog flera skäl att förvånas å ömse håll.

Emellertid blef uppbrottstid för herrskapet B., och sedan de väl sett sin käre son installerad

i sitt hem, började afskedstagandet, som aldrig ville taga slut. Pappa B. höll sig passiv, men modern liknade en syndaflod. Hon grät såsom tio Niober, och hon bjöd till att kyssa den stora, starka jättepojken i bara bitar. Men det stora barnet stod där kall och liknöjd inför all denna svaga moderskärlek. Han endast nickade som en porslinsdocka vid alla hennes förmaningar, hvilka för öfrigt gingo ut på, icke att vara flitig och duktig, utan endast att akta sig för allt, för förkylning, drag, dietfel, öfveransträngning och allt ondt mellan himmel och jord.

Ändtligen reste herrskapet, och hela huset drog en suck af lättnad.

Men sannerligen fick icke prästgårdsfolket en längre tid veta af att herrskapet B. lämnat sin morsgris kvar.

3.

Landtlif och pojkestreck.

Nu kom en härlig tid för oss ungdomar, en tid som riktigt vattnade oss i munnen. Vi voro nämligen inne i augusti månad och frukten mognade. Träden hängde fulla af frukter, de ljufiligaste päron och plommon, och äfven äpplena

började bli färdiga. Visserligen vore vi förbjudna att nedplocka något, utan fingo nöja oss med fallfrukten, men sådan fanns alltid, endast vi duktigt skakade träden, hvilket vi aldrig uraktläto. Så hade vi de präktiga vin- och krusbärsbuskarna, under hvilka vi lågo utsträckta och bara mumsade. Ej underligt, om vi kände oss som pärlor i guld.

Så kom skördetiden med sitt härliga friluftslif. Lästimmarna blefvo färre, ty prästfar och för öfrigt hela huset var ute på fälten för att inbärga grödan. Hjälp fick man från de närliggande gårdarna, och barnen voro också med för att binda kärftar och taga upp allt efter som säden föll för männens liar. Öfver bondbarnen tog jag gärna befälet såsom »rättare», kommanderade och utdelade befallningar såsom en samskyldig bondplå gare under feodalväldets dagar. Det var endast minnen från »Fältskärens berättelser», hvilka jag hade slukat, som spökade i min hjärna, så rik på fantasi och romangriller.

För öfrigt brydde sig allmogebarnen föga om mina stränga order och pådrifningar. De logo ett bredt leende åt mig och arbetade på med det säffliga lugn och den trygghet, som utmärker det svenska landtfolket, stora som små.

Fridolf K. och Emile B. voro mera stillsamma och nöjde sig med att se på — den bortskämde Emile af ren lättja och dessutom af rent ingrodt förakt för allt ärligt kroppsarbete. Han sträckte sig helst på en gräsmatta, och efter en

stund försvann han för att i trädgården i frid och ro »skatta jordgubbslandet och därefter göra en påhälsning i sin kammare för att skölja ned desserten med några duktiga klunkar af sitt medförda vinförråd. Vi alla hade snart kommit underfund med att den unge »herrn» älskade drufvans safter och ofta förekom litet »sned» midt på förmiddagen. Den gode pastorns föreställningar och förmaningar hjälpte icke, och när han hotade med att främtaga honom vinförrådet, blef han trotsig och förklarade att det skulle modern aldrig tillåta. Läraren såg slutligen att han inga händer hade med en sådan slyngel.

Fridolf K. däremot var en stilla inåtvänd natur af ett visst svärmiskt skaplygne, som tog sig form i versskrifveri, en talang som väckte min stora beundran och min ifver att lära skriva vers. Naivt nog trodde jag att man med lektioner kunde inhämta sådant liksom allt annat. Jag bad sålunda vännen gifva mig skaldelektioner, hvartill han godhetsfullt biföll mot en afgift af sex styfver för lektion, och nu började arbetet, helst om aftnarna, sedan gröten var inmundigad. Husch! hvad det skrefs vers — det vill säga rimlistor — ty därtill inskränktes undervisningen. Att sätta ihop versraderna och bilda metern, det blef skaldens ensak — förklarade »läraren», — och det var också det lättaste. endast man hade rimmen klara.

Vi sutto långt in på nätterna vid talgljusets flämtande sken och skrefvo våra bitar, men då

tant Kestin upptäckte att vi brände ljus så länge, blef det annat af. Hon, som egentligen hade den inre ekonomien om hand, kunde vara ganska barsk. Nu införde hon den metoden att då ljuset på aftonen inbars, gjorde hon med nageln en skåra i ljuset. Dit skulle det få brinna, men inte en bit längre. Det var naturligtvis klart att de lydiga snälla gossarna gjorde en skåra längre *ned*, hvilken förskaffade oss en timmes längre »skaldefröjd.»

Men i längden ledsnade såväl lärare som elev på det otacksamma arbetet, så mycket mer som den senare visade sig vara alldeles omöjlig att bestiga någon pegas. Jag vände poesien ryggen och började skriva prosa, hvilket jag än i dag anser vara det förnuftigaste.

Mitt första opus på detta område var en roman i tre delar, benämnd »Den grefliga bofven», tillägnad min mormor. Den var hemsk, spännande, med mord och annan misshandel. Att alla tre delarna voro skrifna på åtta helark af bikupans papper torde vara en förtjänst i läsarens ögon.

Femtioåringen ler vid dessa barndomsminnen, åt alla dessa barnsligheter, men det är soliga minnen, som göra hjärtat godt och tina upp den isskorpa lifvets köld småningom lagt kring den lifsmuskel, hvilken alltid borde klappa lika glödande varm som i den ungdomliga illusionens och drömmarnas ålder.

I skog och mark var vår lust att rusta om,

och det var svårt att få oss hem därifrån. Pastorn hade en trumpet, som hördes vida omkring, men vi voro stendöfva, när den kallade oss. Först vid tredje signalen behagade vi lyssna till den och vände åter till gården, där vi mottogos af allt för milda snubbor.

Uppe i hagen fanns ett litet berg med en af naturen bildad grotta, undangömd af höga granar. Den hade vi upptäckt och funnit särdeles lämplig att använda som hemlig tillflyktsort för det »rövvarband, som grasserade i trakten». Rövvarbandet bestod naturligtvis af oss själfva, Emile B., Fridolf K. och jag. Efter att ha städad vår håla, anlade vi därinne en torfsoffa och drogo dit sand att därmed täcka det något fuktiga golfvet. Vår utrustning bestod för öfrigt af långbågar och pilar, af långa träspjut och spikklubbor. Beväpningen var således något medeltidsaktig, men följaktligen riktig, ty vår fantasi hade nu fört oss till Englands skogar under Richard Lejonhjertas tid.

I detta vårt rövvarnäste höllo vi till nästan hvarje eftermiddag och drogo kring på krigsstråt, slogo läger i skogen, hvarvid alltid en stod på vakt, ty vi voro naturligtvis — fredlösa. Men träffade vi på någon liten pojke eller flicka i skogen, som plockade bär, anhölls den arma utan vidare och släpades till vår håla i berget. Fångarna behandlades dock alltid väl och fingo med af vår matsäck — ty vi voro ädla rövvar och inga vanliga banditer. När så en stund förgått,

släpptes fångarna utan löspenning, och det hände vanligen med de små uppbringade gossarna att de anhöllo som en gunst att blifva upptagna i »bandet». Denna anhållan beviljades också, dock först efter en gruflig ed att icke för traktens folk uppenbara hemligheten af vår fruktade tillvaro.

Ja, så där förstod man att roa sig, när man var pojke och uppfostrades i frihet. Ni skrattar, käre läsare! Ja, skratta ni, — men roligt hade vi, det är ganska säkert.

Till omväxling fingo vi gossar litet emellanåt följa med pastor R. på besök till de stora herrgårdarna i närheten. Än gjordes en påhälsning hos den glada och vänliga familjen Asperén, som bodde på Nääs' vackra gård, och än till Malma, hvilken låg i Badelunda socken och då innehades af en brukspatron Berg. Där fanns jämnåriga och dessutom präktiga fruktträdgårdar, i hvilka vi fingo lof att aflägga ett besök och hvarifrån vi gingo med fickorna fulla. Dessutom vankades till supén stekta kycklingar och läckra efterrätter, hvaraf man aldrig såg skymten i det enkla prästhemmet, på hvars bord sällan något färskt förekom.

När vi med pastorn vandrade hem den långa halfmilen, var vår lärare mycket instruktiv och intressant i sina samtal. Han talade om ortens historia, om gamla sägner, om tilldragelser i forna dagar ända från Gustaf Vasas tider, och dessa samtal bidrogo att elda vår fosterlands-kärlek och beundran för vårt land och folk.

Det var egentligen Fridolf K. och mig, till hvilka han riktade sina ord, ty Emile B. var en ointresserad åhörare, framför allt för historia. Hvad denne egendomlige och bortklemade pojke egentligen tänkte på, det förblef en hemlighet tills vidare.

Ett alldeles särskildt nöje, som ibland bereddes Fridolf K. och mig, var att ensamma någon gång om lördagarna få fara in och hämta post och tidningar i Västerås. Den gamle Blacken spändes för schäsen och så kuskade »ungherrarna» in till staden med hästens trygga lunk. Man behöfde ej bry sig om tömmarna alls, ty Blacken kände godt vägen se'n gammalt. Under dessa stadsresor lärde vi också att röka för första gång. Af våra handkassar köpte vi alltid i stadens cigarrbod en bunt »Gluntar» för tolf skilling, och det var mycket roligt, om äfven nöjet i början förorsakade oss ett allt för väl bekant illamående. Men hvad gjorde det — man var ju »karl», förstås!

Vi voro dock ålagda att icke fördröja oss i staden, utan vara hemma vid dager. På lördagsaftnarna var vägen osäker, när fulla bönder med tomforor körde kapp i full fart stora Bergslagsvägen hem. Det hände ofta nog den tiden att en och annan vältrades i diket och bröt nacken af sig.

Men oss hände under dessa färder aldrig något äfventyr.

4.

En rymmare.

Den välvillige pastor R. började få allt mer bekymmer för Emile B. Lära sig läxorna ville denne icke alls och lyda i det dagliga lifvet ännu mindre. Vid middagsbordet var han trumpen och ratade den visserligen enkla, men goda och stärkande födan, och snart tog han sig för att gå i granngårdarna och beklaga sig öfver prästgårdens dåliga kosthåll och på allt sätt skämma ut sitt värdfolk. På landet spridas alla skvallerhistorier hastigare än i en stad, och följderna af Emile B:s nobla uppförande var en hel mängd ledsamheter för det goda prästgårdsfolket.

Pastorn skref till föräldrarna och beklagade sig, men fick till svar endast en anhållan att hafva »öfverseende med den stackars gossen, som kanske var litet bortskämd, men god i grund och botten».

Pastorn och pastorskan suckade, men tego. De måste det, ty den rikliga inackorderingsafgiften var bra att ha till de ofta återkommande afbetalningarna på amorteringslånen.

Nu hade emellertid Jädras invånare fått en ny orsak till bekymmer. Emile B. hade nämligen fått från sin far, som varit i Paris, sig till-

sändt ett salongsgevär med patroner, sådant som ynglingen önskat. Och nu skall jag säga, det blef ett skjutande!

Ingen gick säker på den stora gräsplanen eller i trädgården. De små kulorna pepo om öronen på både gamla och unga, och förbudet att skjuta skrattade endast den bortskämde slyngeln åt. Förutom fänsterrutorna fingo ladugårdskatten och tuppen sin beskärda del, hvarvid tuppen strök med på affären. Men nu blef den annars så blida pastorskan rasande och pastorn själf gaf Emile B. det första kok stryk, denne troligen fått under hela sitt unga tillryggalagda lif. Geväret låstes in, och det var slut med de mindre lyckade skjutöfningarna.

Efter den undfångna bastonaden blef Emile dolsk. Man såg nog att han gick och rufvade på hämnd och var mera tyst och butter än vanligt.

Emellertid gick tiden och vi voro ett godt stycke in på hösten, eller i slutet på oktober. Men det var en vacker höst med klara dagar. De gulnade löfven dansade för vinden, och naturen bjöd på denna skönhet, som är så egenomlig för nordnen, när sommaren sakta glider öfver till den snöhvita vintern.

På hösten är alltid mycket arbete på landet. Då sker slakten och då brygges det, ute på åkern plöjes det och inomhus sättas vinterväfvarna upp. Alla äro flitigt sysselsatta.

Det var sålunda föga tid att fara in till

Västerås för de äldre, och därför fingo vi pojkar allt oftare gifva oss in för att uträtta små kommissioner. Vanligen var det Fridolf och jag, som fingo förtroendet, men en och annan gång hade Emile B. fått följa med, men pastorn var rädd att släppa honom lös, ty litet hvar hade märkt, att då han varit inne i staden, hade han aflagt besök på stadskällaren, där han förskaffat sig en stadig »florshufva», så att gången gick i krumelurer och målföret var icke heller så säkert. Det där var nog medfödda anlag, tillökade genom förvänd uppfostran. Att de svaga föräldrarna försågo en sådan gök med en handkassa på tjugufem riksdaler i månaden det var oförlåtligt.

Emellertid hade nu någon tid förgått efter bastonadens minnesrika dag, och det blef åter fråga om stadsresa för oss pojkar. Emile B. hade i ganska vänliga ordalag framställt sin önskan att få följa med, och som både fruns och pastors vrede för längesedan gått öfver och de tyckte att Emile kunde behöfva någon förströelse, blef det beslutadt att Emile och jag skulle resa i sällskap. Men jag uppmanades af pastorskan att ha ögonen på kamraten och styra så om att han icke kom i tillfälle att göra visit på stadskällaren.

Strax på förmiddagen gafvo vi oss af, ty vi skulle vara hemma till middagen. Det var ett strålande vackert väder. Emile hade tagit sin stora vinterrock på sig, då jag däremot gaf mig af i min lilla kavaj. Men han var ju en sådan mes och rädd för den minsta vindkåre.

Gamle Blacken lunkade i väg på den steniga vägen, och snart hade vi domkyrkotornet i sikte. Jag pratade och nojsade som pojkar bruka, men Emile var mycket tyst och sluten, och så kommo vi till tullen och foro fram Smedjegatan till vårt kvarter, där Blacken och schäsen ställdes in. Jag hade fått i uppdrag att hämta posten samt att göra några uppköp åt pastorskan, och så gåfvo vi oss ut i staden. Emile påstod att han var hungrig och ville in på källaren vid torget. Nu visste jag nog att han de gånger, han varit inne i staden, brukat passa på och förse sig med en läckerbit, och därom var just ingenting att säga, då han hade råd därtill. Jag inskränkte mig således till att varna honom för att dricka, samt kom öfverens att vi skulle träffas inne på posten.

Och så skildes vi åt. Jag uträttade mina små uppdrag och de togo väl en timme, ty jag gjorde mig ingen brådska. Därefter gick jag helt makligt till posten för att höra efter bref och tidningar och för att träffa kamraten, men ingen Emile syntes till. Nå, jag tänkte att han möjligen gått tillbaka till kvarteret och styrde kosan dit. Nej, ingen Emile där heller, och ingen hade sett till honom. Nu blef jag orolig. Hvar kunde han vara? Kanske han satt kvar på stadskällaren och hade fått sig en florshufva igen? Jo, det här blir trefligt, tänkte jag och larfvade dit. Ja, på stadskällaren hade han varit, men endast ätit en biffstek och genast gått. Hvar kunde han vara? Jag var gråtfärdig, och sprang gata upp

och gata ned. Slutligen kom en gosse, som jag förr gjort bekantskap med i staden, och frågade: »Hur är det fatt?» Då han hörde att jag sökte Emile B., upplyste han mig om att han för en god stund sedan mött honom åkande efter gästgifvarens häst och med gästgifvarens pojke till körsven. De hade styrt kosan mot öster tull, alltså Stockholmsvägen. Nu var allt klart — Emile hade rymt! Vi följdes åt till gästgifvaren, som konstaterade faktum.

Den tiden var det så att ångbåt till Stockholm afgick hvarje dag kl. 8 f. m., utom söndagar, och därför var Emile B., som icke kunde afvakta måndagens tur, tvungen att resa landsvägen.

Jag hem det fortaste jag kunde, och Blacken undrade väl öfver brådskan. Där hemma blef det lif i lägret och allmän uppståndelse. Emile rymd — hvilken skandal! Det blef en kort öfverläggning, och pastorn beslöt att genast sätta efter rymmaren och infånga honom. Stackars Blacken måste in på nytt till Västerås, men där tog pastorn skjuts, och så bar det af till Enköping och sedan vidare mot hufvudstaden, men öfverallt hade Emile flere timmars försprång, så att det var omöjligt att hinna honom.

Då pastorn på söndagsmorgonen aflade besök hos Emiles föräldrar i deras bostad, låg deras herr son tryggt sofvande i sin mjuka säng. — »Den stackars gossen var så trött efter den besvärliga resan. Nu behöfde han få hvila ut och

hämta krafter, och det var nog bäst att han förblef hemma tills vidare, ty det var nog svårt att finna ett lämpligt hem för honom. Han hade redan rymt två gånger förut där han varit. Man var ledsen att man misstagit sig, men ser herr pastorn, stryk är en absolut orätt metod att uppfostra en sådan yngling som Emile, och det bara för en tupps skull!»

På ungefär detta sätt blef saken klar, pastor honorerades rikligt för besvär och omkostnader samt ombads ombestyra öfversändandet af Emiles alla effekter.

Det var med en suck af lättnad, pastor R. på måndagsmorgonen vände hem, denna gång sjövägen på Aros. Och hvad han hade att berätta mottogs af alla med glädje. Jädra prästgård var för alltid befriad från sin glädjestörande och mest oroliga discipl.

5.

Ett bondbröllop.

Hos Jan Ersson på Höjden rustades till bröllop. Jan Ersson var en tät hemmansägare, hvars gård låg på en höjd, vackert omväxt af björkar, därifrån uttrycket »på höjden». Dennes dotter,

Inga, skulle nu bortgiftas med en förmögen hemmansson från Romfartuna socken, en af de styfvast ansedda karlarna i hela trakten, och så visste man att hans vackra hemman var ointecknad och både guld och silfver fanns dessutom i huset. Icke heller kom Inga barskrapad från föräldrahemmet, så det var då ett gifte som alla kunde gilla.

Det är på landet såsom i städerna. Penningen talar först och främst sitt öfvertygande språk. Finnes den, tycker man lyckan vara hemma, om äfven den sanna och verkliga kärleken saknas. Så har det varit i alla tider och lär väl så förbli. På landsbygden är kanhända den krassa egoismen större i hithörande fall, än bland de mer bildade klasserna.

Hur det stod till med kärleken mellan Ersöns Inga och rika Romfartuna-Pelle, vet jag ej, och det frågade vi pojkar heller icke efter. Allt prästgårdsfolket voro bjudna till bröllopet, och naturligtvis vi gossar också. Det var det första bröllop, vi voro med på, och vi hörde att det skulle bli ett hejdundrande kalas, som skulle vara »i dagarne tre». De inbjudna voro från hela den omgifvande trakten, väl en sextio personer, hvilka alla, jämte deras hästar, skulle bespisas och beredas lägerplats. Det är annat att ställa till bröllop på landet, än att i en stor stad anordna ett litet fint konfektsbröllop. Långt i förväg måste tillrustningarna börja. Det är slakt och väldiga »inkok», korfstoppning och syltning, bryggd,

bak, kärning och ystning, och hvarje lif i huset är fullt sysselsatt natt och dag.

Som Jan Erssons gård låg alldeles invid prästgården hade vi gossar ett intressant studium i alla förberedelserna. Men äntligen var den stora dagen inne, och redan tidigt på förmiddagen började gästerna anlända. Den ena trillån och schäsen efter den andra rullade in på den stora gården och aflämnade parti efter parti, ståtliga bondgubbar i styfva helgdagsdräkter och präktiga bondgummor i hemväfda klädningar och stora silkeschalar. Men äfven ungdom fanns här godt om, unga hyggliga karlar och rödkindade, piggögda flickor.

Far och mor Ersson togo emot sina gäster på förstugukvisten och förde dem högtidligt in i stora salen, där det första frukostbordet dignade under de många och stora faten. Ungdomarna radade upp sig efter de båda långväggarna, kvinnorna på ena sidan och karlarna på den andra, och där fördref man väntans timme med att icke säga ett ord, utan endast bliga på hvarandra. Slutligen anlände brudgummen, och nu tycktes åtminstone karlarna vakna upp, man växlade handslag och hälsningar — men de flestas ögon gled dock längtande öfver till det välförsedda bordet.

Äntligen kom pastorn — vår pastor — och därmed var väntan slut. Nu kom mor Ersson in med den färdigklädda bruden, och så satte man sig till bords med en viss högtidlighet. Pastorn

läste bordsbönen högt, och så började anfallet på gudsgåfvorna. I början gick det sakta, med en viss sirlighet och med mycket krus, men var man väl i gång, gick det sedan af sig själft.

De väldiga brännvinsflaskorna gingo laget rundt och efter kommo de stora ölståndkorna med sin skummande dryck. Man åt huller om buller, refbenspjäll och palt, risgrynskorf och rimmad oxbringa, svinsylta och blanc-manger. Vi pojkar sågo beundrande på och sökte efterlikna dessa hjältedater i ätande, men vi afstodo, då maten stod oss upp i halsen. Slutligen stego gästerna upp från bordet, röda och flåsande, och nu skulle det bära af till kyrkan, där vigseln skulle hållas.

Det blef ett långt tåg af åkande, med många goda typer, och slutligen var man vid kyrkan. Man trädde in i procession i det gamla templet under orgelns toner och ordnade sig i led omkring altaret, och så försiggick vigseln enligt ritualen, åtföljd af ett manande tal af den gode och varmhjärtade prästen.

Och så var allvaret öfver, och nu skulle den riktiga fröjden börja. Det låg en annan stämning öfver återfärden. Först brudparet, sedan prästgårdsfolket och så hela raden. Nu kommo språklådorna i gång. Frukosten med de många suparna började göra verkan. Det var en riktigt lifvad skara som återkom till bröllopgården.

Innan kort var det middagstid — borden voro öfverfyllda på nytt, och nu började man åter att tyrannisera magen. Man satt nu till

bords efter en viss rangskala, med pastorn och pastorskan i högsätet midt emot brudparet, och så vidare ända ned till drängarna och pigorna. Rätterna voro *tolf*, men af samma bastanta och lustiga sammansättning. Af vin fanns det däremot endast körsbärsvin, men som dracks i långa banor, icke allenast af kvinnorna, utan äfven af männen, som tyckte det var sött och godt och »nock så starkt».

I fulla tre timmar sutto vi till bords. Det passar sig icke att ha brådtom att äta på landet, men när gästerna slutligen reste sig från bordet, så hade de flesta bland dem i sitt anlete hissat en den mest prunkande »brandflagg».

Fram på eftermiddagen, sedan gästerna hunnit hämta sig något efter välfägnaden, stämdes upp till dansen. Det var den gamle rotesoldaten Stål, som varit med vid »Libsig», som skötte musiken. Hans gamla fiol surrade som en broms, men takten hade han inne.

De unga, med brud och brudgum i spetsen, svängde om och snart kommo de gamla med i dansen. Snart stod dammet högt i den låga salen och talgljusen flämtade matt i de heta ångor, som stego upp kring de hoppackade människorna. Men roligt tycktes alla ha, och den bästa stämning rådde, med undantag af att några manliga ungdomar drogo åstad bakom logen för att grundligt trumfa på hvarandra. Och det var naturligtvis jäntorna skuld till — det var klart det.

Hvar alla människor lågo om nätterna, var svårt att förstå. Några logerare hade vi i prästgården, och några fingo väl hus i gårdarna omkring, men flertalet fick allt bädda syskonbädd på halm i stora salen och det rymliga köket samt hvardagsstugan.

I dagarna tre räckte fröjden, men så foro brud och brudgum sina färde och sedan började gästerna troppa af, mätta, stinna och om möjligt ... otörstiga.

Vi pojkar hade haft *förfärligt* roligt — och hvad vi mått godt sedan! Men våra magar — de stodo spända som trumskinn och pastorn körde i oss en väldig dosis — engelskt salt, såsom sista dessert på kalaset. Och det gjorde hvad det kunde.

Det var det första och enda bondbröllop, jag varit med på.

6.

Jul på landet.

Nu nalkades julen, man hade endast tjorton dagar dit, och tillrustningarna voro i full gång. Det var riktigt jullikt ute i naturen. Full vinter, snön täckte träd och mark, och snöhvita mantlar lågo svepta kring klippornas hårda skuldror.

Ur bagarstugans skorsten bolmade röken, och där inne vörtades och bakades i långa banor, ty sedan ville man icke betunga sig med dylika bestyr under vintern.

Vi skolynglingar gingo och längtade till den stora högtiden och tyckte att vi gärna kunde få skollof med detsamma. Men detta öfverensstämde icke med pastorns mening, som sade ett blekladgt nej på vår anhållan, hvilket svårligen förgrymmade oss.

Vi hittade nu på det råd, eller rättare kanske »oråd» att skrifva »Jullof» på hvita papperslappar, hvilka vi spredo på alla upptänkliga ställen, i skolsalen, i salen, i köket och på gården, men de försvunno med ens och vi sågo aldrig skymten af dem. De tycktes ej göra den minsta effekt, och vi hörde aldrig ett ord om dem af någon människa.

Äntligen var julafton inne, och prästgården stod pyntad och fin, färdig att fira julen. Drängen Anders hade varit till staden och hämtat våra efterlängtade julsändningar från våra kära mödrar. De fingo naturligtvis först öppnas på kvällen. På förmiddagen hade vi följt det vackra bruket på landet, att resa höga stänger vid grindarna med rika sädeskärfvar för småfåglarnas räkning och vi hade den fröjden att se dem i stora skaror och under muntert kvitter förse sig af välfåg-naden.

I stora salen var julbordet dukadt, och rundt om, för hvars och ens plats, voro de rika jul-

högarna placerade, en bulle af hvarje brödsort och öfverst en grann saffranskuse med russin. Midt i den högtidsklädda salen prunkade julgranen med sina många ljus, och vid hvarje bordsplats lyste dessutom ett hemstöpt grenljus.

Klockan åtta satte sig alla gemensamt till bordet. Det låg julstämning och högtidlighet öfver det hela och djupt allvar före glädjen.

Nu reste sig pastorn och med honom alla. Den unge prästen och husfadren med det blida ansiktet knäppte händerna och stämde upp en en julpsalm, hvari alla föllo in. Därefter höll han en kort bön, hvari han nedkallade Guds julfrid och välsignelse öfver alla, fattiga som rika, och förmanade till tro och kärlek, hvarigenom lifvets sanna lycka endast kan ernås.

Därefter satte man sig åter till bords och gjorde skäl för sig på den goda maten, fisk, skinka, gröt och klenäten, och att julgröten afåts under glada skratt och muntra grötrim, faller af sig själf.

Efter måltiden försvann Anders omärkligt, och skämtet fortsattes under lust och gamman, tills helt plötsligt dörren slogs upp och in galopperade en väldig julbock, dragande en liten vagn alldeles fullastad af paket. Horn hade bocken och stångades gjorde han, men det egendomliga var, att han icke sade »bääh» utan ordentligt »morrade», som en stor gårdshund.

Vi kommo snart underfund med att det var den hederlige Anders i ut- och invänd fårskinns-

päls. Nu började julklappsutdelningen. Hvar och en fick sitt, enkla och nyttiga och välkomna gåfvor. Fridolf K. och jag fingo från våra kära hem så mycket rara saker, uttänkta af ömma modershjärtan åt deras kära gossar, och dessutom bref flödande af varma välönskningar och kärlek.

Bland öfriga julklappar fingo vi gossar hvar sitt paket, synnerligt väl inlagdt. När slutligen de många papperen voro aflägsnade så funno vi våra »jullofsläppar» väl hopbuntade. Vi blefvo naturligtvis ganska långa i synen, men vi väcktes af skrattet omkring oss. Det var pastorn, pastor-skan och tant Kerstin, som hade noggrant hop-samlat dem.

Så fortgick glädjen en stund, men man måste tidigt i säng för att vara uppe till julottan kl. 6 på juldagsmorgonen, och att gossarna sofvo skönt och drömde ljusa drömmar tror jag att jag minnes än.

Tidigt voro alla på benen, och så bar det af i drifvorna till den klart upplysta kyrkan, dit allmogen samlades och där orgeln brusade i den stilla julumorgonen.

Så förflöt helgen under frid och sansad glädje, och aldrig skall jag glömma den första julen på landet. Den står i ett egendomligt skönt skimrande ljus för minnet.

7.

Farväl, mina barndomsdagar.

Det kan naturligtvis icke falla mig in att här steg för steg skildra de enkla tilldragelserna i Jädra prästgård under den treårsperiod, jag vistades där. Jag har endast velat skizzera, och jag har snart slutat.

På landet flyter lifvet så lugnt fram som en stilla skogsbäck. Man vet litet af strider och äflan ute i stora världen och i de bullrande städerna, och denna ensliga frid bidrager att åt människorna förläna denna själslugna harmoni, som utgör lifvets högsta goda.

Förändringar kunna väl ske äfven i de tysta hemmen på landet, men de göra sällan buller af sig och de tagas så som det bör vara, som försynens skickelse, och intet annat.

I Jädra prästgård försiggick under de följande åren ingen annan förändring, än att familjen tillökades och att »lill-Edla» fick sig en liten bror och syster till blifvande lekkamrater. En sorg kom där också. Det var då gamle »Blacken» dog. Han var en gammal trotjänare och så förständig som endast en gammal välskött häst kan vara. Saknaden var stor, men den förgick snart, då pastorn från Sala marknad hemförde »Blac-

kens» efterträdare, en ung, stolt och ståtlig häst, som fick namnet »Svarten».

För öfrigt rann tiden jämnt som sanden i ett timglas. Årstider växlade. Efter vintern med sina drifvor och uppfriskande nöjen, skidåkningar och snöbollskastning, kom den ljufva våren med dess första späda grönska, med fågelsång och lärkkvitter, och så följde sommaren med sina långa, ljusa, doftande nätter och så kom slutligen skördetiden med sitt trägna arbete och id, som belönar årets och arbetarens möda. Det var ett idylliskt lif!

För oss pojkar blef denna lärotid den härligaste i vårt minne. Kantigheterna i våra lynnen, okynnigheten växte småningom bort i denna omgifning af lugn, ordning, sans och pliktuppfyllelse, och våra studier gingo med tiden jämförelsevis bra, efter hvars och ens begåfning och läshåg.

Fridolf K. hade särdeles godt hufvud och både skulle och ville gå läsvägen. Alla hans manliga släktingar hade gått igenom akademien, och därför ansåg Fridolf det vara sin plikt att sträfva åt samma mål. Därför läste han med all flit, icke blott lefvande språk, utan ock latin och grekiska och alla andra skolämnen för öfrigt. Pastor R. var en mångkunnig man och han dref sin lärjunges studier så, att när denne slutligen lämnade honom, kom han in i öfversta klassen af Strängnäs läroverk.

Jag däremot hade föga verkligt läshufvud-

Jag afskydde framför allt språkstudier, och på latinet ville jag icke en gång försöka mig. Historia och geografi voro mina käraste studier och i synnerhet historia formligen slukade jag. Den läste jag både nätter och dar. Pastorns bibliotek var jämförelsevis väl försedt med god litteratur i populär anda. Under dessa år läste jag från pärm till pärm Beckers samt Held och Corvins världshistorieverk, Fryxells svenska historia, d'Aubignés reformationshistoria, Lamartines »Girondisternas historia» samt dessutom alla historiska romaner som funnos att tillgå.

Denna ensidiga läsvurm var icke alldeles oskadlig för en gosse sådan som jag. Den höll mig borta från alla praktiska tankar, som passa för det nutida lifvet, kvarhöll mig i en dröm- och sagovärld, som sedan blef omöjlig att helt och hållet afskaka själen. Allt hvad jag läste om stora hjältar, statsmän och mänsklighetens oförgätliga välgörare hänförde mig. Med barnslig glödande fantasi lefde jag om igen dessa tilldragelser från forna dagar. Jag såg de handlande personerna lefvande för mig, och mitt minne var denna tid så uppdrifvet att jag aldrig felade på data eller årtal, och rörande ett slagfälts topografi kunde jag redogöra för hela belägenheten, med dess höjder, dälдер och landsvägar. Detta var mitt nöje och min stolthet.

Sent om sommaraftnarna, ofta till sent på natten, kunde pastorn och jag promenera arm i arm i månskenet, hvarvid jag fick redogöra för

hvad jag läst, antingen om Karl XI:s reduktion, eller om franska revolutionen, och pastorn hörde med leende intresse på mitt resonnemang. Jag vet icke, hvarifrån jag fick min uppfattning, men jag — själf utgången ur medelklassen — var fullt utbildad aristokrat, jag kunde ej gilla Karls hårdhändhet och den blodiga och brottuppfyllda franska revolutionen afskydde jag — något som jag för öfrigt gör än i dag.

Som sagdt, jag lefde i drömmar, och något mål för min framtid ägde jag icke ännu. Men ett kände jag, jag ville och kunde ej gå läsvägen, och dessutom visste jag att det var omöjligt till följd af min mors små tillgångar. Men jag ville ut i världen så fort som möjligt och själf förtjäna mitt bröd, och det borde väl icke vara så svårt för en stor, frisk och stark gosse, som jag. Framför alls icke läsa fler dumma läxor i matematik, i engelska och franska, hvilka språk voro omöjliga för min motsträfviga tunga.

Jag rådgjorde med min gode vän pastorn, och jag skref hem till min mor och bönföll att få sluta. Jag föreslog själf att få komma i handel — ett yrke, som jag dock kände att jag afskydde. Det var ju torra prosan, men jag kom åtminstone ut i världen, och sedan blef det väl någon råd.

Min mor prutade emot i början, ty hon hade väl vackrare drömmar för sin gosse, men slutligen gaf hon med sig och skaffade själf en plats åt mig i en god och hederlig affär. Glad var jag och stolt, jag var femton år och kände mig stark

att eröfra en värld. På eftersommaren reste jag, men afskedet från prästgården var tungt för ynglingahjärtat. Jag hade där rönt så mycken kärlek och omvårdnad, så mycket hägn och stöd för min svaga karakters utveckling, att det kändes bittert att nu skiljas från dem alla.

Men jag hade själf så velat, och då jag i middagssolens guldglans stod på Aros' akterdäck och viftade åt pastor R. på kajen, stodo tårarna stora i ynglingens ögon.

Ännu en gång skulle jag dock återse Jädra prästgård och dess kära innevånare. Mitt knogiga lif i handelsaffären var jag snart mätt på, det behagade mig icke alls, men det måste gå tills vidare. Jag hade under tiden läst mig fram för kyrkoherde Rothlieb i Tyska församlingen och kände nu barndomens dagar som en dröm bakom mig. Emellertid blef det sommar igen, och jag erhöll åtta dagars permission, hvilka jag icke ansåg mig kunna använda bättre än att resa till mitt barndomshem i Jädra och hälsa på. Jag ville dock ej underrätta om min ankomst, utan skulle komma som en öfverraskning.

Jag reste på den gamla välkända Aros, och dagen var härlig och varm. I Västerås tittade jag in i vårt gamla kvarter, om det händelsevis var någon inne i staden från prästgården, men där var ingen. Jag beslöt mig därför att gå, något som jag gjort många gånger förut.

Jag trafvade på, och sedan jag kommit fram

till byvägen, som ledde ned till prästgården, kastade jag mig ned i gräset mellan de susande björkarna och granarna och här i ensamheten drömde jag mig tillbaka de gångna åren med deras frid och glädje och undrade hur den ovissa framtiden skulle komma att gestalta sig. Jag hade nu fått en ny vurm i mitt sangviniska sinne. Jag ville bli konstnär, jag ville bli skådespelare, en af dessa lyckliga, som fingo återgifva i kött och blod dessa stora gestalter, hvarom jag här i skogarnas skugga så mycket och med sådan entusiasm läst och svärmat.

Ja, så skulle det bli. Skådespelare skulle jag bli, en Edvard Swartz eller Georg Dahlqvist — *minst*.

Jag fortsatte min väg. Ingen hade sett mig förr än jag trädde in i matsalen, där man just var färdig att sätta sig till bords. Mottagandet blef det hjärtligaste och samvaron den innerligaste. Här funnos hjärtan, som aldrig hade förstått förställning eller tvång, och de dagar jag nu åter tillbringade på Jädra voro härliga och oförgätliga.

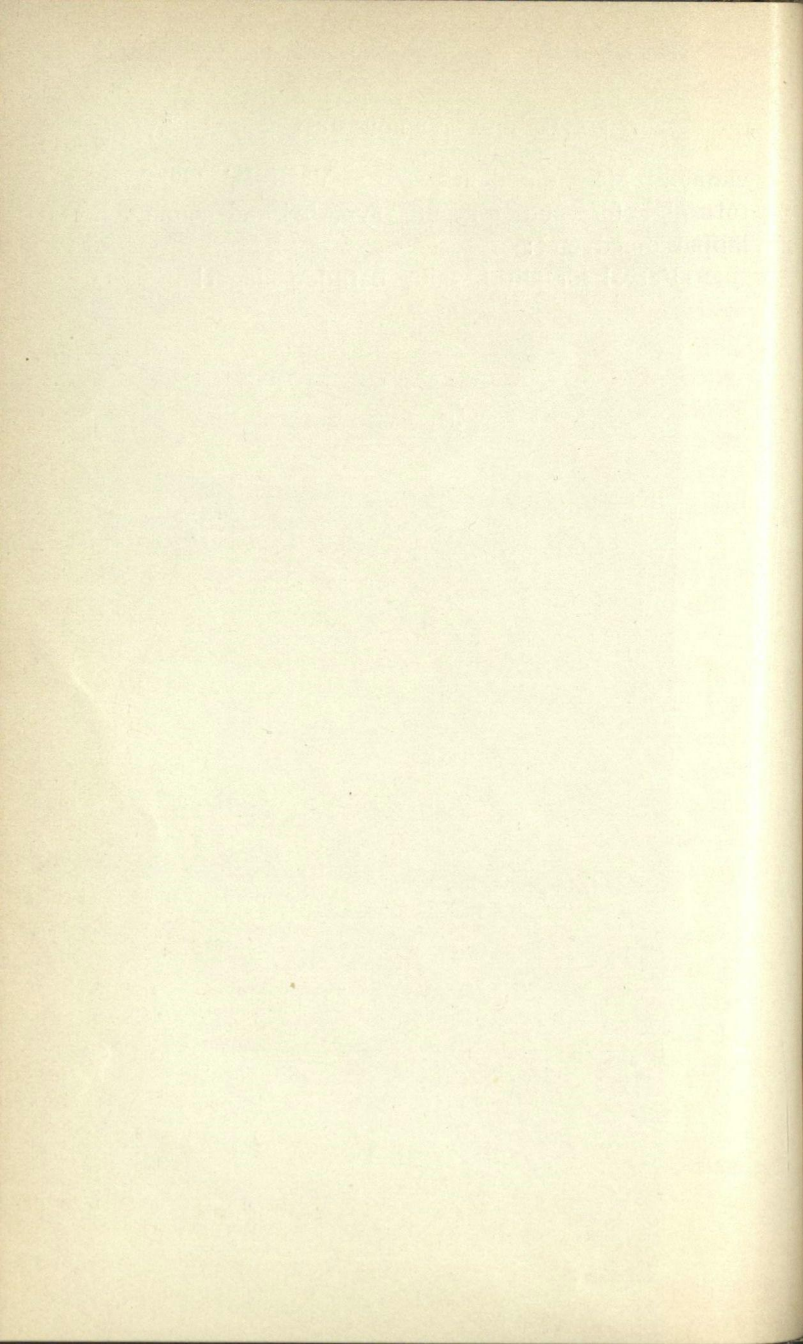
Fridolf K. var redan inne i skolan i Strängnäs, efter att först ha konfirmerats af pastor R., men jag ströfvade ensam omkring till våra älsklingställen och tummelplatserna för våra lekar — det var sig likt, endast ännu vackrare i mina ögon.

Men all fröjd är kort. Jag måste åter hem, och tog för sista gång afsked af mina trofasta

vänner. Men då denna gång Västerås' höga tornspira försvann för min syn, hviskade mina läppar omedvetet:

»Farväl för alltid, mina barndomsdagar!

FRÅN "LADANS" FÖRSTA
DAGAR

1.

Ett nytt teaterföretag.

I vår tid — i seklets solnedgång — väcker frågan om en ny teater mer eller mindre i Stockholm ingen särdeles förvåning, ty Sveriges hufvudstad med sina trehundra tusen nöjeslystna invånare har blifvit en storstad, som oupphörligt går framåt, och välståndet och penningtillgången ha hållit jämna steg med folkökningen. Ja, äfven öppnandet, efter sju långa års väntan, af ett nytt dyrbart operahus väcker nu för tiden ingen särdeles sensation. Man tycker helt kallt att det är som det bör vara.

Helt annat var det för trettio år sedan. Stockholm med dess omkring 130,000 innevånare hade redan två kungl. scener och därtill den välrenommerade Södra teatern, Ladugårdslands-teatern, samt om somrarna den lilla nätta teatern på Djurgården och Humlegårdsteatern. Man tyckte sannerligen icke att man behöfde mera, och den åsikten var nog alldeles riktig.

Likväl spred sig på våren 1868 rykten om att en ny teater skulle uppstå alldeles i närheten af de båda kungliga scenerna, hvilken skulle komma att bjuda på en repertoar, som skulle konkurrera med dessa och i konstnärligt hänseende fullkomligt taga lofven af de gamla traditionella konstanstalterna.

Ja, så lät det verkligen man och man emellan, trots att de flesta nog logo ett misstroget löje. Ryktet förmålde att den nya teatern skulle inredas i herr Kristian Hammers salong, som under den förflutna vintern fått heder, värdighet och namn af »Svenska teatern» och där gubben Selinder med »ett litet, men honett sällskap» senast uppfört »Preciosa».

Där således, i hörnet af Trädgårdsgatan, i själfva stråkvägen för den eleganta publiken, skulle det nya konsttemplet resa sina stolta murar.

Så inbillade sig de snartänkta — men det var ej alls *så*. Ryktet var dock sant till en del, ty tidningarna innehöllo den 5 juni 1868 en notis, som meddelade, »att herrar Ludvig Josephson och Fritz Ahlgrenson af herr Kristian Hammer för en tid af tre år förhyrt den s. k. »Svenska teatern» för att å densamma, sedan nödvändiga reparationer och förändringar å scen och salong blifvit vidtagna, inrätta en italiensk lyrisk scen samt en svensk dramatisk dylik.»

Hvadan nu allt detta? Att Josephson var en stor talang såsom scenisk regissör, det visste ju alla, och det hade man senast erkänt vid Afrikan-

skans uppsättande föregående året. Hans djärfva energi hade äfven vunnit bifall. Men Ludvig Josephson var ung, icke stort mer än trettio år, därtill häftig och egensinnig hade han svårt att *själf* foga sig efter disciplinen, hur strängt han än höll på den mot andra. Så kom han i strid med kungl. teatrarnas chef, hofmarskalken af Edholm — som också var en styf och resolut herre — och snart var det öppet krig.

Josephson skulle öppna en *egen* teater, och nu månede de kungliga scenerna hafva skäl att darra. Att få Fritz Ahlgrenson, den talangfulle dekorationsmålaren med sig, var icke svårt. Målare och artister äro i allmänhet stora barn, som kasta bort den vackraste framtid för en nyck, ett hugskott. Till meddirektör i ett teaterföretag var den genialiske, men sangviniske Fritz Ahlgrenson säkerligen också den minst lämplige. Nå, det gick också som det gick.

Emellertid började arbetarna på att förvandla den lilla ruskiga salen till en någorlunda presentabel teatersalong. Åt scenen fanns sannerligen föga att göra — den var och förblef icke större och djupare, än våra teaterhabituér ihågkomma från gamla »ladans» *sista* dagar. Man fick således inskränka sig till att söka göra salongen så tilltalande som möjligt, och det lyckades också till en viss grad, tack vare Ahlgrensons stora talang såsom målare. Han företog sig nämligen att smycka så väl salongens väggar som tak och hela läktarfasaden med porträttmedaljonger af

europiska tonsättare samt stora dramatiska författare. De voro mästerligt målade, och arbetet roade Ahlgrenson särdeles. Han hade alltid en krets af vänner kring sig under det han penslade på sina gubbar. En gång, då han höll på med Wagners porträtt, anmärkte någon att konstnären gaf den store kompositören ett så dystert ansiktsuttryck.

»Tycker du?» skrattade Ahlgrenson. »Nå, då ska jag sätta på honom ett 'Lohengrin', så att hela 'Tannhäuser' ska grina!» — och med ett par penseldrag gaf också målaren åt porträttet det mest leende utseende.

Salongen med sina massor af porträtt fick sedan inom kort af folkhumorn binamnet »Gubbuset».

Under tiden var Josephson utrikes för att anskaffa den italienska operan och lyckades också få ihop ett sällskap af framstående förmågor, hvars bekantskap vi snart skola göra i dessa korta minnesteckningar från svunna dagar.

En del tidningar trumpetade »värre» i reklambasunen för den nya teatern och dess blifvande verksamhet, ty de kungliga teatrarna voro ej alls populära den tiden, trots deras ypperliga repertoar och de utmärkta artister de då ägde.

Emellertid nalkades hösten och Josephson kom hem. Arbetena på scenen började med ifver sedan den dramatiska afdelningens artister blifvit samlade från skilda håll. Josephsons hopp att kunna värfva folk från de kungliga scenerna

hade i det närmaste slagit slint. Så hade det talats om att fru Zelma Hedin, Gurli Åberg, fröknarna Tengmark och Björklund, gamle Fredrik Deland, Broman, Dörum och ännu flere skulle vara hågade att öfvergå till den nya scenen, men när det kom till uppgörelse, så funno nästan alla det vara bäst att stanna där de voro — och däri gjorde de ganska klokt. Den enda, som lät locka sig var Gurli Åberg, den vackra uppåtgående stjärnan, som underskref kontrakt med Mindre teatern.

Det egentliga sällskapet bestod af vanligt landsortsfolk från skilda scener, däribland herr och fru Pousette, herrar Richard Wagner, Karl Petterson, Walter Ahlström, Lindström, Albert Lichtenberg, Ludvig Otterström, Hallberg — den sistnämnde en gammal bekant från landsorten från den tiden, då skådespelaren fick flacka land och rike omkring på raphöna och »half häst», — samt slutligen herr Martinson, — den tiden ett syndens barn, som skref små pjäser, lustiga kupletter och gärna tog sig några »jamare» på kvällkulan och icke alls hade tanke på att en gång i tiden bli kapten i Frälsningsarmén och redaktör af »Stridsropet». Därtill kommo några unga damer, fröknarna Lisen Hammarstrand, Clara Rylander och Hilma Hermanson.

Med detta sällskap skulle Josephson arbeta och öppna konkurrens med de kungliga teatrarna. Men den djärfve mannen grep sig an med vanlig energi. Han trodde ännu på det omöjliga.

Det första programmet skulle utgöras af en ny pjäs af Johan Jolin, »Min hustru vill ha roligt», hvori Gurli Åberg skulle utföra hufvudrollen, Wagner skulle spela mannen och Kalle Pettersson, den glade, jovialiske vännen, brukspatron Figge Kullner. Till efterpjes skulle gifvas ett tillfällighetsstycke af Richard Gustafsson, kalladt »Lefve konkurrensen».

Allt var således godt och väl. Repetitiverna drefvos med kraft och i synnerhet *pièce de resistance*, lofvade att få ett verkligt godt utförande. Såväl Gurli Åberg som Kalle Pettersson och Richard Wagner voro förträffliga i sina roller, och äfven bipartierna sköttes så som man kunde vänta under en sådan konstälskande föreläsning som Ludvig Josephsons.

Den 15 september 1868 gafs den första representationen inför en fulltalig, nyfiken och kritisk publik. »Min hustru vill ha roligt» gjorde fullständig succès, och Gurli Åberg firade en triumf.

Men så kom efterpjesen. Den råkade vara mycket radikal, innehöll skämt med kungligheten, var späckad med grofva anfall mot kungl. teaterdirektionen, och hela detta mischmasch slutade med hårda snärtar åt tidningspressen, hvilka slutligen kulminerade i en tidningsbalett. Det hela var en smaklöshet, som straffade sig själf.

Den fina publiken blef choquerad — och att pressens män icke tyckte om att se sig förlöjligade, får man icke förtänka.

Denna första afton med sin misslyckade efterpjes störtade i själfva verket hela företaget ifrån början. Man må därför icke skylla skulden på Richard Gustafsson, som *skref* pjesen, utan på Josephsons smak — som *antog* och uppförde densamma.

Det må vara sagdt med ens, att den Josephsonska tiden vid Mindre teatern är och förblir för alla teatervänner en fullkomlig gåta. Att en man, som så väl kände en teaters alla resurser och därtill en modern och bildad publiks stora fordringar på en dylik, kunde och *ville* ställa sig i spetsen för ett företag, så lösligt hopkommet, det förstod ingen den tiden och icke sedan heller. Den enda förklaringsgrunden vore att Josephsons skönhetsälskande ande var denna tid förbittrad och förvillad af inbillade motgångar och orättvisor. I annat fall skulle icke en så förständig man kunnat kasta sig in i ett så barnsligt företag, med den olämpligaste teaterscen i världen, utan uppgjord plan, utan kapital och utan understöd vare sig af publik eller en inflytelserik press. När Josephson slutligen vaknade upp ur sin villa, visade han under senare tidsskeden, hvad han förmådde som teaterledare, såväl vid Kristianja stora teater, som ock vid den af Stjernström uppförda Nya teatern i Stockholm.

Emellertid gafs »Min hustru vill ha roligt» ett tjugotal gånger för ganska goda hus. »Lefve konkurrensen» fick dock efter några få gånger strykas från repertoaren. Den upptogs nu af

»Tidningsskrifvarne», »Så tuktas en arbigga», »Kotteriernas makt» — i hvilken fru Zelma Hedin, såsom gäst, spelade grefvinnan de Miremont, — »Karl den XII:s ungdom», »Läkaren», »En stund hos Diderot», samt slutligen Frans Hodells »Syfröknarna», hvilken senare gaf en mängd goda hus.

Men det var en jäktandets tid. Ingen ordentlig inöfning längre, utan allt fick gå »på sin hals». Det hände en kväll att i en treaktspjes ridån fick gå ned midt i andra akten, ty skådespelarna kunde icke ett jota längre i pjesen. Hvilken aktning publiken skulle hysa för en dylik teater är lätt att gissa.

Men det blef än värre!

Vi gå nu att blicka tillbaka på den tid, då vi kunde skryta med *en italiensk opera i Stockholm*.

2.

En italiensk operascen i Stockholm.

Redan den 10 oktober anlände »italienarna» till Stockholm, och därmed var det också slut med den lilla återstod af frid och samförstånd, som ännu möjligen fanns vid Mindre teatern.

De italienska artisterna leddes af den sedermera mycket kände, men då obekante Ferdinand

Strackosch, en tysk jude med mycken pondus och stort själfmedvetande. Sujetterna själfva föreföllo såsom glada söderns barn, lifliga och skrattande åt allt, utan mycken tanke på morgondagen. Men att vulkaner gömde sig under den leende ytan, det kom man under fund med sedan. De voro sannerligen icke så goda att »knäppa nötter» med, när det tog eld i krutdurken.

Sammansättningen af det musikaliska bandet var något kosmopolitiskt. Så voro där sopraner, signora Dalti Guadaquini och signora Domasi, samt alten, signora Luisa Carri, hvilka alla tre voro italienskor. Barytonen, senor Mendioroz, var spanior och likaså basen, senor Colon. Tenoren, signore Bentami, var — engelsman. Men mr Bentam hade endast behöft lägga sig till med ett litet »i» för att gå och gälla såsom italienare, trots sitt vackra nordiska utseende. Kapellmästare var senor Francesco Rosa, spanior, en utomordentligt grann karl, som genast blef hela Stockholms-demimondens förtjusning.

Och nu skulle det börjas. De älskvärda främlingarna tyckte emellertid icke alls om att repetera. De kunde ju sin operarepertoar förut och hade här väntat att mötas af ett kapell och en kör som redan voro inöfvade i de operor, som skulle gifvas.

Men det var just, hvad de icke voro. Det lilla goda kapellet kunde möjligen reda sig, men med kören var det värre. Josephson hade visserligen engagerat en sådan på sexton personer,

bestående af f. d. extra korister vid operan, hederliga skomakare, snickare och sömmerskor, och dessutom voro de svenska dramatiska artisterna skyldiga att deltaga i körerna uti operan, — men alla dessa voro ännu oöfvade och därtill gällde det att sjunga på — *italienska!* För alla dessa var detta lika svårt och omöjligt, som om det gällt kinesiska.

Det var ju en komplett galenskap! Men *gå* måste det — och det gick också, fastän uppåt väggarna.

Den 15 oktober gafs första italienska opera-representationen, hvarvid »La Somnambula» (Sömngångerskan) uppfördes. Nyfikenheten hade lockat fullt hus och bifallet var lofvande. Dalti Guadaquini och Bentami — i synnerhet den senare, med sin ljusa, silfverklara tenor — vunno mycket beröm. Hvad kören beträffar sjöng den musiken efter gehör så godt den kunde, men med texten teg den visligen så mycket som möjligt.

Spellistan var nu så uppgjord, att hvar annan afton gafs dramatisk representation och hvar annan opera. Det där *lät* mycket bra, men hvar skulle det *repeteras?* Scenen var ständigt upptagen för operans räkning.

»Rigoletto» var numro två af de musikverk som uppfördes, och här fick vår musikpublik lära känna ett par verkliga konstnärer. Mendioroz sjöng och spelade här Rigoletto på ett så mönstergillt sätt, att det inbragte honom verkliga ovatio-

ner, och så fick man här i Maddalenas parti höra Luisa Carri, hvars härliga altstämma sedan, under andra förhållanden, blef det musikaliska Stockholms förtjusning.

I denna opera hade den stackars kören ett kinkigt arbete. Som alla musikmänniskor veta, äro i de stora ensemblerna instuckna små korta recitativ och så kallade växelrepliker. Dessa voro tilldelade de svenska skådespelarne, såsom Kalle Petterson, Richard Wagner m. fl., hvilka dessa kvällar svettades värre och sågo ut i synen som vindögda braxnar.

Det var en sann förnöjelse att höra Richard Wagner med konstnärlig glöd och öfvertygelse sjunga ungefär följande strof:

»Cara mia il pro tutti, fra glido pela —
gonia til Canossa» — och sedan den lille trinde,
jovialiske Kalle Petterson svara med sin tenor-
flöjtstämma:

»Fama, nero son persiljo . . . expartero italiano
franchetti il à spretto!»

Publiken hade roligt åt det mesopotamiska språket, i synnerhet medlemmarna af diplomatiska kåren, hvilka under dessa operaaftnar flitigt besökte teatern.

Men det fanns annat godt folk, hvilka voro allvarsamt belåtna och nog fosterländska att särskildt gifva erkännande åt sina landsmäns ansträngningar.

Sålunda kunde man under dessa musikaliska

högtidsstunder få höra ute i restauranten följande repliker växlas:

»Det är själfva tusan, hvad våra svenskar ändå prononcera *språket* bra. Jag för min del hör mycket tydligare hvad *de* sjunga än italierna.»

»Ja, ser du, det kommer af det ljusare målföret. Kalle Petter är riktigt bra i kväll. Nå, han är för öfrigt lika bra, om han uppträder i italiensk opera eller som Fridolin i 'Syfröknarna'.»

Sådan kritik kan göra ett gammalt svenskt hjärta godt! Emellertid gick man oförfäradt på. Efter »Rigoletto» följde »Il Trovatore» (Trubaduren), »Traviata», och till sist »Un ballo in Machera» (Maskeradbalen), men publiken blef allt tunnare. Nyhetens behag var slut, och man kom snart under fund med de stora bristerna i det hela. Det gick ingen dag utan strider och uppträden, såväl mellan Josephson och Strakosch, som mellan den sistnämnde och dennes hetlefrade operaartister. Därtill kom att gubben Hammer, teaterägaren, blef allt mera pockande och oregerlig. Han hotade att taga ut sin hyra »i luckan», hvilket senare dock afvändes. Hammer visade sig under dessa hårda tider vara mer *jude* än hela Israel tillsammans.

Mot slutet af november tröto lönerna — först gingo de ut i småposter, sedan blef där intet alls. Italienerna rasade och ställde till uppträden å scenen och i klädlogerna, och den staccars Josephson måste ibland gömma sig i sitt

lilla arbetsrum på teatern. En gång kom han upp på scenen, förföljd af signora Carri, hvilken hade en stor smörgås och ett glas porter i sina händer. Den uppretade primadonnan öste ur sig en mängd otidigheter på sitt vackra, klangrika språk, och just som Josephson vände sig om för att säga henne några lugnande ord, så — ritsch, ratsch! — fick han porterglaset midt i planeten.

Sådana kunna primadonnorna vara ibland — ja, till och med utan att vara födda under Italiens sol.

Herrar sångare voro mer resoluta som affärsmän. De hade funnit ett enkelt sätt. Senor Mendioroz satt skenbart lugn framför sin spegel i klädlogen och rökte sin cigarrett. När Josephson kom och uppmanade honom att kläda sig, sa' han lugnt och kallt: »No, senor — pesetas! lire!»

Sammaledes mr Bentam — alias Bentami — kall som en Albions son, hade han blott ett svar på alla öfvertalningsförsök och det var: »Money». Och så måste direktören taga allt hvad som fanns i »luckan» och dela så godt sig göra lät emellan de svåraste strejkarna.

Men ibland hände det att det icke fanns så mycket, att det kunde tillfredsställa fordringarna, och då ställdes in, — ofta nog sedan publiken redan befann sig i salongen.

I december var hela härligheten med den italienska operan slut. Signora Carri och signor

Bentami hade erhållit engagement vid Kungl. operan, och de öfriga reste åt skilda håll. Josephson drog en suck af lättnad — men den dramatiska teaterafdelningens lidanden skulle nu först börja. Emellertid slapp den att sjunga italienska — det var ändå något.

3.

Kalle Petterson.

Teaterlifvet är ofta rikt på originalitet, som sticker bjärt af från hvardagslifvets stela prosa. Hvarje teater har också minst *ett* skådespelaroriginal, — men gamla »Ladan» bestod sig under Josephsons och Ahlgrensens korta, men minnesrika regering med minst *två*, hvilkas minne förtjänar att gå till eftervärlden.

Från denna, till följd af sin drastiska beskaffenhet aldrig förgättna tid har i minnet bevarats ett par typer af godmod och hjärtats innerliga, barnsliga älskvärdhet, hvilka sannerligen icke böra glömmas.

Kalle Petterson var ett stort barn, men därtill en mycket god skådespelare, som inom kort vann publikens hela bifall. Efter att i landsorten, hos Hessler, Anderson, Elffors och slutligen vid

Svenska teatern i Helsingfors, ha firat triumfer inom komediens område, kom han slutligen till Mindre teatern i Stockholm. Där intog han genast en framstående ställning. Till sitt sceniska skaplygne påminde han icke så litet om Edvard Stjernström. Den lilla, korpulenta figuren med det glada, trinda ansiktet, den sprudlande bonhommie, han ägde till sitt förfogande, hans lilla, men vackra sångröst, — allt gjorde honom särdeles lämplig för det borgerliga lustspelet och den tidens nätta och njutbara vådeviller. Äfven i mera fordrande uppgifter kunde han godt användas, ty Kalle Petterson ägde denna hjärtats och själens intelligens, som smidigt förmår att sätta sig in i förhållanden stående långt utom vår tids hvardagslif.

Sålunda spelade han vid Mindre teatern den glade, sorglöse epikureen Narciss Rameau uti »En stund hos Diderot» på ett rent af glänsande sätt, som tillvann honom rikligt bifall, icke minst af historiskt litterärt bildade kritici. Hans framgång i denna roll berodde helt enkelt på »instinkt», ty Kalle Petterson kände icke om Narciss Rameau var »fågel eller fisk» och hade aldrig hört talas om honom.

»Å, f-n,» sade Kalle Petter, när han fick höra att Rameau var en historisk personlighet. »Jag trodde att det var endast en vanlig teaterlarf — men han var så lik *mig*, så därför gick den så bra att spela!»

Så väl på som utom teatern var Kalle Petter-

son för öfrigt ett naivt barn. Godmodet och välviljan lågo ständigt utbredda som ett solsken öfver hans glada anlete, och kom någon gång ett moln — då vanligen uppdrifvet af någon ekonomisk stormvind — på himlen, så urladdade sig strax det dystra molnet i en störtflod af tårar.

Stackars Petter, hvad han kunde gråta — och vid den tidens Mindre teater med sina sorgliga affärsförhållanden saknades sannerligen icke anledningar för den, som icke hade tilltöppta tårepåsar.

Sedan den lysande italienska operan slutat sin tillvaro i december, blef det en sorgens tid för den kvarvarande dramatiska afdelningen. Lönerna föllo nu ut i plottersummor, och nöden inom teatern var stor. Kalle Petterson led förfärligt, ty han saknade helt och hållet egna resurser, och som han dessutom var i besittning af en kroppshydda och en briljant aptit, som fordrade god och mycken mat, så är det lätt att föreställa sig hans Tantali kval. Litet hvar skall måhända kunna föreställa sig, hvad det vill säga att läsa långa roller, spela komedi, vara lustig och kvick och roa publiken med en tom mage. Det har sig sannerligen icke så lätt.

Då och då tillkämpade sig dock Kalle Petter ett godt extra mål. Han skyndade sig nämligen ut i förstugan, då teaterpubliken aflägsnade sig, och lyckades »hugga» några af sina bekantingar bland de gamla, hederliga borgarne, hvilka, ännu smågrinande åt Petters glada spel på scenen,

gärna sågo honom på en »liten enkel supé». Den som då gjorde »rent hus» — det var Calle Petter. Men denna finansoperation lyckades ej ofta.

En gång kom Kalle Petter gående med ett par kamrater nedför Hamngatan. Lynnena voro icke glada, — inga pengar hade erhållits, — alla börsar voro tomma — och utsikterna voro mörka. Petter grät som vanligt. När den sorgliga gruppen kom midt för det gamla änket huset stannade Kalle Pettersson tvärt, höjde händerna mot himlen, knäppte dem sedan och yttrade med djup, af rörelse darrande stämma följande djuptänkta ord:

»Herre Gud fader i himmelen! Hvarför lät du mig icke bli — *änka!* Då hade jag åtminstone haft bröd till dö'dar!»

Ett muntert skratt, som icke kunde hejdas af den ællmänna sorgliga stämningen, besvarade tiraden.

Just i detsamma kom redaktör Rudolf Wall. På sitt vanliga fryntliga sätt stannade han och språkade med skådespelarne, spörjande: »Huru affärerna gingo där nere vid inrättningen?»

»Åjo,» sade Petter, som icke ville för andra blotta hela eländet — »det går så där si och så. Man får en *femma* då och då!»

Rudolf Wall log ett sarkastiskt löje, tog helt gemytligt Kalle Petter under armen och drog honom in i en portgång. Där tog han upp sin plånbok och stack ett par sedlar i Kalle Petters hand med orden:

»Låt mig få en gång spela ett vänligt ödes

roll. Gå nu med kamraterna och njut en nöjets bågare,» och därmed försvann han.

Kalle Petter kom ut hoppande på ett ben, strålande glad och lycklig. Den kvällen hade han icke några funderingar mera på — änkhuset. Men de kommo måhända igen någon gång under de återstående månaderna.

En annan gång, då det stod mer än illa till med Kalle Petters ekonomi, hittade han händelsevis bland sin afidna systers små tillhörigheter ett litet nålhus af hvitt ben. Han synade nålhuset, och därunder föddes en ljus idé i hans hufvud.

»Det här är någonting för gubben Hammer,» tänkte Kalle Petterson, och så bar det af till nr 15 Fredsgatan, där Hammer den tiden hade sin butik.

Kalle Petter trädde in med säker min och hälsade den store »konstkännaren» och antikvitetsuppköparen med orden:

»Tjänare, snälla, goda herr Hammer! Jag har något fin-fint, som herrn skall få för billigt pris. Ett nålhus af ben, som har historiskt värde. Det skänktes af Fredrik den store som barn till hans mor drottning Dorotea af Preussen. Af denna gafs det åt hennes dotter Lovisa Ulrika, hvilken i sin ordning skänkte nålhuset åt sin dotter Sofia Albertina. Denna förärade det åt sin vän, fröken Magdalena Rudenschöld, och denna gaf nålhuset — åt — min mamma, som då var liten flicka. Ni finner nog, herr Hammer, att det

är ett mycket märkvärdigt nålhus, som är af stort värde. Hvad vill herr Hammer ge — innan jag går till Nationalmuseet med . . .»

Nu orkade Petter icke mer. Svetten lackade om honom, och hungern i magen stämde upp en bullrande frukostrevelj.

Gubben Hammer plirade med ögonen och vände granskande på det lilla föremålet:

»Åja, ganska gammalt . . . om man blott kunde vara viss om de »historiska» uppgifterna . . .»

»Herr Hammer — jag *svär* . . .»

»Nej, gör inte det. Är herr Petterson nöjd med femton riksdaler?»

»Ja, söta, snälla, hyggliga herr Hammer, det är jag visst det, för alla delar, — men skulle jag inte kunna få *tjugu* jämnt?»

»Nej, inte ett öre mer än femton.»

Petter var strålande. När han sedan berättade sin lysande affär och någon frågade honom, hur det hängde ihop med nålhusets intressanta lefnadslopp, skrattade Petter:

»Å, allt det där slog jag i gubben. Nålhuset hittade jag i min gamla systers sykorg. Hvar det kommit ifrån vete tusan, men — inte jag!»

Det är icke omöjligt att det har funnits flere dylika »historiska» föremål i herr Hammers samlingar.

Med Ludvig Josephson stod Kalle Petterson

på bästa fot, fastän sällan en dag förgick utan att Kalle fick sig en »gliring» för sin tröga läsning.

»Kors i herrans namn! Jag läser, så ögonen kunna trilla ur skallen på mig. Hemma kan jag rollen som ett vatten, men bara jag kommer på teatern och får se dig, Josephson, så kan jag inte ett ord.»

En gång höll sig Kalle hemma från en repetition utan att underrätta om orsaken. När han dagen därpå kom, var direktören icke god på honom.

»Snälla söta Joseph! Jag hade skickat bort mina stöflar till skomakarn för halvesulning.»

»Det är väl intet skäl att försumma en hel repetition. Då tar man ett par andra stöflar på sig.»

»Herre Gud, en så'n förb—d karll!» snyftade Kalle. »Jag *har* ju bara *ett* par!»

Vedermödorna voro många för Kalle Pettersson, och de få återstående månaderna blefvo icke bättre. Mot slutet af sin stockholmsvistelse råkade Kalle i ett par obarmhärtiga »kissars» klor, hvilka ledsagade honom till gäldenärernas stilla och tysta asyl, Hornsgatan n:r 74, där ingen störde den inburades stilla betraktelser öfver lifvets fåfängligheter. Här trufdes Kalle rätt godt och uttryckte sin förnöjelse med orden:

»Det var de lyckligaste dar i mitt lif, ty hvar morgon då jag vaknade låg pengar bredvid mig — dagtraktamentet för dagen! Hå hå, ja ja!»

Kalle Petterson är nu död för många år sedan. Frid öfver honom! Han var en god tok, och minnet af honom kommer mången gång läpparna att krusas till ett leende ännu efter trettio år.

4.

Albert Lichtenberg.

En originalitet af helt annan art än Kalle Pettersons var Albert Lichtenberg i besittning af. Den förres växlade ständigt mellan tårar och skratt, mellan godmod och galghumor, då Lichtenbergs åter ägde ett drag af kolerisk själfmedvetenhet och ytterlig snarstuckenhet, som gaf uppslag till många glada upptåg inom kamratrektsen, men som ofta bringade föremålet för de långt drifna skämtet i fullt raseri.

Lichtenberg tillhörde en ansedd köpmansfamilj af semitisk ras i Göteborg. Han hade fått en särdeles vårdad uppfostran, var mycket språkkunnig och svärmade för allt skönt och godt i världen. Efter att en kort tid ha ägnat sig åt bokhandel, fick han håg för teatern. De stora skalderna, Shakespeare, Goethe och Calderon, hade inspirerat honom, och han ansåg sig skapad

till skådespelare. Men *det* var just hvad han icke var. Hans figur var obetydlig, hans gång af tidig sjukdom vacklande, och hans ansikte, som bar en utpräglad judisk stämpel, var icke egentligen fult, men vanpryddes af ett eldmärke som sträckte sig öfver hela kinden. Dessutom led Lichtenberg af en när- och svagsynthet, som snart öfvergick till nästan blindhet. Men trots alla dessa kroppsliga skavanker trodde sig vår gamle Albert ändå kunna blifva en Garrick på svensk scen. Till lycka för den djärfve fantasten ägde han en liten fäderneärfd förmögenhet, hvilken, förvaltd med israelitisk omtanke, räddade honom från att någonsin komma i den förolyckade skådespelarens misère.

Efter att ha försökt sig under ett par år vid Svenska teatern i Helsingfors samt vid det Åhman-Anderson-Pousetteska sällskapet, kom han till Mindre teatern, då denna öppnades af hrr Josephson och Ahlgrenson. Lichtenberg och Josephson voro goda vänner, och teaterchefen aktade vännen såväl för hans gedigna kunskaper som ock för hans ordentlighet, men någon användning för hans »talang» fick han sannerligen icke. Den enda roll, hvari man kan säga att Lichtenberg gjorde lycka under denna tid, var såsom den genomkomiske pianoläraren uti »Herrskap och tjänstfolk». Publiken, i synnerhet på läktaren, skratade så den storgrät — men Albert var icke nöjd med den omedvetna framgången — han var arg.

Lichtenberg fann sin ställning mer än tryckt vid teatern, så mycket mer som han ständigt ut-

sattes för kamraternas hänsynslösa gyckel. Den, som gick i spetsen för arrangerandet af dessa frisppektakel, var den då unge skådespelaren Richard Wagner, hvilken med sina pojkkupptåg aldrig försummade att göra lifvet för Lichtenberg så surt som möjligt. Det var icke af elakhet, men af denna oöfvervägda ysterhet i ungdomssinnet, som icke tager med i beräkningen tanken på andras finkänslighet.

Lichtenberg hade alltid mycket bestyr med att maskera sig, till följd af det stora eldmärket, hvilket skulle täckas med hudfärg. Denna hade han särskildt låtit tillaga åt sig i en bleckform, en s. k. laxlåda. Själf förmådde han icke urskilja färgerna. Så en afton hade Wagner hittat på det sprattet att blanda idel zinkhvitt i färgen, så att då Lichtenberg framför spegeln spacklade på, i tro att det var den vanliga ansiktsfärgen, han begagnade, blef halfva ansiktet som en hvitmålad clowns på cirkus. Alla kamraterna sågo på och tego som stygga barn, tills någon ändtligen upplyste Albert om spektaklet. Nu blef Lichtenberg rasande med besked.

»Det är den för—de idioten Wagner, som varit framme igen! Men jag skall ge dig, din idiotiska jubelåsnal!» skrek Albert — och nu började en dans kring bordet, där naturligtvis den förföljande kom till korta mot den vige Wagner, som lik en ål slank ut genom dörren.

Lichtenberg var stark rökare. När han gick upp på scenen, lade han cigarren bredvid spegeln

för att genast åter fatta den, då han kom ned i klädlogen. En gång passade Wagner på att doppa spetsen af cigarren i en mastixflaska, och då Lichtenberg kom och satte sin »tröstare» mellan läpparna, blefvo dessa formligen hopklistrade. En ny klappjakt efter syndaren, men med lika lönlöst resultat.

I klädlogen funnos fasta klädsåp för sujetterna. Lichtenberg hade också ett. Som han var mycket närsynt måste han helt krypa in för att få reda på sina »grejor». En afton, då han och Wagner befunno sig ensamma i klädlogen, passade den senare på att låsa in Lichtenberg i skåpet, hvarpå han sprang på dörren. Lichtenberg till att skrika och hamra på klädsåpsdörren. Josephson, som händelsevis kom i korridoren, hör oväsendet, går in och öppnar skåpet, men får i detsamma sin vän Lichtenberg i famnen, hvilken ursinnigt börjar bearbeta honom med knytnäfvarna under det han skriker:

»Nu har jag dig, din rackare! Din idiot! Din sakramenskade fähund!»

»Är du alldeles galen! Ditt blindstyre, ser du inte hvem jag är?» skrek i sin ordning direktören, i det han värjde sig med händerna.

Förklaring följde, och tjufpojken Wagner fick sig en uppsträckning, hvilken dock föga hjälpte.

De, som närmare lärde känna Albert Lichtenberg, kunde icke undgå att skänka honom sin aktning, trots att man ofta skrattade åt honom för hans egenheter och hans säfliga sengångare-

sätt. Men det var dock en man, som visste något, som lärt mycket och kunde i tankeförstående sällskap vara särdeles intressant, när han väl kom i tagen. Då deklamerade han gärna de gamle skalderna, fastän deklamationen icke alltid var så mönstergill. Sålunda väckte det ett muntert skratt, när han framsade Horatius' fras i slutscenen i »Hamlet»: »Jag är en gammal *råmare*, ej dansk!» i stället för »romare».

För öfrigt spelade hans närsynthet honom det ena befängda sprattet efter det andra. En gång hade operasångaren Fritz Arlberg fått hem till sig en ny dyrbar flygel, och för att profva densamma hembjudit Ludvig Norman, August Söderman och några andra förstasigpåare. Af en ren händelse kom äfven Lichtenberg med. Man spelade, roade sig och drack punsch och hade »lifvadt» på äkta artistvis. Oförsiktigt nog hade någon, möjligen värden själf, placerat punschbrickan innanför den uppslagna flygelskifvan. Så kom Albert, fumligt och säfligt som alltid, och skulle slå i åt sig ett glas, men hur han, nästan blind som han var, fumlade, så begaf det sig ej bättre, än att han stötte till buteljen, och som en störtsjö flöt den opalfärgade vätskan in i instrumentet.

Stackars Albert! Nu blef det lif af. Arlberg rasade, och det må man icke undra på. Han fick den arme förbrytaren i nacken, kastade honom på dörren och formligen sparkade honom utför trappan, så att Lichtenberg, utan glasögon

och hatt, förtviflad och nu fullständigt blind, befann sig i ett ömkligt och öfvergifvet tillstånd. Men det var icke så särdeles muntert för Arlberg heller. Söndertagning, rengöring och reparation af den nya flygeln gick till en trehundra kronor, och Arlberg påstod ändå att flygeln aldrig återfick sin rena, klara ton efter — det punschkalaset.

Det ekonomiska eländet vid Mindre teatern vidkom icke Lichtenberg i det hela. Han hade af egna medel, så att det räckte för honom. Ja, trots sin judiska sparsamhetsprincip kunde det hända att han någon gång hjälpte en kamrat ur en tillfällig knipa, i synnerhet om denne lofvade att skydda honom mot Richard Wagners skälmstycken.

Efter något år vågade Lichtenberg sig på ett stort slag. Han debuterade nämligen på Dramatiska teatern såsom Ludvig XI i »Gringoire»; men gjorde ingen lycka. Rollen var nog utarbetad med förstånd, men debutanten saknade »gnistan», och deklamationen var allt för uppstyltad.

Inom kort fann slutligen Lichtenberg, att scenen var omöjlig för honom, och så tog han sin »Mats ur skolan». Han reste till Rom för att där i biblioteken lefva med sina gamle *råmare* och greker, och med det stora intresse, han visade sig äga för litteratur och bibliografi, fick han någon anställning vid därvarande Skandinaviska föreningens bibliotek. Hans svagsynthet och allmänna sjuklighet tilltogo dock allt mer, och efter

några år befann han sig åter i Stockholm. Här såg man den lille, grånade gubben med de blåa glasögonen ständigt strulta i väg till Kungliga biblioteket, där han var en trägen forskare. Dessemellan hade han sitt egentliga tillhåll i gamla operakaféet, där den blinde gamle gärna trufdes i en mindre krets af mot honom vänligt stämnda artister och litteratörer. Men man fick noga akta sig för att skämta med hans originalitet. Sådant gjorde honom förgrymmad.

Från Stockholm reste han till Göteborg. »Jag reser för att dö i min fädernestad,» sade Lichtenberg suckande, under det de glanslösa ögonen stirrade framför sig. Och han höll ord. Albert Lichtenberg dog i Göteborg 1895.

5.

En kullerbytta.

Emellertid gled man så småningom fram emot våren — eller rättare emot slutet, ty af alla tecken att döma var det nära förestående. Teatern gick med snabba steg sin undergång till mötes. Alla Ludvig Josephsons ansträngningar voro förgäfvade, och dessutom arbetade han nu på sista tiden fullkomligt planlöst. Så upptog

han på scenen sådana skabrösa stycken som »De bortbytta fruarna», »Rosenjungfrun» och flera dylika, hvilka skrämde den tidens familjepublik på dörren. Snart spelades också för tomma väggar eller fribiljetter, utdelade till teaterns och sujetternas otaliga fordringsägare, hvilka poc-kande hvarje afton samlades i förstugor och korridorer.

På löner var numera ej att tänka. Man fick icke längre ens »en *fem*ma då och då», som Kalle Petterson uttryckte sig. »Man får vara nöjd med *fem*tio öre till litet hafregryn att koka gröt för», snyftade Kalle Petter, som magrade synbart med hvar dag som gick.

Och dock arbetades rastlöst under dessa tryckta förhållanden. Den tidens teatersujetter voro sannerligen af ett annat släkte än nutidens anspråksfulla herrar och damer. Mycket gjorde väl till att Ludvig Josephson, trots sitt häftiga humör, var så allmänt omtyckt, ty alla visste och kände hvad han själf led af det skeppsbrott, som han såg möta sitt företag och alla förstodo att han ekonomiskt själf icke hade det bättre än de andra. Han hjälpte där han kunde, så långt hans förmåga räckte.

En gång kom en sujet till Josephson och beklagade sig öfver att han saknade alla utsikter att få middag. Josephson skakade på hufvudet och sade med ett välvilligt leende, i det han tog upp sin portmonnä: »Kära herre, inte duger det. Jag har själf fått låna mig en tia. Då dela vi

hälften hvar — mer kan jag sannerligen inte göra för tillfället.»

Af den andre direktören, af Fritz Ahlgrenson, såg man under denna bekymrens och olyckans tid däremot knappast en skymt. Med sitt glada bohèmelynne gaf han tusan i alltsammans och bekymrade sig icke ett dugg om hvad som försiggick där nere på teatern, utan lefde helst ute i det glada artistlifvet, där han lät sin sprudlande kvickhet spraka i muntra vänners lag. Det hände någon gång att hans sujetter mötte honom på gatan, hvarvid han frågade muntert: »Nå, hur går det där nere i 'gubbhuset'? Är inte gycklet slut snart?» Det var alltsammans.

Under de senaste månaderna hade vid teatern tillkommit en person, en »financier», som genom sina krumbukter och slingerbultar skulle sätta kronan på verket och göra skandalen fullständig. Det var denne man som skulle sköta och ordna affärerna! Mannen var Georg W., en ganska egendomlig företeelse. Med ett yttre, fint och poleradt, som en verklig gentleman, ägde han förmåga att med sin svada dupera de kortsynte, men heller icke några andra. Till det yttre såg han, trots sina sextio år, mycket bra ut. Den lilla figuren med det fina ansiktet och de spelande ögonen innanför ett par eleganta guldglasögon, gafvo honom en prägel af bankir och högre finansman — och det är möjligt att han i tiden syftat till något dylikt, men då hade han

troligen tillhört den klass, hvilkas namn snart nog mista sin klang på de hederliga börserna.

Hans antecedentia voro icke heller så alldeles fria från skuggor. Det talades således om, att han, en gång i tiden gift med en underskön kvinna, en dotter till en af trettioalets vackraste och mest omtalade operasångerskor, skulle exporterat denna sin hustru och öfverlämnat henne till en rik engelsk lord mot en kontant penningsumma. Det där kan ju låta som en befängdt hopfogad roman, men det kan ske händelser i lifvet, som ofta gå fullt upp mot romanens hopkonstruerade innehåll — och de gamle, som kände till hela den ofvan nämnda historien, påstodo att mr W:s roman var ren verklighet.

Huru som helst, så var herr Georg W. en mycket »knifvig» herre, och denne hade nu fått i uppdrag att anskaffa pengar och reda affärerna. Hvem som gaf honom detta svåra uppdrag är icke godt att säga. Icke var det Josephson — kanhända . . . Christian Hammer.

Hos sujetterna lyckades ej Georg W. att vinna sympatier. Hans affärssystem tycktes vara en lång väfnad af lögner och undanflykter, och i affärer är det ju sämsta utvägen.

Emellertid blefvo sujetterna en morgon gladt och häpet öfverraskade af ett anslag på teaterkontorets dörr att »den 15:de från klockan 11 f. m. utbetalas en månads lön, räknadt från den 15:de förra månaden».

Det blef jubel! Man fick nästan andra och

bättre tankar om herr W:s affärsgeni. Pengar! — det betydde för de stackars sujetterna föda, erlagd hyra, återupprättadt borgerligt anseende — allt! Man kände sig stolt och trygg, man bar hufvudet högt och såg folk i synen — ty den 15:de hade man ju pengar och man lofvade till höger och vänster att infria sina förbindelser.

Ändtligen kom den stora lyckodagen, och redan tidigt samlade sig artisternas stora björn-hop i vestibulen. Richard Wagner hoppade på ett ben och drog mun på sned likt »en glad lax», Kalle Petterson svettades, knäppte händerna och bad till Gud. Hvar och en uttryckte sina förhoppningar på sitt vis. Allt emellanåt kände man på den stängda kontorsdörren och lyssnade. Därinne hörde man steg fram och tillbaka. Slutligen några minuter efter 11 vreds nyckeln om, dörren gick upp och man såg herr Georg W., som frankt bad de af rörelse darrande sujetterna stiga på.

Den store financiären, den svenske Law, fortfor att promenera, han sköt och rätade på guldglasögonen, harklade sig och började, under det att armarna lifligt fäktade:

»Ja, mina damer och herrar! Ni se mig i en märklig situation . . . ni ska ha edra penningar . . . ni ser denna stora kassakista — i den *har* jag pengarna . . . men det har händt mig en malheur . . . ett missöde . . . nyckeln har spårlöst förkommit . . . jag kommer icke åt några pengar, och det återstår er endast att ytterligare vänta . . . ja, så står det till!»

Alla sågo på hvarandra.

»Söta goda herr W., skicka efter en smed!»
kved Kalle Petterson, på hvars kinder svetten
rann i strömmar.

»Herr *Petterson!*» inföll Georg W., »kassakistan är lånad från herr Hammers samlingar. Den är från minst sextonhundratalet och försedd med konstlås, som ingen af våra nutida smeder förmår uppdyrka.»

»Herre du min skapare!» — Nu grät Kalle Petter.

Hvad var att göra? Förtviflan och missräkningen var stor. Hvad hjälpte det att några kastade efter sig ett mustigt: »förb—de skojare». Ställningen blef icke bättre för det.

När vårsolen sken blank och värmande på de knoppande träden därute i Kungsträdgården och på den glänsande bronsstoden af tolfte Karl, stängde Mindre teatern sina portar efter något mer än sex månaders tröstlös kamp för tillvaron. Men den öppnades åter snart och gick då mera lysande tider till mötes, hvilka kulminerade, då den glada operetten där höll sitt inträde.

Men själfva gamla »ladan» är nu ett minne blott, och på den plats där Dalti kvittrade sina italienska arier och Offenbachs berusande melodier kommo löjtnantshjärtan att klappa i valstakt, där reser sig nu ett förnämt storstadspalats.

Men därför kan man ju någon gång erinra sig, hur det var i »Ladans» första dagar.

TEATER-TYPER FRÅN
SKILDA SCENER

THEATER-TYPER TWAN
SOLDIA SGNDR

1.

Mauritz Pousette.

I nvid Västerlånggatan ligger på höger hand från Mynttorget räknadt, och alldeles snedt emot det uråldriga gränsskillnadsmärket mellan Uppland och Södermanland, ett minst tvåsekel-gammalt hus. Ärevördigt ser huset ut och tyckes hviska som alla gamla byggnader om många för-glömda historier.

På nedre botten fanns här redan på slutet af trettioalet en liten butik med ingång från för-stugan, som innehades af guldsmeden G. Pousette, en borgare och handtverkare af gamla stammen, hvilken själf skötte och arbetade i sin verkstad. Var butiken liten och mörk, så var det ännu mörkare i verkstaden därinne på den ljusfattiga gården, men det hindrade icke att arbetet drefs med rask fart.

Mäster Pousettes familj ökades och hvarefter pojkarna växte upp, sattes de in i faderns lära.

Om de hade håg och fallenhet för yrket, det kom mindre i fråga. Hufvudsaken var, att de skulle arbeta, och arbeta finga den tidens barn. Det dugde icke att gå och »slå dank».

Bland de i verkstaden sysselsatte sönerna, fanns äfven en lång, smärt yngling, med mörkt hår, blixtrande ögon, romersk näsa och vid första ögonkastet tyckte man måhända att det låg något stort och ideellt öfver hela personligheten.

En fantasimänniska skulle lätt fått den tro, att han här såg en ny tids Benvenuto Cellini, där han satt med skinndynan öfver knäen och behandlade silfverfatet med punsen och hammaren.

Den vackre unge mannen med det romerska utseendet var en af »mästers» söner, Mauritz Pousette, redan gesäll på faderns verkstad. Men, om man tror att han var intresserad af sitt ädla yrke, så bedrar man sig. Han hatade det tvärtom.

Knappt hade fadern vändt ryggen till, förr än Mauritz framsmög under sitt blå verkstadsförkläde en eller annan bok, hvori han flitigt började läsa. Den lektyr, som hade en sådan lockelse för den unge mannen var dramatiska arbeten såsom »Herman von Unna», »Angelo eller Paduas tyrann», »Don Carlos» och »Hernani», samt andra dylika stycken, som den tiden tillhörde skådebanans stora repertoar.

Dessa slukade han och snart genljöd det lilla verkstadsrummet af ljungande strofer ur Hugos och Schillers mästerverk. Lärpojkar och gesäller

lyssnade och spände ut ögonen af förvåning, och de minsta pojarna gömde sig bakom smältugnen.

Slutligen yppade Mauritz för fadern sin håg och önskan att gå till teatern. Det blef uppståndelse af. Ännu i slutet af 1840-talet och äfven långt, långt senare, hafva det gamla borgarståndets representanter visat stor motvilja för skådespelarekonsten, — icke minst när deras barn ämnade ägna sig däråt.

Men Mauritz Pousette var af envist lynne, excentrisk och af häftigt blod och när han icke med godo fick sin önskan uppfylld, kastade han punsen och hammaren för faderns fötter, sade att han gaf f-n uti att sträfva efter att bli en Benvenuto Cellini, utan föredrog att framställa honom lifslevande på scenen och gick med goda framtidsutsikter att bli gjord arflös af den uppretade fadern.

Därmed blef det dock icke så farligt, ty med de första små framgångarna på scenen lyckades han återvinna faderns gunst.

Det var till Mindre teatern, som då innehades af Olof Ulrik Torsslow och Edvard Stjernström, som Pousette vände sig. Den tiden brydde man sig just icke mycket om att pröfva huruvida det fanns några verkliga anlag hos den sökande adepten, utan man fäste sig mer och främst vid utseende och figur. Hvem vet, om teaterstyrelserna icke göra så ännu i dag? — Nå, här ofvannämnda båda betingelser funnos i högsta grad, och sålunda blef den unge och vackre Mauritz Pousette antagen.

Och nu började arbetet. Men det var ett hårdarbetadt material regissören Edvard Stjernström fick att arbeta med. God vilja hade nog Pousette, ja, entusiasm, men icke den ringaste bildningens underbyggnad och därtill saknade han fullkomligt öra för språket. Han gick endast vildt på, som man säger: »i ullstrumporna» och rasade på samma sätt som Ludvig Fristedt i senare tiden. Men så väl Torslow som Stjernström hyste dock godt hopp att kunna göra något af den unge ståtliga och entusiastiske mannen med den af naturen vackra och klangfulla stämman.

Efter att ha tjänstgjort en tid såsom statist och spelat några mindre roller, för att förvärfva sig någon nödvändig scenvana, fick han äntligen tillstånd att debutera i hufvudrollen i »Skogens son».

Hur Stjernström fick arbeta med den unge debutanten, berättade han själf i en långt senare tid. »Det var ett riktigt straffarbete — sade han skrattande. — Man visste aldrig hvar man hade honom, — han rusade som en galning på kulisserna, sprang omkull sina kamrater och höll på att själf ramla ned i orkestern. Ett uppgjortt sceneri var honom offattligt att iakttaga. Då hittade jag på ett knepigt sätt. Jag ritade upp hela scenen med krita i rutor och behandlade Pousette såsom en schackpjes. Vid den repliken skall herrn flytta sig på den rutan och vid den repliken göra ett hästsprång öfver till den rutan. På så sätt fick jag äntligen styr på honom.»

Nästan ännu värre var det med framsägandet af rollerna för Pousette. Han hade, som förut är nämndt, intet öra för språket och därtill en svag reflektionsförmåga. Han gick bara på, utan att iakttaga punkt och skiljetecken samt utan all slags accentuering. Stjernström strök därför under alla ord i hans roller, hvilka skulle ha en särskild valör, och satte långa tankstreck för andhämtning eller paus. Detta system måste tillämpas under hela Mauritz Pousettes teatertid, och det var mycket egendomligt för ett något så när känsligt öra, att höra Pousettes maskinmässiga framsägande af roller. Gick det händelsevis något sönder i »maskinen», så stod allt stilla och den stackars skådespelaren måste då räddas af sina kamrater.

Emellertid, trots sina svagheter på hufvudets vägnar, gjorde Pousette en viss lycka vid sina första framträdanden, för hvilken han hade att tacka sin ståtliga apparition, samt den egendommiga dressyr han genomgått.

Det bästa han åstadkom under femtioalet lär ha varit den svagsinte Karl den II i »Farinelli», hvilken titelroll då utfördes af den unge Fritz Arlberg med glänsande framgång.

Det stora och välförtjenta renommé Stjernströms teater förvärfvat i Stockholm, medförde den äfven till Finland, där sällskapet spelade under flera vår- och sommarsejourer, och inhöstade både ära och pengar.

Oaktadt Pousette under denna tid väl icke

hade förvärfvat något konstnärnamn och knappast någonsin gjorde det, var han dock mycket omtyckt och icke så litet uppburen. Han uppträdde med en viss pondus, i den skarpa iakttagarens ägon kanske litet skrällande, men med den förmögenhet som genom arf tillfallit honom, i förening med ett ordentligt lefnadssätt, hade han förvärfvat en viss social ställning och allmän aktning.

När Stjernström år 1863 sålde sin teater till konung Karl XV, hvilken förenade densamma med den kungl. scenen, försiggick en utbrytning af sujetter från Mindre teatern, hvilka icke lyckats att få engagement vid den kungliga scenen. Främst bland dessa voro Mauritz Pousette och Vilhelm Åhman, hvilka beslöto att bilda ett eget teatersällskap. I kompaniskapet, såsom meddirektör ingick äfven Oscar Anderson. Sällskapet var särdeles väl sammansatt och räknade bland sina medlemmar sådana förmågor som Frithiof Raa, fröken Lotten Forsman, sedermera fru Raa och nu sist fru Winterhjelm, Gustaf Boman m. fl.

Pousette skötte ekonomien och man gjorde lyckade säsonger såväl i Finland som Malmö och Göteborg.

Men under sitt direktörsskap blef Pousette allt mera excentrisk och stormodig — som för öfrigt tycks följa med teaterdirektörskapen. Man talar om många roliga historier från den tiden.

När Pousette kom till en stad, iklädde han sig sålunda sin bästa teaterhabit: ljusgrå panta-

longer, hvit väst ofvanpå en spetsskjorta, blå frack med blanka knappar, pärlgrå handskar, hög, grå silkesfelbhatt och spanskt rör med guldkeycka. Sålunda utstyrd, gick han ut och stoltserade i staden, och många som sågo den elegante, ståtliga mannen, undrade om där kommit någon af det stolta Albions rika lorder till staden.

En gång uppträdde han vid en genomresa äfven i Stockholm på ofvannämnda extravaganta sätt och mötte därvid den store tragikern Edvard Swartz, hvilken hälsade, i det han sade:

»Nej, se, är herr Pousette ute och går i den här sta'n!»

Pousette, som tog detta för ironi, utbrast i det han riste på sig och ögonen flammade:

»Ja, det är jag! Och herrn är också ute och går i den här sta'n!» — Och därmed tog Pousette ut stegen och försvann.

Sedan Oscar Anderson afgått som meddirektör, fortsatte Pousette och Åhman ännu ett par år att hålla ihop. Slutligen öfvertog Åhman sällskapet ensam, och herr Pousette med fru kvarstannade som sujetter. Under denna tid utförde Pousette ett stort antal roller i den högre stilen, med alltjämt samma patos och samma »gåpåarmanér», som han aldrig kunde göra sig fri ifrån. En hel del kritiklöst folk liknade honom vid Dahlqvist, — men den likheten skulle vara såsom en klase ädel, glödande drufva, gentemot en klase fadda rönnbär. Såväl hjärtats som hufvudets snille

saknades, om äfven det yttre skalet kunde förefalla bländande.

När Stjernström öppnade sin Nya teater i Stockholm 1874 kom äfven Pousette dit och fick öfver sig sin gamle läromästare. Det var här såsom Örnulf i »Härmännen på Helgeland», som Pousette firade en verklig triumf. Men Stjernström hade också intrumfat hvarje tonfall, hvarje paus, hvarje nyans i rollen, ord för ord, rad för rad, han hade satt sin stämnyckel på hvarje af strängarnas skrufvar och vridit, till dess han fick en helgjuten harmoni, ett storslaget epos af det hela. Pousette hade sannerligen ingen del i äran, förutom den att vara en lika lydig och tänjbar elev under den stränge läraren, som fordom i ungdomens dagar.

Hos Stjernström utförde Pousette flera större roller såsom Gustaf Wasa i »Solen sjunker», Engelbrekt i »Engelbrekt och hans dalkarlar» m. fl., men det var alltid något schablonmässigt öfver spelet, och man saknade den ädla kärnan, djupet, själfva anden, som gör lefvande och som blott är de stora konstnärerna gifven.

När Ludvig Josephson sedermera öfvertog Nya teatern, märkte Pousette att en ny vind började blåsa in öfver scenen. Det var en stormvind, som ville bortsopa allt gammalt och föråldradt, kanske icke utan att taga med sig i sin hvirfvel mycket af det, som ännu kunde få gälla som gammalt och godt.

Nu kände sig Pousette helt konfunderad. Stor

hade han alltid känt sig i sin egen tanke; nu såg han sig med ens tillbakasatt och främmande i hela den nya omgifningen. När han på repetitionerna såg Josephsons rynkade ögonbryn, kom han totalt af sig och kunde enligt sin gamla ovana icke fortsätta med sufflörens tillhjälp, utan måste taga om alltsammans från början.

Så skulle »Förtalet» af Scribe upp, och Pousette hade där en roll. Till att börja med gick det bra, men så »blef det knut på trä'n», Pousette tog om och om igen, allt trassligare blef härfvan, han arbetade så att svetten rann i floder — men förgäfves — han fick icke fatt i någon räddningens ända, — och slutligen rusade Pousette på dörren och direkt hem. Han kände att det var slut med honom under den nya regimen. Josephson bad honom välvilligt återkomma, men Pousette förklarade energiskt att han slutade.

Det var den 20 februari 1880.

Sedermera lefde han i sina minnen och i sina forna triumfers återsken, icke utan att, i likhet med så många andra, höja sig själf på den nya tidens bekostnad.

I det hela var Pousette en välvillig man, och hans excentricitet var mer att skratta än att förarga sig åt. Han hade kärlek till sin konst, men det mått af bildning, han i ungdomen fått, räckte icke fullt till att adla den.

Mauritz Pousette dog af ett slaganfall 1884, just som han satt vid sitt frukostbord.

En lätt och behaglig död, alltså.

2.

C. O. Lindmark.

Vi lefva nu i prosans och det kalla förnuftets tidsålder och de lustiga originalen blifva allt färre. Till och med inom teatervärlden, där förr originaliteten så bjärt stack fram hos litet hvar af konstens utöfvare och skilde dem från hvardagslivets barn, börjar denna egenskap allt mer försvinna. En skådespelare är nu blott en vanlig människa i sitt dagliga uppträdande och vill ej väcka någon särskild uppmärksamhet. Framställaren af en Romeo eller en Hamlet kan man i våra dagar, när man möter honom på gatan, lika väl tänka sig vara en hygglig hofrättsnotarie, en hederlig »postis» eller en »tjusig» handels-expedit från någon sidenkramhandel på Drottninggatan.

Ett och annat original af gamla skolan finnes dock ännu kvar och däribland ett, som jag ber att få teckna, ty minnet af honom bör bevaras af en tacksam eftervärld.

Vi möta ännu en och annan gång ute på promenaden den höga, smärta, sirliga gestalten i den tadelfria habiten och med det själfförnöjda leendet bredt öfver det slätrakade gustavianska anletet. De flesta passera honom likgiltigt förbi,

men en och annan äldre vänder sig om och tänker med ett leende: »Ah, där ha vi gamle teaterdirektör Lindmark! Lefver den gamle hedersmannen ännu?»

Ja, en hedersman var och är gamle Lindmark, men ett stort original är han äfven, och otaliga äro historierna om honom från den tid han hade eget teatersällskap.

Lindmark hörde till Pierre Delands skola. Deland dyrkade han, såsom en »af Gud nedsänd ärkeängel att lära jordens människokryp hur teater skulle spelas», och fransk komedi var för honom konstens A. och O. Lindmark var så genomgående fransysk, att när han blef arg, hvilket i allmänhet icke är svårt för teaterdirektörer, han icke förmådde tala ett svenskt ord, utan endast rabblade upp franska — men som åtminstone ingen fransman skulle ha förstått ett ord af.

Han var i det hela en rätt god skådespelare, men spelet led icke sällan stort afbräck däraf att Lindmark icke kunde glömma att han var teaterdirektör. Hans blick flög ständigt spanande omkring på scenen, och allt som oftast stack tungan fram en replik, som tillhörde regissören, men icke bäraren af den ifrågavarande rollen.

* * *

Så hände bland annat, att »Den sköna Helena» uppfördes i en landsortsstad. Lindmark

spelade Calchas, och i sista akten skulle scenen upplysas af bengaliska eldar, men dem hade den ovane maskinisten glömt. Lindmark var ursinnig och sjöng till operettens melodi:

»Tänd. ben-ben-galiska elden,
Förbannade karl, förbannade karl...»

till allmänt jubel för publiken.

* * *

Lindmark var ytterst ordentlig och fordrade stor punktlighet af sina sujetter. Det dugde icke att fördröja sig en minut till repetition eller att försumma en entré, då blef det lif i direktören och då slog blixten ned på den skyldige utan förskoning.

Som alltid satt Lindmark själf vid pjesen och alla de spelande befunno sig å scenen. Så kom en scen, där en skådespelare M. var med, men han befanns för ögonblicket icke tillstädes.

»Hvar är nu herr M.? Sacre dieu... un son idiot... parbleu... mardi... chic on dit! Hvar f-n är karlen?»

En manlig sujett böjer sig mot direktörens öra och hviskade ett ord.

»Hvad!» skrek Lindmark, »ondt i magen! Vid min teater får man icke ha ondt i magen! Men jag skall hjälpa honom jag — Carlson (det var maskinisten) gif mig en sextumsspik och en hammare!»

Försedd med dessa agremanger försvann Lindmark som en stormvind ut på gården. Efter ett par minuter kom han åter in på scenen, stolt och majestätisk.

»Så där, ja, nu är *han* inburad! Mina damer och herrar! Tro ni möjligheten af att när Hans Majestät konungen sitter i konselj och regerar, statsråden då springa på... Eller, när högsta domstolen har session, justitieråden då... eller när ärkebiskopen håller kyrkomöte, biskopar och domprostar då springa... *Nej*, mina damer och herrar, det *kan*, det *får* sannerligen icke hända... men vid *min* teater skall man ständigt skylla på 'ondt i magen', men det får icke ske hädanefter... jag *förbjuder* det!... Fortsätt pjesen, mitt herrskap.»

* * *

Såsom biträdande regissör var under någon tid Axel Bosin engagerad hos Lindmark. Denne, som ägde god smak och arrangeringsförmåga, ville införa ett modernt möbleringssätt på scenen, hvilket icke föll Lindmark i smaken, som på gammalt vis ville ha möblerna stående efter väggarna.

I en pjes — jag tror det var »Fruarna Montanbreche» — hade Bosin ställt ett litet bord snedt öfver golvet framför en puff. Lindmark kom in och flyttade bordet till väggen. Så kom Bosin och flyttade bordet tillbaka. Detta upprepades en tre, fyra gånger. Slutligen störtade

Lindmark sig ursinnigt öfver bordet, flyttade det för sista gången, satte sig därpå, drog sabeln — han spelade öfverste i pjesen — skvadronerade och skrek:

»Jag klyfver den midt itu, som än en gång vågar flytta bordet!»

* * *

När affärerna gingo riktigt bra, var Lindmark icke svår att få förskott af. En jul kom skådespelar S. upp till direktören och anhöll om en penningförsträckning till julens firande. Han hade nyss gift sig och ville riktigt fira den stora helgen i »eget hem». Han önskade därför halfva januari månads lön.

Lindmark var vid ett glänsande humör.

»Ja, min unge vän, det skall ni visst få, så gärna, så gärna. Jag förstår så väl dessa varma, unga, ädla känslor. Skrif ett kvitto på hundra riksdaler, under det jag räknar upp pengar.»

Lindmark tog fram sitt penningsskrin.

Herr S. skref emellertid, under det, han belåtet och med lättadt hjärta småpratade:

»Det var mycket snällt af goda herr direktören... jag skall säga... att det är hårdt när julen kommer... och kanske inte ha så mycket som en brännvinstår i huset...»

»Hva'?'» skrek Lindmark och hoppade upp i det han släppte penningbunten i skrinet. »Sa' herrn *brännvin?* Nej, herre, inte en skilling af

mig. Om herrn hade sagt champagne, chamber-tin eller Johannesberger, så skulle herrn fått *hela* januaris lön. Men *brännvin*, aldrig! Fy f-n! Ut herre!»

Och Lindmark smällde penningsskrinet i lås.

* * *

Lindmark höll ett förskräckligt väsen ibland på repetitionerna, i synnerhet med nybörjare som han vågade sig på.

En gång var där en ung man, som bar sig något fumligt åt, och icke blef det bättre af att direktören skuttade omkring och härmade så väl hans tal som plastik. Slutligen rusade Lindmark fram och fångade den unge mannens båda armar:

»Säg mig, min älskvärde vän, mitt kvist-prydda snille — *hvad* är det här?»

»Det är ju mina armar!»

»Nej, unge, oförstådda snillesjäl, det är ett par — *framben* på en genuin åsna. Det är det ta mig tusan!»

* * *

Men trots alla sina tokerier var Lindmark på sin tid en omtyckt och ansedd teaterdirektör och som satte konsten högt på sitt vis, om han äfven icke förmådde uträtta mycket verkligt godt för densamma. Dessutom var han en genomhederlig man.

Så berättas att han en gång kom in till den för sin kvickhet kände skräddaren Josephi i Göteborg och framställde den frågan, om han kunde få sig ett par habiter på kredit till hösten, då han skulle återkomma till Göteborg.

»Var så artig — hela mitt lager står till herr Lindmarks förfogande.»

»Kors, jag som hade hört, det herr Josephi aldrig lämnar kredit åt *skådespelare*.»

»Det *gör* jag heller *aldrig!*» var Josephis betecknande svar.

Lindmark var i allt själfva *punktligheten*, om man än ibland måste le och skaka på hufvudet åt hans prestationer på scenen.

3.

Karl Petter Svensson.

Det är snart trettiofem år sedan jag första gången såg »gubben Svensson», ty den benämningen hade han redan då han stod i sin lefnads högsommar. Sammanträffandet skedde vid hamnen i en sjöstad i södra Sverige, där jag skulle stöta tillsammans med ett teatersällskap, hos hvilket jag i min ungdom en kort tid var engagerad.

Från fartygets däck, där jag jämte några

nya kamrater stod, fästes min uppmärksamhet vid en liten bredaxlad man i skjortärmarna, hvilken i land ordnade med kulisser och fonder och kommenderade med en basstämma, som lät som en stormklocka.

»Hvem är det där?» frågade jag en af de nya kamraterna.

»Det där är 'gubben Svensson', en riktig gammal 'hedersprisse'.»

»Han synes icke vara just så lastgammal.»

»Nej, bevars, han är icke heller mer än fyrtio år, men alla kalla honom farbror. Det är en riktig hedersman, men ibland litet tvär och butter och trifs bäst när han får hålla ett förskräckligt väsen, just som nu. För öfrigt är han en verklig tusenkonstnär. Han är sällskapet teatermaskinist, dekorationsmålare, attributtillverkare, kostymordinatör och därtill — skådespelare och sångare. Alltså en mångsidig och oersättlig man vid en mindre teater.»

Nu kom Svensson ombord. Vi blefvo presenterade för hvarandra och han hälsade mig med ett kraftigt svenskt handslag och en ärlig blick ur de stora, öppna, stålgrå ögonen.

»Puh!» sade Svensson, i det han torkade svetten ur pannan. »Gör man icke allt själf, så blir intet gjordt. Här i småstäderna finns det bara lathundar till arbetare . . . och riktiga mjölkfingrar ha de.» Nu fick han åter syn på något kvarglömdt i land och började hojta med sin väldiga stentorsstämma.

Jag fann strax att mannen var mycket originel, men det låg något på samma gång ärligt, djärft och trofast öfver hela hans väsende, som ingaf sympati.

Jag kom snart under fund med att »gubben Svensson» ägde en verklig genialitet i sitt fack — icke såsom skådespelare — men såsom teatermaskinist. Han förstod sig fullt på de akustiska förhållandena i en teatersalong och därefter rättade han anordningarna på scenen, hvarvid han ofta råkade i ett hejdundrande gräl med teaterdirektörerna, hvilka dock oftast nödgades gifva vika, ty Svensson bevisade att han hade rätt. Han hade ett sådant där naturgeni, som i ett land som Amerika skapar framstående män, och åt männen en lysande framtid.

Karl Petter Svensson var född i Stockholm af fattiga föräldrar 1825 och kom 1839 till kungl. teaterns balett, där meningen var att utbilda den starka och raska gossen till groteskdansör. Men dansen låg icke just för Svenssons skaplygne, och efter att ha plågats vid exercisstången i fem år afreste han till Finland, där han i elfva år ömsom arbetade såsom skådespelare och ömsom såsom teatermaskinist. Så kom han till Hessler, därpå till Oscar Anderson, så till Rodhe, därpå till Södra teatern, gick sedan in vid Åhmanska sällskapet och senast till Stjernströms Nya teater i Stockholm, och kvarstannade därstädes under alla regimer, intill dess teaterlokalen öfvertogs

af kungl. operan, hvilken där provisoriskt inrättade sig.

Vid alla de sällskap han i början var engagerad, tjänstgjorde han icke sällan såsom skådespelare och i kören, men att han här var på sin rätta plats, vore synd att säga. Rolig var han nog, och nog hade publiken också roligt på sitt vis, ty den fick sig månet ohejdadt skratt. Men nog var det bäst för både Svensson och konsten att han öfvergaf scenen — och i stället arbetade i »underjorden» eller i »skyn».

Emellertid spelade han på min tid den gamle husaren Kasper i »Damer och Husarer» på ett särdeles roligt och uppfriskande sätt. I pjesen skulle han inbära ett par, öfverstinnan tillhöriga, kreatur, en hund och en katt, på scenen. Rekvisitörskan hade anskaffat prästens hundracka och borgmästarinnans katt, hvilka sedan gammalt voro födda antagonister och utkämpat månet nappatag tillsammans. När de nu befunno sig i Svenssons duktiga näfvar, hvilka höllo dem i nackskinnet, och igenkände hvarandra, voro de stridandes känslor strax vid kokpunkten. Hunden morrade och skällde och katten fräste, sprattlade och spände ut klorna, men utan att nå hvarandra. Publiken och Svensson hade lika roligt. Den senare »klämde till», som man brukar göra med leksaksdockor, för att få dem att skrika, hvilket lyckades förträffligt, så att man kan säga att på scenen den kvällen var ett riktigt »hund- och kattlif».

Sådant där roade gubben Svensson.

Trots sitt klara och rediga hufvud var Svensson ganska distrahit, i synnerhet när han riktigt var i prattagen. En gång skulle gubben spela en biskop i ett skådespel — jag tror det var: »Engelbrekt och hans dalkarlar» — och han hade gjort sig en särdeles omsorgsfull och vacker mask. Han stod helt färdig när klockan ringde. Svensson rusade nu till tvättstället för att skölja af sina händer, men i tankarna doppade han hela ansiktet i fatet och gnodde energiskt in det med tvällödder, så att intet spår af maskering återstod. Att Svensson åkallade alla underjordens makter, hjälpte ej, hans högvärdighet fick den gången gå in på scenen omaskerad.

Det dugde sannerligen icke att »drifva» med Svensson, om han än icke hade något emot ett godt skämt. En och annan af de yngre och »snobbigare» bland de unga konstadepterna försökte dock att gyckla med »gubben Svenssons» egenheter och excentriciteter, men en gång tog det ända med förskräckelse. Svensson fick nämligen tag i en syndare, som flera gånger förbrutit sig, hvälfde honom med järnkraft öfver sitt vänstra knä och »bankade» honom mör, tills han bad om nåd. Sedan var det ingen, som vågade ofreda Svensson. Han visste nog bästa sättet att skaffa sig respekt.

Om hans uppträdande på scenen är icke mer att säga. Svensson öfvergick helt och hållet till

teatermaskinmästareyrket, och i det har han vunnit ett namn, äfven utom hans eget lands gränser.

Hos Vilhelm Åhman i Göteborg var han en tid. Det var här Edvard Stjernström vid något tillfälle gasterade, hvarvid »Don Cæsar de Bazano» uppfördes. Svensson hade nyss iordningställt andra aktens fängelsedekoration, och till sist klättrade han upp för muren för att af omtanke för den ärade gästen, pröfva om kramporna höllo.

Stjernström, som befann sig inne på scenen, utbrast då: »Hvad tusan skall herrn där uppe att göra?»

»Jag skall se om det håller.»

»Asch! Jag har pröfvat själf, och det håller nog.»

»Käre herre!» inföll Svensson, »det är min själ inte *fläsket* som väger.»

Så kallades Svensson till Drammen i början af 1870-talet, när denna stad skulle ha en ny och modern teater, för att bygga scenen och teatermaskineriet. Detta utförde han till allmän belåtenhet, men då allt redan var färdigt, utbröt en våldsamt våld, som hotade att ödelägga hela staden. Allt var villervalla, men bland de få som icke tappade hufvudet, var Svensson. I eld och rök och gnistor stod han och förde slangarna på de högsta taken, och när det blef honom för hett, skrek han med sin dånande stämma: »Spruta vatten på mej, annars brinner jag opp». Och sprutkarlarna nere på gatan rik-

tade strålarna på Svensson, under det de hurrade »för den satans svensken».

Drammen stod dock snart upp ur sitt grus.

Sedermera byggde Svensson teaterscenerna i Malmö, Venersborg, Fredrikstad, Svenska teatern i Stockholm, Örebro och Sundsvall samt ännu några fler. Det är sålunda en ingalunda ringa lifsgärning den förre lilla balettpojken hunnit med. På äldre dagar är »gubben Svensson» ännu lika rask och kry och har lika goda lungor, hvilka han väl förstår att använda, både då det behöfs och icke behöfs.

Ibland vid Nya teatern kom Svensson och tog en kamrat ett kraftigt tag i kragen och sade med half röst i det han drog honom afsides:

»Hör du, bror, kom får jag säga dig något enskildt, som ingen annan har med att göra.»

Och så, när han väl fått kamraten in i en kuliss, röt han med en stämma, som dånade öfver hela scenen:

»Kan du låna mig femton kronor till i morgon!?»

Gamle, hederlige, redbare vän, förlåt att jag tecknar dig såsom du var och är. Du känner nog med dig själf, att ingen finns, som kan kasta skugga på din lefnads sjunkande aftonsol.

4.

Gustaf Mallander.

Hvem minnes ej honom — ty det var ej så värst länge sedan han gick bort? Hvem minnes ej Gustaf Mallander, den glade komikern?

Det kan icke falla den konstförståndige in att vilja påstå det Mallanders komik var af det gedigna slaget och kunde jämföras med en Knut Almlöfs eller en Delands och icke heller ägde hans konst i öfrigt något djup eller allvar, men han hade godt lynne och var synnerligen rolig för de öfre radernas publik, hvilken merendels är belåten endast den får grina såsom solvargar.

Mallander ägde hela sitt lif till sitt förfogande detta solskenshumör, som icke vet af några skuggor och som förmår att le, till och med när ödet slår bakut. En jämn godmodighet besatt han också, och skalken och tjuispojken låg ständigt på lur i ögonvrån. Denna godmodighet förskaffade honom en stor vänkrets inom de småborgerliga kretsarna, hvilka icke räknade så noga med hans medfödda bohêmenatur och togo hans något grofva skämt såsom »attiskt salt», då det ibland rättare kunde liknas vid mera kompakt S:t Ybes.

»Den förbaskade »Malle» är tusan till rolig karl, en riktig muntergök!» Det var slutsumman.

Mallander var stockholmsbarn och började tidigt — jag tror hos gamle Hessler — sin teaterbana. Därefter fick han anställning hos Oscar Anderson, hvilken då låg i Finland, och här började ett muntert lif. I Finland ha vanligen glada aktörer omhuldats på det varmaste, hvilket kanske varit mindre nyttigt för konsten och deras ordentlighet i tjänsten. Och hvad ordentligheten beträffar återstod nog åtskilligt att önska hos »Malle» i yngre år. Det var ofta ej godt att veta hvar man hade honom, när teaterklockan ringde. Den strame, förnäme och originelle Oscar Anderson var ej sällan förtviflad öfver en sådan dansmästare han fått — men Malle skrattade åt alltihop, och det var ej heller så godt att på allvar bli ond på den godmodiga token.

En gång skulle sällskapet resa från Helsingfors till Åbo. Hela sällskapet i öfrigt befann sig ombord på ångfartyget, men någon Mallander syntes inte till. Klockan ringde, direktören rasade, och man stod i begrepp att draga in landgången. Då i sista stund kommer Malle rusande som en stormvind, iklädd frack och ett par storrutiga gula pantalonger, men utan hatt. I den högt viftande handen höll han en respektabel sedelbunt, och hojtade: »Håll för f-n, nu kommer jag!» Saken var, att vid hamnen låg en större biljard och här hade Malle »arbetat» hela natten och, som det syntes, med godt resultat. Och då medspelarna ville ha revanche, togo de hatten, men det »lax» inte. Malle försvann med sin vinst.

Efter något år kom Mallander till Ahmans och Pousettes värderade teatersällskap, som den tiden uppehöll sig ömsom i Finland och Sverige. Här fortsattes samma glada bohémelif.

En sommar låg sällskapet i Åbo. Mallander hade från föregående vistelse där efterlämnat en hel del sörjande björnar, hvilka nu beslöto att riktigt klämma till. Alltså, när sällskapet var färdigt öfverresa till Stockholm, hade man förskaffat sig passförbud och bysättningsutslag mot Malle, så att han skulle få tillbringa en längre hvilotid på Åbo slott.

Dagen för resan kom, hela ressällskapet befann sig ombord — alla utom Mallander. Vid landgången postade troget ett par »bylingar» med papper på fickan, men ingen Malle syntes till. Direktörerna voro uppriktigt ledsna, ty Mallander låg rätt mycket inne i repertoiren och hans plats var svår att i en hast besätta.

Landgången drogs in, sedan de sista fastagen rullats ombord, och båten lade ut. Bylingarna på stranden sågo långnästa ut, men tröstade sig med att de hade aktören »som i en liten ask» kvar i staden och att det nu var en smal sak att bura in honom.

Båten gick sin lugna färd tills man hunnit en tre mil ut till hafs. Då hördes ett bultande från det inre af ett fat som låg på mellandäck. Man skyndade till och öppnade locket och ut hoppade den skrattande och skinande »Malle» lik en trollgubbe ur en spiraldosa, under allmänt jubel.

Han hade tummat ett par af besättningen och på kvällen eller under natten krupit i fatet och sedan låtit rulla sig ombord.

Det blef bålar ombord och tal och skrattsalvor. Lyckligtvis var båten svensk med svensk kapten och svensk flagga. Hade båten varit finsk, så hade rymlingen kanske blifvit anhållen.

Mallander följde Åhman och Pousette under några år och härunder stadgade han sig betydligt, om ock spelorren ständigt satt i honom. Han hade också gift sig i Finland och det gjorde väl sitt till. Familjen tillväxte under årens lopp och det var svårt för en fattig skådespelare att få budgeten att gå ihop. Men aldrig förlorade Mallander modet, därtill ägde han för mycket sol i lynnet. Det var nu han började öfva sin penna och slängde omkring sig roliga småbitar på vers och prosa, och slutligen hela nyårsrevyer på småteatrarna. Det var visst icke så mycket med hans författarskap, men det låg godt humör däri, och det är icke alla som äga det.

När kakelugnsmakaren Ringnér blef teaterdirektör å Göteborgs stora teater, kom Mallander dit, och här blef han rätt framstående på scenen, liksom han i Par Bricoll och W6 blef den i sitt anletes svett arbetande »muntergöken». Här mådde Mallander som pärla i guld, ty när göteborgarna finna någon, som förstår att muntra dem på det sätt *de* behöfva, så äro de också rätt erkännsamma.

Mallander slog här på stort. Han inrättade

en elevskola, men hur den arbetade och om den utträttade något till konstens fromma, vågar jag betvifla.

Därefter kom Mallander först till Mindre teatern i Stockholm och sedan till Josephsons och Holmqvists Nya teater, till båda medförande sitt oförbränneliga goda humör. Dock senterades han icke så mycket i hufvudstaden som i Göteborg, om icke möjligen uppe i de glada ordnarna, där man ständigt behöfver någon rolighetsminister — ty att ideligen bara supa kan ju bli tröttande i längden. Emellertid hade detta muntra ordens- och nattlif småningom undergrävt Malles ursprungligen starka hälsa. Han började bli trött, och till allvarligt arbete på teatern saknade han krafter. Det gick trögt att läsa roller och minnet började svika. Men samma friska lynne inför andra och samma humoristiska slagfärdighet bibehöll han.

Jag kommer ihåg en repetition, där Josephson blef ursinnig för det Mallander icke kunde ett ord af sin roll, och röt:

»Herre! Om ni inte kan er roll till nästa repetition, så pliktfäller jag er!»

Malle röt tillbaka i samma ton:

»Vet *herrn* hvad *jag* då gör?»

»Nej, hvad *f-n* skulle *herrn* då göra?»

»Jo, ser *herrn*, då *lär* jag mig rollen!»

Allmänt skratt. Själfva Josephson drog på munnen. Det svåra bryderi för penningar, hvori Mallander ständigt befann sig, gjorde att han måste hitta på hundrade idéer för att söka fylla

behovvet. Än någon soiré eller matiné med något särskildt dragande upptåg, men det förslog ej långt att fylla de stora gluggarna i budgeten.

En sommar kom han på den lysande idén att anordna en skönhetstävlan efter amerikanskt mönster. Det skulle blifva något riktigt storartadt.

Platsen för den besynnerliga tävlingen förlades till en stor äng borta på Rindön, och stora annonser och plakat kungjorde nyheten. En hel del ångbåtar skulle afgå till platsen och folk i ett par tusental strömmade också till — naturligtvis mest folk ur de djupa leden och — ungherrar som ville ha ett extra nöje på söndagen under några timmar.

Nå, båtarna ångade i väg, väl lastade, och kommo fram, men då fann man att den omtalade ängen låg långt bort från landningsstället och ingen väg ledde dit. Det blef för de söndagsklädda stockholmsflickorna och ungherrarna att företaga en tröttsam vandring genom beteshagar och klättring öfver gärdesgårdar, hvilka ovana mödor betydligt bringade humöret ur jämvikt. Men man kom slutligen fram och skönhetstävlan försiggick.

Om jag minns rätt, så var det ett par cigarrfröknar som vunno priset.

Men, stackars Malle, hvad han fick ovett! Alla, utom de två, voro missnöjda, i synnerhet fruntimmerna naturligtvis. Det var fullt uppror. Malle tordes icke vända hem till staden den kvällen. Man hade hotat honom med stryk.

Den dagen vann han icke bifall såsom »muntergök».

Och här slutar jag Malles saga. Ännu några år såg man honom med ganska godt humör utföra sina roller, men småningom tynade han af, och det var mest uppe i W6, som lifsgnistan flammade upp.

Så kom döden som befriare. Mallander var en god själ, kanhända litet lättsinnig och offrande för mycket på glädjens altare blott för att gälla inför »bröderna» såsom en äkta muntergök!

5.

Ludvig Fristedt.

Ludvig Fristedt var helt säkert ett af de största teateroriginal de senare årtiondenas teaterhistoria har att uppvisa. De hårda, vilda ackorderna i hans jordiska lif, upplöstes i april detta år af dödens milda hand, och den skönhetslängtan, som helt visst bodde i djupet af hans själ och under den skrofliga ytan, har nått sitt mål.

Fristedt var stockholmsbarn, — ett »kärlekens» barn, — men fick snart under fostermoderns vård resa öfver till Finland, där hans första ungdom förflöt och där hos honom inympades

denna finska brytning, som han ej kunde öfvervinna under hela sitt lif. Han fick inhämta föga skolbildning, utan uppväxte under fostermoderns tämligen lösa skydd till en vild, obändig yngling med icke så litet hat till världen, som enligt hans tro, hade behandlat honom illa.

Som aderton års yngling kom Fristedt i maskinlära och år 1866 reste han öfver till Sverige, där han fick plats vid Bergsunds mekaniska verkstäder och arbetade på våra första monitorer. Men redan 1868 hade teatervurmen fattat honom, och han lyckades få anställning hos fru Therese Elffors i landsorten, där han utförde en del mindre roller och gjorde sina lärospån som den otämnda naturskådespelare som han sedan blef.

Men Fristedt nöjde sig icke härmed. Han siktade högre och år 1870 finna vi honom såsom elev vid de kungliga teatrarna. Här fick han efter många besvärligheter slutligen debutera på Dramatiska teatern som Gringoire i pjesen af samma namn och detta med en alldeles oväntad framgång.

Nu är det en gammal sanning, att hvarje skådespelare, hur mycket han än kan hafva emot sig, lyckas en gång, såvida han träffar på en roll som fullt stämmer med hans individualitet. Och detta hade Fristedt gjort här. Han var helt enkelt förträfflig. Den trasiga, utsvultna gatpoeten, den medeltida bohêmefiguren fick en så gripande tragik, att hvarken Elmlund före eller Aug. Lindberg efter, ha kunnat åstadkomma något dylikt

i den rollen. Det var visst icke studier, icke något som helst arbete, kanske icke ens förstående hos Fristedt som verkade detta, endast *natur*. Denna lyckliga tillfällighet hände Fristedt ännu ett par gånger under en senare period af hans långa skådespelarlif, hvilket annars var uppfyllt af motigheter och åtlöje, hvilket dock möttes af honom med jämnmod och ett aldrig sinande själförtroende.

Då Fristedt icke fann sig hafva någon framgång vid den kungliga skådebanan, utan där endast inhöstade smälek, öfvergick han 1879 till den då af Josephson och Holmqvist öfvertagna Nya teatern. Här fick han strax i början tillfälle att fira sin andra triumf på scenen. Det skedde såsom Rudolf i August Blanchés »Läkaren». När han uppträdde i sista akten såsom den utsvultna tiggaren och tillfrågades om han vill ha kaffe och svarar: »Ja — om jag får skorpor till» — gaf skådespelaren åt denna enkla replik ett sådant uttryck, att intet öga fanns torrt i salongen.

Och härmed kunna vi sätta punkt för Fristedts verkliga konstskapelser. Stackars Fristedt, allt för ofta sedermera kom han åskådarnas ögon att tåras, men då af ett oemotståndligt löje och mer än en gång var han genom sitt excentriska uppträdande nära att förstöra effekten af ett helt skådespel. Äfven om han blott gjorde en vanlig statist i ett stycke, trängde han sig med illa kufvad egenkärlek i förgrunden, och lade med

sin kostliga figur beslag på åskådarnas uppmärksamhet.

En gång utförde han banditens roll i Lessings »Emila Galotti». När han gjorde sin entré, var han beväpnad »ända till tänderna» med pistoler och dolkar, hvilka, då han inkommit på scenen, rasade ur bältet och åstadkommo ett förskräckligt väsen, och då han slutligen skulle göra sortie och svängde den stora röfvar-kappan öfver axeln, tog han med sig och sparkade omkull ett halft dussin törnrosbuskar, som stodo honom i vägen. Publiken skrattade och applåderade: »Ser ni, jag tog dem ändå!» sade Fristedt, när han kom ut från scenen, rullande med sina bruna, vilda ögon.

Men i djupet af hans själ glödde dock en verklig konstnärskärlek, fastän han saknade förmåga att ägna den tillbörlig ans och tukt. För honom fanns inga kulisser, ingen högtidsklädd publik, ingen ramp, ingen ridå, för honom var såväl scenen som författarens verk endast ett brusande haf af otämnda lidelser, som ingen regissör — icke en gång Ludvig Josephson — förmodde styra och hejda. Bäst var att hafva honom förvarad i en liten ask, liksom en viss potentat, att endast släppa lös vid tillfällen som fordrade en alldeles särskild effekt.

Otaliga äro de anekdoter som lefva efter Fristedt. En gång ute på landet en sommar under ferierna, var Fristedt i sällskap med en familj på en skogspromenad, då en folkilsken tjur kom hotande emot dem. Damerna i säll-

skapet skreko af förskräckelse, men Fristedt gick modigt emot odjuret, lade armarna i kors, rullade med ögonen och deklamerade med vild patos »De hängdes ballad» med den effekt att tjuren tvärstannade, därpå satte svansen i vädret och flydde in i den tjockaste skogen. Händelsen skildrades, då den var färsk, af en krönikör under titel: »Snilletts herravälde öfver djuren eller den ihjäldeklamerade tjuren», en satir, som på det högsta smickrade Fristedt själf.

För öfrigt var Fristedt föga sällskaplig af sig och afskydde i synnerhet fruntimmerssällskap.

En sommar hade han föresatt sig att lefva alldeles för sig själf, och till den ändan hade han vid kronans varf inköpt en gammal kasserad barkass. Denna tältade han öfver, försedde med ett fotogénkök och proviant och det enda lefvande väsen, som förutom Fristedt fanns ombord, var en svart katt, hans gunstling. Så utrustad arbetade Fristedt sig ut i skärgården och här tillbringade han i sin »ark» hela sommaren, endast då och då görande »strandhugg», när han behöfde proviantera. Själf sade Fristedt, att det var den angenämaste sommar han tillbringat.

En annan sommar var han uppe i Norrland på en liten turné med några kamrater. På repertoaren hade man »Reif von Reiflingen», och Fristedt var icke litet stolt att få spela titelrollen. När sällskapet reste från Sundsvall och ganska mycket folk hade infunnit sig för att säga ett

sista farväl, steg Fristedt upp på kommandobryggan och viftande med hatten utbröt han på sin finska brytning: »Ja, farväl, godt folk, nu reser löjtnanten!»

När den store italienska skådespelaren Ernesto Rossi på 1880-talet uppträdde å kungliga teatern med sin stora shakespearesrepertoar, var äfven Fristedt, liksom alla konstdyrkare, stormförtjust, och försummade aldrig en representation. En afton gaf Rossi sin »Othello» och publiken hyllade konstnären med stormande ovationer: »Ja,» sade Fristedt, högt i salongen, »men när *jag* kommer och spelar *precis på samma sätt* — då säga de att jag är — *galen!*»

En annan gång räddade Fristedt Nya teaterns direktör, Ludvig Josephson, ur en obehaglig situation. Det var då den utmärkte norske skådespelaren Johannes Brun, gaf gästspel på Nya teatern. Direktion och sujetter ville hylla den celebre gästen och gáfvo till hans ära en enkel fest i Hôtel du Nord's festvåning. I det tal Josephson därvid höll, yttrade han »det de norske skådespelarna i allmänhet stodo långt öfver våra svenske, ty de hade mera glöd för sin konst, spelade mera från hjärtat och ägde mycket mera inspiration». Att detta icke upptogs väl af de närvarande svenska ganska framstående skådespelarna är lätt förklarligt. Emil Hillberg, Richard Wagner, August Lindberg och några andra af de mer i repertoaren liggande sujetterna, trängde Josephson in i ett hörn och fordrade i hotande

ordalag, att han skulle taga tillbaka sina ord. Detta ville ej denne, utan förklarade att han stod för hvad han sagt. Just då stämningen var som hetast, öppnades den täta ring som slutits kring den internerade direktören af Fristedt, som med håret på ända och eldröd i ansiktet af drufvans safter, röt:

»Herre! Har inte *jag* glöd och inspiration?»

»Jo, det *har* herrn — men *den* är alltid åt h-te!»

Josephson var räddad — alla brusto i *skratt*.

Utom sin passion för teatern, hade Fristedt en passion — den att *äta*. I synnerhet på smörgåsbord var han svår — han gjorde där nästan »rent hus». Det var svårt att få något med när Fristedt regerade där. En gång hade han fått tag i ett präktigt inlagdt laxhufvud, i hvilket han som bäst höll på att — botanisera.

En herre, som stod bakom och gärna ville ha litet med, inföll då:

»Bäste herr Fristedt, det finns flere än herrn, som tycka om laxhufvud.»

»Ja, men icke så mycket som *jag!*» svarade gourmanden med förkrossande lugn.

Sådan var Fristedt. En tillförsikt som aldrig svek och ett själförtroende som gjorde honom lycklig.

Sista tiden tjänstgjorde han såsom andre regissör vid direktör Alb. Ranfts Svenska teater, alltid lika punktlig och arbetsam. Genomhederlig och sparsam, lefde han förnöjd på sina alltid

små inkomster och svalt hellre än han försummade att inbetala sina afgifter till k. teatrarnas pensionskassa.

Stackars Fristedt! Du fick aldrig njuta din omtankes och ordentlighets lön. Döden kom och strök mildt med sin benrangelshand öfver dina grånande lockar, och gaf ditt oroliga men redliga hjärta en evig frid från livvets stormar.

6.

När Kalle Wetterhoff författade jubileums- pjesen.

Det var eftersommaren 1882 och hufvudstadens teatrar personal var åter samlad i sina respektiva lokaler, för att efter de stärkande sommarferierna börja säsongens ansträngande arbeten på nytt.

För teaterfolk var 1882 ett minnes- och jubelår, ty det var då jämt hundra år sedan den svenska operan och den svenska talscenen fingo flytta in under eget tak i det nu rifna operahuset — tjusarkonungens stolta skapelse, hvilken han så varmt omhuldade allt intill sin död.

Att ett så vackert minne skulle firas, först och främst inom teatervärlden, var naturligt.

Också förberedde sig alla hvar på sitt sätt att högtidlighålla dagen, som inföll den 30 september. Kungl. operan gick i spetsen, som tillbörligt var, och de öfriga teatrarna följde exemplet efter bästa förmåga.

Sålunda var äfven Nya teatern, som då innehades af den talangfulle och energiske teaterledaren Ludvig Josephson, med Viktor Holmqvist såsom meddirektör, i fullt arbete att värdigt fira den minnesrika århundradedagen. Med den utökta smak Josephson ägde, insåg han strax att programmet borde upptaga stycken endast från den gustavianska tiden och i allt så mycket som möjligt erinra om själfva tidpunkten för den svenska teaterns invigning samt om dess höga beskyddare.

Josephson bestämde sig slutligen efter noga öfvervägande, att såsom festprogram gifva Carl Gyllenborgs »Den svenska sprätthöken», samt därefter ett för tillfället författadt stycke med ämne, som på samma gång låg den gamla teatern och Gustaf den tredje nära.

Denna del af programmet var det svåraste att verkliggöra, ty hvem skulle anförtros att skrifva ett dylikt stycke, med den elegans, kvickhet och tidsfärg som kräfdes. Dock, Josephson gjorde sällan upp planer utan att veta huru de skulle sättas i verket och gå i fullbordan och så äfven nu.

Den som fick i uppdrag att författa tillfällighetspjesen var — *Kalle Wetterhoff*, och upp-

draget gafs honom af Josephson en härlig sommarkväll i augusti under lagerträdens skugga i gamla »Lagerlunden». Wetterhoff, liflig, spirituell, ofta snillrik vid det bräddade glaset, var genast inne i ämnet. »Det skulle gå som en glad dans, och redan i natt skulle han börja — ja, genast, så snart han kom hem.»

Ludvig Josephson log.

Och nu några ord om författaren.

* * *

Det är icke längre sedan än 1887 som Karl Gustaf Wetterhoff afled i Köpenhamn under sin resa till Paris, så att de äldre af mina läsare som älska att följa med litteratur och konst torde känna den älskvärde och på hjärtats och hufvudets vägnar af naturen synnerligt gynnsamt utrustade mannen. Men en yngre generation har måhända icke så väl reda på denna sällsynt intressanta personlighet.

Kalle Wetterhoff var finne och född af känd och ansedd släkt, blef student i början af 1850-talet och ämnade taga graden, hvilket dock ej blef af. År 1856 blef han, jämte nuvarande professor Nordenskiöld, inblandad i något rabulisteri mot myndigheterna, och en följd häraf var, att bägge blefvo utvisade från Finland och gåfvo sig öfver till Sverige. Här mottogos bägge med öppna armar, och snart var Kalle Wetterhoff en uppuren gäst och broder i alla konst-

närs- och journalistkretsar. Hans älskvärda sätt, hans briljanta hufvud, hans urbana väsende och stora talang såsom skriftställare och konstkritiker, öppnade för honom icke blott allas hjärtan, utan lämnade honom fritt fält att skriva i de stora och ansedda tidningarnas spalter.

Det var under denna Wetterhoffs första vistelse i Stockholm, han uppgjorde sin eminenta plan till Helgeandsholmens ordnande, hvilken på sin tid väckt så mycket uppseende och anklang, men — som tyvärr icke föranledde till någon vederbörandes åtgärd.

Men så kom en tid då Wetterhoff längtade ut i världen och så for han till Paris, München och Rom och lefde där ett fritt och obundet lif, i kretsen af den glada konstens söndagsbarn. Under denna muntra och färgglänsande yra, i detta lätta och sorglösa bohémelif, slappades visserligen musklerna i hans dagliga arbetskraft och energien i hans vilja och han blef allt mer ett stundens och sensationens barn, men tankens klarhet, den ägde han fortfarande lika spegelblank, och när han i en förtrolig krets, eller på tu man hand, med sin melodiskt sjungande finska brytning, berättade om Michel Angelo i sextinska kapellet eller om mästerverken i Louvren, så var det på ett så konstnärligt målande sätt och i ett så formfulländadt språk, att det var en njutning att lyssna, och man tyckte sig se det beskrifna konstverket i färger och linier för själens ögon.

Allt emellanåt reste Wetterhoff ut och så efter en tid dök han åter upp i Stockholm, men man kunde se att vistelsen därute alltmera tärde på hans fysiska människa. Kroppen blef allt mera tung, det förr så vackra hufvudet blef allt mera tofvigt och böjdt, men den ädla, goda och om intelligens vittnande blicken, var dock densamma.

Sommaren 1882 hade Wetterhoff åter nyss kommit från Paris och hade tagit sin bostad uppe i en vindskupa å Hôtel »Kung Karl» och här tillbringade han hela förmiddagen helst i sängen. Hans kommoditet hade växt med åren och den tillfälliga sysslolösheten invaggade honom i en viss lojhet, som gjorde att han hellre försakade bordets nöjen än han ville röra på sig. Och Wetterhoff var i vanliga fall en epikuré af rang, för hvilken inga af det finare kökets läckerheter voro okända, men när lojheten kom öfver honom, kunde han ligga inne och tugga torrt bröd.

Det var under dessa förhållanden Ludvig Josephson gjorde sin beställning af Wetterhoff. Tiden gick, vecka efter vecka svann, men ingen pjes hördes af. Josephson och författaren träffades ofta och teaterchefen uttryckte sin oro, men författaren tröstade honom ständigt med ett gemytligt:

»Tjo, tjo, tjo — var lugn, käre bror, pjesen blir nog färdig — jag har den redan i hufvudet.»

»Ja, det är nog bra, men jag kan endast

använda den, då den kommer på papperet, och nu ha vi endast fjorton dagar kvar.»

Så mycket lyckades Josephson ändå få veta, att stycket skulle heta »En repetition af Tillfället gör tjuften» och att i den skulle uppträda Gustaf III, Armsfelt, Bellman och för öfrigt de i pjesen handlande personerna.

Åten en vecka gick, men då var Josephsons tålamod slut. Han tog Wetterhoff en morgon på sängen. Wetterhoff låg i sin goda sömn, men väcktes obarmhärtigt af den vrede direktören, som halade upp rullgardinen och frågade barskt:

»Kalle! Hvar har du pjesen?»

Wetterhoff satte sig med möda upp i sängen och gnuggade sömnen ur ögonen. När han fått situationen klar för sig, grymtade han:

»Tjo, tjo... snälla bror Joseph... jag skall...»

»Får jag se manuskriptet... hit med det!»

Han gick spanande kring rummet, betraktade det tomma skrifbordet och utbrast:

»Jo, det här är snyggt! En skriftställare, som icke ens har bläck, penna och ett ark papper...»

»Käre, pjesen är färdig... komplett... det återstår ju endast att skriva ned den... och det är snart gjordt!»

»Du är en lathund... men nu tar jag dig hem till mig... Du får skriva hos mig och jag släpper dig icke förr än det är färdigt. Se så, upp med dig, och det på ögonblicket.»

»Nej, nej, snälla bror . . . jag lofvar, jag skall icke gå ut förr än pjesen är färdig. *Mat* har jag hemma, som du ser.»

Här pekade Wetterhoff på några hårda brödkakor, som hängde i ett segelgarnssnöre öfver hans säng. Han behöfde endast sträcka ut armen för att bryta sig en bit.

»Dumheter!» brummade Josephson. »Upp, och det genast. Du följer mig.»

Stånkande, grymtande och småsvärjande måste nu Wetterhoff foga sig efter en kraftigare vilja än hans egen och efter några minuter voro han och Josephson på väg till dennes bostad, Stallgatan n:r 4, och här inburades den stackars författaren inom låsta dörrar i Josephsons skrifrum. Den sista hälsning Wetterhoff gaf åt sin påtvingade värd, var ett mustigt:

»Dra' nu du åt h—te!»

Josephson gick belåten till Frimurarkällaren och beställde den läckraste mat som stod att få jämte goda viner åt sin fånge.

Det berättas, att då »Tillfället gör tjufven» skrefs af Hallman, ville Gustaf Mauritz Armfelt taga författaräran åt sig och utgaf sig ha skrivit stycket. Hallman instängdes hos Armfelts kammartjänare Gjöbel å Drottningholm, där han på två dygn fullbordade verket mot löfte om 100 riksdaler — men han erhöll endast 25 och resten i granna löften af den bortskämde kungagunstlingen.

Under sin arresttid slog Wetterhoff ett rekord,

ty då Hallman skref originalpjesen på 48 timmar, gjorde Wetterhoff ifrån sig sin på jämnt 36 timmar och aflämnade ett manuskript fint och färdigt, sprittande af lif och gustaviansk kvickhet — och allt detta på väljudande och formfulländade alexandriner.

Josephson var förtjust och omfamnade sin fånge. Men nu var ingen tid till prat. Manuskriptet togs i sär och lämnades till två, tre rollutskrivare och slutligen hade artisterna blott två dagar att inöfva pjesen. Lyckligtvis voro rollerna korta, så att de voro lätta att inlära.

* * *

Slutligen kom dagen, den 30 september. Salongen var fullsatt och på scenen var lif och lust. Endast Wetterhoff syntes lida af den vanliga författaroron för sitt stycke, men det var onödig fruktan.

Den första pjesen »Den svenska sprätthöken» visade sig äga förmåga att roa äfven våra dagars publik, och så kom till sist: »En repetition af Tillfället gör tjufven».

I denna spelades Gustaf III af herr Hellander, Armfelt af herr Engelbreckt, Bellman af herr Arlberg, Lasse Hjortsberg (björnen) af fröken Anna Petterson samt björnföraren af tyske bassångaren Teodor Hofer.

Med denne senare är förenad en glad anekdot från repetitionen af pjesen.

Josephson hade sagt åt Hofer att han borde icke tala svenska utan genuin tyska i rollen, men häröfver blef Hofer rasande.

»Den verdammte jude! Han will att jack skall brite på tisk i denna pjes. Den är ju schwensk, und då skall jack väl tale schwenskt!»

Men pjesen gick förträffligt och såväl Hofer, som Anna Petterson, hvilken här hade en af sina första roller, gjorde stor lycka med sin björndans:

»Dansa Nalle, wig und ledisch,
hör på takten, vis und sedisch!»

Och så i sista scenen, när Bellman i Fritz Arlbergs person kom fram och inför Gustaf III stämde upp till lutans toner med sin sonora stämma: »Fjäriln vingad syns på Haga...» då bröt jublet ut, ohejdadt och stormande — och pjesen och författarens lycka var gjord.

Kalle Wetterhoff blef framkallad gång på gång och tillfällighetspjesen gick sedan ett stort antal gånger.

Och detta var den lilla historien om »när Kalle Wetterhoff författade jubileumspjesen».

STRÖGODS

STRÖGÖDS

1.

Fosterlandskärlek.

I ett godt hems sköte fostras de dygder och goda egenskaper, hvilka böra pryda den unga människan, då hon träder ut i det stora lifvet för att deltaga i dess hårda kamp.

Det är godt att hafva med på vägen en fast vilja, god hälsa, ett par muskelstarka armar och bokliga kunskaper, men det behöfs mer. Det behöfs en säker ankargrund af principer och ideella åskådningar, inympade som ädla skott i barnasinnets och sedan ömt vårdade under kloka modersögon, för att icke den unga människan under sin vandring på egen hand skall slingra på vägen och slutligen kanske komma alldeles ur de rätta spåren.

Det är så mycket öfverraskande, som möter ute i det bullrande lifvet: den vilda jakten efter lyckan, hvilken knappast förstås under annan form än penningen, striden om makten och för

det så kallade framåtskridandet, att den, som betraktar kampen med nyvaknade ögon, lätt blir yr i hufvudet och lika lätt bländad af de glänsande regnbågsfärgade såpbubblor, hvilka flyga kring i luften i form af reklamer för framtidens och självviskhetens evangelium.

De låta så lockande för ungdomen alla dessa rop på frigörelse och på nedrivande af allt, hvad förr framkallat vördnad och kärlek: religion, familj och fosterland. Det tycks dock, som om de hvita pannorna borde rynkas och ögonen låga, då man vågar håna just *det*, som omarmat hela deras barndom med rik kärlek.

Felet ligger nog däri, att man i hemmet ej haft syn på denna del af hjärtats och sinnets uppfostran. Den är dock af största vikt, ty ett ädelt danadt sinne låter aldrig slå sig i egenyttans fjättrar och bevarar äfven hela lifvet igenom med pietet vördnaden för allt hvad som är verkligt stort och ädelt.

Låtom oss hålla oss vid ett under senare årtionden allt mör försummadt begrepp -- *fosterlandskärleken*. Hur är det möjligt, att en eld så ren skulle kunna utslockna eller endast mattas hos ett folk med en sådan ärorik historia som det svenska? — Den kan icke slockna, men den kan mattas, och där behöfs en ny, frisk vind för att få den att lysa lika klart och värmande som förr.

Må den vinden utgå från *de svenska hemmen!*

Under de mångtusende hemmens tak, höga som låga, växer och fostras en ny generation, och ömma mödrar omvira de späda telningarna med alla hjärtats glada förhoppningar. Men må också i barnens späda sinnen inplantas kärlek till det land, som sett dem födas, till den jord, af hvilken de njuta sin näring, och till de fäder, hvilkas ben hvila i samma jord. Barnet äger en naturlig mottaglighet för allt som är godt och skönt. Barnaögon glänsa af förtjusning, när sol och sommar kläda landskapet i sin blomstersmyckade skrud, och icke mindre när vintern sveper det hvita, sammetsmjuka snötäcket kring klippans hårda skuldror och lindar insjöns klara böljor i smaragdgröna isbojor. Men må barnen, den uppväxande ynglingen och ungmön, äfven lära förstå, att all denna majestätiska skönhet fordrar kärlek och trohet i gengäld, må de, då de hvila i granens skugga eller sitta samlade kring vinterbrasan, få höra täljas om, hur våra fäder älskade detta samma land, och när det gällde, för detsamma offrade lif och gods.

Det är en lång, stolt, högtidlig saga, rik på dagar och skuggor, och det folk, som äger en sådan historia, kan aldrig låta utrangera sig ur de själfständiga nationernas led.

Vår tid är så fattig på entusiasm, så insvept i tillvarons hvardaglighet, så febril i sin jakt efter framgång, men må man dock åt de unga släppa in litet solljus poesi, hvilken i deras friska hjärtan kan inympa en sann entusiasm, kärnfrisk håg

till stora handlingar och en fast, uppoffrande fosterlandskärlek, — varen visse, *den* kärleken är ett godt palladium att föra med sig på livets stridsstråt.

Vapenklangens tid är förbi, segertrofeerna falla till stoft öfver Ridderholmskyrkans sarkofager, och vårt folk har ingen längtan efter nya striders gny, men äfven i fridens stilla värf fordras entusiasm och oegennyttig uppoffringsförmåga, och dessa egenskaper, väl rotfästade i ynglingens själ, skola göra honom boren att gå sin valda bana fram med högburet hufvud mot ett ädelt mål.

Må svenska fäder och mödrar se till, att svenskt sinnelag och den gamla nordiska trofastheten växa bergfast i deras söners håg. De skola då blifva män, som aldrig köpslå om fäderneslandets väl och aldrig finna offer stora, då offer kräfväs. Må icke heller våra döttrar försummas i detta afseende. De växa upp till ungmör och skola bli hustrur och mödrar åt svenske män. Från historiens blad må de taga exempel af gammaldags svensk kvinnodygd och enkelhet, deras sinnen skola blifva allvarligare, deras tankar riktas på högre mål och det lösa fladdrande pratet omkring dem skall tystna af brist på uppmuntran.

Så kunna vårt land och vårt folk så småningom växa till i ny inre kraft, stärkta af ung varmblodig entusiasm och rotfast fosterlandskärlek, fostrad från barndom i det egna hemmet.

2.

Rikedom.

»Är hon rik?» — »Han har väl förmögenhet?» — äro intresserade frågor, som vi ständigt höra där ute i världsvimlet, icke blott inom ett visst stånd, utan inom alla klasser. Allt annat synes vara oviktigt eller åtminstone af mindre betydelse.

Finns det blott tillräckligt af den gula metallen, så fordras inga andra garantier för att fånga lyckan, för att kunna lifvet igenom bibehålla och njuta af dess solsken.

Försynens alla outransakliga vägar, lifvets många hvirfvelstormar, som allt emellanåt bortsopa glädjens blomster och som agnar kringströde ljufvaste förhoppningar — de tagas sällan med i beräkningen, då vi uppföra vår framtids byggnader. Högt mot skyn skola de sträfva, med förgyllda kupoler och rikt smyckad fasad, med förnämt slutet port och gyllne skylt. Huruvida grunden är illa lagd, eller att blixtrålen en dag kan träffa kupolens spets, därpå vill man icke tänka.

Det är helt naturligt, att hvarje människa längtar efter ekonomiskt oberoende, att vara frigjord från tryckande brödbekymmer och att få

något med af alla de njutningar, till hvilka penningen utgör nyckeln. Det är ju sträfvandets mål, arbetets frukt, sporren som eggjar, men vi få icke glömma, att rikedomens ensam icke förmår att skänka någon varaktig lycka. Den tvärtom tynger på skuldrorna, i synnerhet där hjärta och förmåga saknas att uppfylla rikedomens plikter.

Hur ofta hör man icke utropet: »Tänk så lycklig den familjen är, som är så rik!» Och man beundrar den lysande våningen, de dyrbara toaletterna, det eleganta ekipaget, den yttre glänsande bubblan. Men hvad vet man om lyckan, denna obeskrifbara fé, som med himlens återsken kring sitt äne tager sitt hemvist hos utvalda människobarn, utan att taga hänsyn till rang eller rikedom? Lyckan är stilla och tyst, en jungfru med rent hjärta, som gläder sig okonstladt åt allt skönt och godt, som gladt pryder sig i siden och juveler, men ler lika vackert i bomullskläddning och smyckad med ängsblommor.

För *lyckan* är rikedomens icke hufvudsak; den kan vara ett medel, men är icke alltid det ens.

Det finns väl knappast mer beklagansvärda människor än de, som med ständigt giriga och afundsamma blickar följa de rikes allt görande och låtande, klandrande och på samma gång krypande, hotande och på samma gång smickrande. De tänka ej på den depraverande verkan, som guldets har på dem redan på afstånd. Hur skulle det då verka på deras andliga människa om de *ägde* det. Skulle rikedomens väcka ödmjuk-

het och människokärlek eller högmod och hårdhet? Det är svårt, det fordras karakter och hjärta att bära rikedomens börda. Guldets gång är på samma gång en ädel och en mycket farlig och smittande metall. Den kan, såsom Shakespeare säger i »Timon af Athen»:

— — — »Göra svart till hvitt,
fult fagert, dum klok, feg tapper, lågsint ädel.»

Att begagna guld som en i högsta bemärkelse *ädel* metall, det är den stora, svåra konsten, som är få beskärd. Men där den finnes, där kommer rikedom till rätt välsignelse, och där bor nog också lyckan, som visst icke behöfver hafva något emot en rik infattning.

Det är endast den afundsamma och dumma inbillningen, att all lycka är omöjlig utan rikedom, som bör utrotas. Den låter tanklös och ful från de gamles sida, den blir skärande smärtsam från de ungas. Nog äger lifvet rosor och fröjder att bjuda. De gamle hafva minnena, de unga hafva hoppet, och de må betänka, att blott ett fåtal i världen kan ernå materiel rikedom.

Men det finns en rikedom, som alla kunna sträfva efter att tillvinna sig och med godt hopp ernå, och det är en inre, andlig rikedom, som sprider sol öfver lifvet äfven i de mest anspråkslösa förhållanden, som gifver förmåga att njuta af hvad naturen bjuder oss, att älska allt skönt och godt, som befriar oss från den giftmängda afunden, sprider rent blod i ådrorna och rena

åskådningar i sinnet, och som slutligen hjälper oss att skåda mot det eviga allt grundligare utan fruktan och ängslan.

Denna stora inre rikedom kunna vi alla ernå. Och äfven i den anspråkslösaste infattning trifves då den lycka, utan hvilken lifvet vore glädjelöst.

3.

Förnöjsamt sinne.

Det är ingen brist på stormhvirflar, som fatta och skaka oss, stackars jordtrampare, under vår vandring genom lifvet.

Den första leende ungdomens sol döljes snart i moln, de stolta, djärft famnade drömmarna upplösas i dimma, och de glada förhoppningarna ramla i grus, den ena efter den andra.

Så stå vi där en dag med tryckt sinne, med sänkt blick och med en inre frossa, som smyger i hjärtats hemliga gömslen. Jorden var icke den ständigt upplysta, varma, rosendoftande festsal, vi med ungdomens naiva tro föreställt oss. Den var en valplats för kamp och strid, där några vinna, många sjunka blödande ned, där några jubla och många kväfva nederlagens smärta.

Hvarför så olika lotter? Vi få intet svar,

men det *är* så, och därför må vi bereda oss att taga lifvet sådant det gestaltar sig. Visst är, att inom oss äro nedlagda mäktiga krafter som motvigt till de törnar, vi tidt och ofta få lida där ute i världsvimlet, blott vi själfva bemöda oss om, att icke dessa krafter slappas och slumra in. Bäst är att de fått säkert rotfäste redan i barn-
domen, om barnet redan från de första åren lärt att, i stort som smått, ha ett *förnöjsamt sinne*, lärt att icke alla kunna ha det lika, att vara nöjd med det lilla och njuta af detta utan afund mot andra, som ha det bättre, då ju, för att tala med Shakespeare i »Timon af Athén» — »icke alla kunna ha en värld till sockerbagare.»

Det kan nog ibland synas som en orättvisa, att den ena ända från vaggan till grafven skall dansa på blomstermattor och matas med manna, under det den andra från de första stegen befin-
ner sig på glanskis, ständigt på vippen att bryta benen af sig, och sällan får till lifs annat än »pastejer späckade med luft och missräkningar», men det är ett mysterium som ej gagnar att grubbla öfver.

Må vi tänka, att hvar och en fått *sin* gifna plats i lifvet — och *sin* börda. Det finns nog sorger och bördor som de så kallade lyckligt lottade släpa på, fastän de icke märkas under det gyllne täckelset.

Må vi därför vakta oss för att den svarta, tärande mask, som heter afund griper fast i vårt hjärta. Den släpper icke lätt, den skall förbittra

hela lifvet, den förgiftar själen och inympar sitt etter, som heter *hat*, och hatet har sin fröjd uti att slita sönder både samhälls- och vänskapsband.

Ett förnöjsamt sinne är ett lifselexir, hvilket vi ständigt böra ha med oss för att »däraf taga några droppar vid behof», då vi känna oss upproriska och modfällda efter lifvets motigheter. Dissonanserna skola snart upplösas i ren harmoni, och själen få ny spänstighet att fortsätta striden.

Männen äro nu en gång, med få undantag, ett hårdnackadt släkte, och visst är, att de skulle behöfva en bra mycket större portion förnöjsamhet, än de i allmänhet äga. Då skulle ej motgångarna nedslå dem så hårdt, som nu ofta sker.

Men vi vilja äfven tänka på kvinnorna i tusentals hem, som sannerligen icke skulle mäktat bära dagens slitningar och ödets blixtrika slag, om icke hos dem, äfven de vekaste, vore nedlagd denna sega motståndskraft och slutliga stilla resignation, som ger dem styrka att resa sig äfven efter de största och bittraste sorger.

Kvinnans sorg säges vara häftig, vild och djup. Men röra sorg och olycksslag vid hennes yttre, hennes ekonomiska ställning, så finner hon sig merendels lättare tillfreds med förändrade förhållanden och klagar mindre än mannen, såvida blott hennes hjärtas inre lycka, hennes kärlek icke beröfvats några af sina blommor vid den ekonomiska ställningens karambolage.

Hur skulle många hem, kring hvilka stor-

marna rasat, se ut, om icke den hjärtebildade kvinnan med sitt stilla mod och sitt förnöjsamma sinne tände en ny, lifgifvande sol efter den isande frostnatten, och hur mången man, djupt slagen till jorden, har icke på nytt rest sig och fattat nya tag, just därigenom att han exempelvis sett sin hustru, förut van vid lyx och ett glädjefyllt lif, utan klagan och med leende min ordna sig in i nya förhållanden.

Detta förnöjsamma sinne är en rik skatt att taga vara på, och det kan förljufva vår tillvaro i alla lifvets skiften.

Med ett förnöjsamt sinne ser man världen i gladare färgtoner; med det inombords går det bestämdt också mycket lättare att älska sina medmänniskor, äfven om de ibland springa om oss i lifvets stora kapplöpning. Pris kunna ju icke vinnas af alla, ty alla ha ju hvarken lika långa ben eller lika goda lungor.

Litet förnöjsamhet kunna däremot alla tillkämpa sig -- om det äfven ej alltid går så lätt.

4.

Kvinnor och politik.

Det skall säkert icke finnas någon förståndig och rättvis man, som vill förneka, att icke de

flesta finbildade och intelligenta kvinnor äro i besittning af ett politiskt sinne, som sätta dem i stånd att i sin lilla värld genomdrifva hvad de åstunda, långt lättare än hvad i ministerkabinetten en Talleyrand och en Metternich förmått.

Kvinnopolitiken är ett nät af de finaste trådar, ett system, sammansatt af tusende hjälpmedel. Brister en maska någon gång, sammanknytes den ögonblickligt, sviker ett medel, tillgripes strax ett annat, ännu mera verksamt och resultatet blir i de allra flesta fall — seger åt kvinnan.

»Hvad kvinnan vill, det vill Gud», är ju ett ordspråk, som hela världen känner — framför allt alla herrar fästmän och äkta män. Nog brummas det ibland, och nog göras några slingerbultar för att komma undan den lilla mjuka handens öfvertag, men hur det är, fogar man sig i det oundvikliga och nödgas kanske medgifva — helt tyst, förstås — att man mår ganska väl efter nederlaget.

Dock — hvad är grundvillkoret för dessa kvinnans segrar? Jo, att hon är *älskad* och *aktad*, och att mannen *känner*, att hon är hans bästa vän. Annars hjälper hvarken öppenhet eller den mest finslipade politik, och då, stackars kvinna, säg farväl åt alla segrar!

Hennes bästa faktorer äro således hennes äkta kvinnlighet, hennes hjärtas godhet och hennes klara förstånd. Omhöljer hon dessa goda egenskaper med ett täckt koketteri, smusslar hon ibland med en liten oskyldig list i sitt politiska krig, så

har mannen ingenting däremot, så mycket mindre, som han är nog klumpig att icke märka listen, förr än han är snärjd och fången.

Det är inför dessa hennes snillrikt vunna segrar, som vi män buga och böja oss i oförställd beundran, vare sig de tillkämpas på allvarets område inom hemmets värld eller under konversationens snabbeld i den rikt upplysta salongen.

Ja, — med denna komplimang åt kvinnan som politiker vore det kanske rådligast att sätta punkt och sluta, men jag har dock mod att fortsätta. Hvar sak har två sidor, och vi vilja nu komma till den andra.

Vår tids djärft och segerrikt framåtskridande rörelse har på intet sätt ur sina stridande leder utrangerat kvinnan. Tvärtom har henne tillmätts, eller har hon själf tillkämpat sig en framstående ställning på en stor del områden och hennes likställighet med mannen har blifvit en nästan fullbordad verklighet — så vida man icke vill springa öfver till ytterligheter.

Och till ytterligheter höra väl kvinnans laggifna deltagande i det politiska lifvet, lika absurdt, som om man skulle ställa upp frågan om hennes aktiva deltagande i landets försvar. Man kan vara öfvertygad om, att våra damer under ett klingande skratt skulle slå ifrån sig ett sådant projekt och »betacka sig för äran».

Att snillrika kvinnor haft sin hand med i politiken, det vet en hvar af historien; men vi veta

också att det ofta varit till landets och nationens skada. Man vet äfven, att kvinnan gärna lånar sig till agitation för det ena eller andra partiet vid ett riksdagsmannaval o. d. och de kunna vara både förtjusande och energiska i sina ansträngningar, men säkert är att de då gå sina värde mäns eller bröders ärenden. Försöker man pejla djupet af deras egna politiska åsikter, så svepa de in sig i sin värdighets mest veckrika mantel och se mycket förnärmade ut.

Kvinnan ledes af sina känslor och sympatier, ja, äfven det klaraste och skarpaste kvinnoförstånd är underkastadt hjärtats befallningar i sista hand. Hur skulle man kunna begära, att hon, känslig och ömtålig, skulle kunna lotsa sig fram i det politiska lifvets alla bränningar, huru skulle hon, utan att vara lockad af andra, kunna framträda till valurnan och aflämna sin röst, hvem vet, kanske en afgörande för fäderneslandet väl eller ve. Jag tror icke den kloka, eftertänksamma kvinnan vill åtaga sig ett dylikt ansvar. Må det förbli en börda, som mannens samvete ensamt må bära på.

Jag sade, att kvinnan ledes af sympatier. Hon är ärelysten och stolt, hon älskar och tilltalas af det sköna och starka, hon lyssnar med välbehag till en klangfull stämma och hennes sinne smekes af allt som äger en polityr af det fina vettet, och hon tror gärna att under en vacker yta äfven det rätta och sanna gömmer sig. Det hårda, sträfva, skrofliga framkallar lätt hennes

antipati, det svarar icke mot hennes vanor och ständiga omgifning, och hon har hvarken lust eller vilja, kanske icke heller förmåga, att göra en sträng och logisk analys.

Hur är det möjligt, att hon, under här blott lätt antydda förhållanden, skulle kunna deltaga i det politiska lifvet? — Hm — jag minnes en gammal gladlynt fru, som på tal om kvinnans politiska rösträtt, yttrade:

»Tokerier! Då skulle våra damer rösta på en ung, kunglig hofpredikant, en gardeslöjtnant eller en första tenor.»

Den gamla frun var kanske litet elak, men, hvem vet, om hon hade så alldeles orätt.

Sympatien! Sympatien!

Kvinnan nu för tiden med sina vida verksamhetsfält har sannerligen nog för sin dådlust. De politiska striderna och det bittra kifvet må vara för männen, hvilka hafva bredare skuldror och mindre ömtåligt skinn. När de komma hem från valkampen och de heta debatterna få de nog på fint vis erfara, att kvinnorna ha sin politik för sig, en politik, i hvilken männen vanligen draga det kortaste strået.

5.

Fantasi.

Den människa är fattig, som icke äger en smula fantasi, hvarmed han ibland kan sätta färg på hvardagslifvets ofta allt för stora grådaskighet. Denna sinnets glada målningskonst förmår åtminstone för stunden drifva på flykten många skuggor som fördystra horisonten, och skänker oss litet ljuf hvila och glömska af verklighetens tristhet. Och utan en frisk och liffull fantasi blefve dikt och konst och kulturens alla frukter döda och saftlösa ting.

Men fantasien är ofta nog en otämd fåle, som behöfver tukt för att lära sig lyda de tyglar, som kallas sanning och smak. Detta gäller ju redan som en lag för diktning och konst, och vi kunna komma öfverens om, att samma lag äfven bör gälla det fantaspel, hvarmed vi gärna vilja smycka och förgylla upp vårt tarfliga hvardagslif. Fantasien kan eljes lätt utbyta sitt skimrande namn mot tvenne, som äro ganska fula och illa tålda, nämligen skryt och lögnaktighet.

Händer det icke rätt ofta, att vi ute i lifvet få höra de vidunderligaste berättelser om personer eller ting relateras med en svada och färgläggas så bjärt, att vi, trots all den säkerhet, hvarmed

de serveras, ovillkorligt tänka: »Det där är icke sant, eller åtminstone är det öfverdrift.»

I vanliga fall märker ej berättaren eller berätterskan själf, att det barkar till skogs. Hennes afsikt har kanske ej heller varit att klandra eller åtminstone göra någon skada. Nej, bevars, det är den yra fantasien, som sliter sig lös från tyglarna och skenar åstad, ytterligare förvildad af eggande utrop af: »Nej, verkligen!» »Är det möjligt!» Kors, något sådant har jag aldrig hört förr i hela mitt lif» o. s. v.

Jag kände en gång en ung dam, som tidtals led af en sådan där förvildad fantasi. En höst kom hon åter från en badort på västkusten och berättade i de mest förtjusta ordalag, hur roligt hon haft. Vid fråga, om ej en annan bekant ung dam också hade varit synlig vid samma badort under sommaren, föll det glädtiga svaret som en blix, utan betänkande: »Ja, då, hon var visst där och vi voro dagligen tillsammans på segelturer och kafferep och voro blomsterflickor på välgörenhetsbazarer. Och så gaf hon en noggrann beskrifning på, huru bägge voro klädda, hon själf i hvitt och den andra i skärt.

Sedan kom det i dagen, att den där andra efterfrågade damen aldrig hade varit på västkusten den sommaren, utan bott nere i Södermanland på en herrgård, och att de följaktligen ej alls träffats. Den lilla fantasirika berätterskan hade ju ej gjort någon skada för annat än sig själf, men nog behöfde hennes fantasi åtminstone

den ena af de där tyglarna, den som jag kallade — sanning.

En annan äldre dams fantasi var anlagd på att producera olyckshändelser. När hon kom på visit, så hade hon ofta under vägen »sett något förskräckligt». En gång hade hon sett, hur ett gammalt fint fruntimmer blifvit öfverkördt och alldeles fördärfvadt af skenande hästar. När man sedan hörde efter på den ifrågavarande traktens polisvaktkontor, så hade man där icke hört ett »dugg» om någon öfverkörning, några skenande hästar eller fördärfvade fruntimmer på flera dagar.

Idel små fantasier för att först göra sig litet intressant och sedan väcka icke så litet löje.

Fastän jag här påpekat ett par kvinnliga exempel, så är det visst icke någon brist på manliga sådana, — tvärtom. Det är ofta nog ordspråket är tillämpligt: »Han ljuger, så han tror det själf».

Det är detta sjukliga fantasispel, som hvar och en som lider däraf, bör söka bortarbета. Det ligger sällan någon ond mening därunder, utan det onda träffar vanligen den fantasirika själf, i form af misstroende och åtlöje, men ett karakterslyte blir det ju alltid.

I synnerhet bör man noga öfvervaka, att barnets fantasi ej får lösa tyglar. Barnens inbillningssinne är rikt och mottagligt för alla intryck och vill gärna flyga öfver det verkligas gräns. Därför böra de tidigt varnas att aldrig öfverdrifva framställandet af en sak, läras att klart

återgifva, utan alla blomstermålningar och utsmyckningar.

En frisk och skön fantasi hjälper oss att stundom kläda själen i galakläder och höja oss till ljusare rymder, frigjorda för några ögonblick från dagens tunga. En osund fantasi däremot drager oss lätt ned i lögnaktighetens dy.

6.

Kvinnovänskap.

Det är en icke försvinnande del af de millioner bref, som genom postverket årligen befordras, som kunna rubriceras under, hvad man i dagligt tal kallar »fruntimmersbref». Dessa kunna nog äfven i ett och annat beröra affärer, men det mest omfattande antalet är dock känslobref, innehållande tusen sinom tusen pikanta hemligheter, förtroenden, gömda minnen och väckta förhoppningar. Det är dessa, ständigt med ifver efterlängtade skrivelser, ofta på finaste elfenbenspapper och med eleganta monogram samt på flera ark, som med aldrig tröttnande energi växlas mellan »väninnor».

Dessa kvinnliga vänskapsband, många gånger rent af rörande i sin naivitet, knyts ofta redan

de första dagarna i skolan. Ofta är där ett par goda, glada barnaögon, som väcka kamratens sympati och inom kort ses de små smyga intill hvarandra i lofstunderna och, med armarna om hvarandras lif, hviska sina små förtroenden och berättas om sina fröjder och »sorger».

Dessa vänskapsförbindelser kunna nog sträckas till flera, men det är alltid en eller par blott, med hvilka ett förbund knytes »för lifvet». Snart umgås man i hvarandras hem och så gå barnaåren under lek och arbetets förkofran, till dess det måhända fogar sig så, att en solljus vårdoftande pingstdag de till späda jungfrur vuxna flickorna, sida vid sida, sjunka ned vid altarrunden, för att viga sig in att lefva och kämpa det stora lifvet.

Det är nu den unga, lätt knutna, ännu oprövade vänskapen mellan ett par flickhjärtan skall visa sig äga märg och hållbarhet. Det är nu världen och sällskapslifvet komma med sina lockelser och impulser, det är nu karaktererna råka in i passionernas vågsvall. I dess yrande skum har mången dyrt svuren flickvänskap lidit skeppsbrott och bitterhet, afund och fiendskap utplånat ända till sista minnet af den gemensamma kära barndomstiden med dess idylliska, drömlika hägringar.

En tid ännu kanske i ungdomlig, yrande lust vid hvarandras sida, i beundran och beröm för hvarandras fågring och behag, men så kommer en dag eller rättare en afton, när allt är glädje

och sprittande lif rundt omkring, då ljusen stråla i kristallkronor och valsens toner ljuda berusande, *då* — det är som om ett svart moln plötsligt bredde sig öfver den ena vännens panna, blicken blir mörk och kall, och det känns som ett stygn i bröstet.

Hvad är det som händt?

Orsaken är kanske blott en ung man i vacker uniform eller elegant frackdräkt, hvilken kommit bägges unga hjärtan att i tysthet klappa. Så finner den ena nu helt plötsligt, genom en uppsnappad blick eller ett hviskande ord, att hon är förbisedd, att vännen var den rätta, och — hjärtat blir så hårdt, hon ser bort till barndomsvännen som till en fiende, och en enda balkväll har lagt en årslång, svuren vänskap på bår.

Fall finnas då dylika sår, hur bittert de än svida, gömmas tyst och vänskapen fortlefver, gifvande nya blommor, vattnade af osedda tårar.

Andra, och kanske de flesta, väninnor skingras efter flickålderns slut åt skilda håll, och vänskapen dem emellan underhålles af den trogna brevväxlingen och ett förtjusande återseende då och då; och den vänskapen står sig kanske allra bäst. De gamla minnena bibehålla sitt första rosenskimmer; och de nya inbördes intrycken och blickarna in i hvarandras lif och tankar år efter år äro likt ett fast cement, som binder dem samman i lifvets alla skiften. De goda, verkligt ädelt själsdanade väninnorna anförtro sina glädje- och sorgestunder åt hvarandra; mycket gömmer

kvinnohjärtat för den ofta buttre maken, hvilken kanske föga fattar det fina strängaspelet, för att i stället sänka det i skötet hos den bepröfvade och känsliga barndomsvännen.

Kvinnovänskapen, när den är sann och äkta, är uppoffrande och består, fast som klippan, under alla lifvets skiften. Hur många kvinnor finnas icke, som genom ödets lottkastning blifvit dömda att vandra allena genom lifvet, som aldrig fått ordna åt sig ett eget hem, aldrig fått glädja sig åt att se en familj uppväxa omkring sig, aldrig fått genomleva dessa stunder, bittra och ljufva, som medfölja en makas och moders kall. Hur hårdt och kargt och ensamt skulle ej lifvet kännas henne, om hon icke ägde den trofasta barndomsvännens hjärta att sluta sig till.

Ofta händer ock att två kvinnliga enslingar slå sig tillsammans och genomleva sitt dagliga lif, sida vid sida. Jag minns ett par typer från min ungdom, riktiga praktexemplar af kvinnlig vänskap, uppoffrande för andra och hjärtliga mot alla och spridande glädje och munterhet hvart de kommo.

»Vi ha bedt flickorna Eva och Emma komma hit i afton,» hette det, och flickorna kommo. De voro hvita som dufvor i hufvudet, och nog var jungfruskinnet något skrynkligt, men ack, hur mycken hjärtats godhet och mildhet strålade icke ur de gamla ögonen, och hvilken innerlig kärlek hyste de icke för hvarandra! Och när den ena vännen en sommarmorgon slumrade in för

att gå mot en ny ungdom, så vissnade snart äfven den andra bort och följde ungdomsväninnan till ljusare rymder.

Man vill ofta häckla kvinnovänskapen, men det är icke rätt. Den är nästan alltid af ädlare metall än mannens.

7.

Indiskreta frågor.

Vi människor göra oss ofta i vårt umgänge med vår nästa skyldiga till små taktlösheter, hvilka, utan att vara afsiktliga, kunna förorsaka ganska smärtsamma sår.

Det är, gudbevars, ej vår mening att såra någon alls, det händer till och med, att vi äro alldeles öfvertygade om, det vi genom ett muntligt ingripande i vår nästas angelägenheter visa honom ett kärleksfullt intresse, för hvilket han eller hon bör vara högst tacksam.

Jag syftar på dessa närgångna frågor, som stundligen så tanklöst kastas fram, som icke sky något område, icke hafva medlidande med några själens tysta kval och som hänsynslöst pocka på svar.

Det är möjligt, att svaret uteblifver, men

frågan eller frågorna hafva dock lyckats verka på samma sätt som ett skarpt, frätande gift eller som en stöt med en finspetsig stukatklinga.

En dylik indiskret fråga är tillräcklig att hos den, till hvilken den riktas, utsläcka munnens leende och sänka en slöja öfver ögonens glans. Det behöfs ej mera för att väcka stundens slumrande smärtor och bekymmer till lif, och det blir kanske icke så lätt att åter få dem vaggade till ro.

Skulle den lättsinnige frågaren forska i sitt eget hjärta, måtte han skulle finna människokärlek och sinnesömhet vara grunden till hans intresse för nästan och dennes angelägenheter?

Ånej, det händer icke så ofta. Någon allvarlig orsak finnes icke alls.

Det är blott den tanklösa nyfikenheten, begäret att prata och den dumma inbillningen, att den, med hvilken man för ögonblicket sällskapar, skall känna sig både smickrad och rörd af att för en halft främmande individ få bikta sin inre värld.

Den ringaste grad af finkänslighet borde dock säga, att man med dylika närgångna frågor söker våldgästa i en annans själ. Man begagnar ej dyrk för att träda in genom en stängd dörr; man väntar, till dess att den öppnas inifrån. —

Denna brist på finkänslighet är ett lyte, som vidlåder så väl det kvinnliga som det manliga släktet, men det torde väl knappast kunna förnekas, att det bjärtast framträder hos det kvinnliga.

Det är kvinnans behof att meddela sig, som ofta drager de indiskreta frågorna med sig i släptåg, och i sin ifver märker hon icke att hon är inne på »fridlyst område».

Hon tycker ej om en stängd dörr eller ett nedfällt draperi, om hon där bakom anar en hemlighet, och en annan människas frampressade suck eller slutna tystnad väcka ögonblickligen hennes intresse, som gifver sig uttryck i ett: »Hvarför?» —

Nu finns det verkligen godt om stackars människobarn på denna planet, hvilkas lif ej är en beständig dans på rosor, och för hvilka det »saliga lifgifvande hoppet» ibland ter sig lik en riktigt gråduskig höstdag med surmulna, afmejade träd, mellan hvilka bladen fladdra kring, icke olika vissnade förhoppningar; och dock kan det hända, att dylika människor ej äro muntra af sig och icke heller så meddelsamma.

Det är då frågorna måste fram — sak samma huru ömtåligt ämnet än är, vare sig det gäller det äktenskapliga lifvet, ett uppslaget parti, en långvarig förlofning eller de sorger, som alstras af kampen för tillvaron, ekonomiskt betryck eller ruin — den fina dolken sonderar såren allt djupare och djupare, det rycker i offrets hjärtnerver, men hvad gör det. Det är blott af »varmt intresse» man frågar, och man är öfvertygad om, att ett då och då medlidsamt, på lämpligt ställe inpassadt: »Stackars ni!» eller »Så synd det är om dig!» skall utgöra ett läkande plåster på såret.

Hur ljuft vore det ej att få vara i fred med sina sorger — äfven de äro heliga. Det kännes godt att anförtro en smärta åt den verkliga vännen, det kännes som ett friskt, svalkande regn att få gråta ut vid ett trofast bröst, i hvars djup sorger och hemligheter förvaras under ärans och kärlekens säkra lås; men den lidande känner sig söndersliten och sargad, då den tanklösa nyfikenheten profant våldgästar och lik en detektiv spejar i hans hjärta.

Man *vill* ej exponera det enskilda lifvets angelägenheter inför den förstkommande, som begagnar sig af »väninnas», »väns» eller »bekants» rang, heder och värdighet, för att, sedan han eller hon tillstulit sig nyckeln till ens själssmärta, kanhända skynda om gathörnet till en annan bekant att utarbete kommentarierna till »hela historien» under sentimentala »ack!» och »o!»

Mellan frågvisheten, skvallret och förtälet är gränsen ytterst hårfin, och obemärkthetens lugn, den vida slöja, hvori sorgen och bekymren så gärna insvepa sitt böjda hufvud, blir borttryckt af allt annat än mjuka och kärleksfulla händer.

Fråga därför icke, så undviker man att såra. Förtroenden gifvas, men få icke tilltvingas, och blott *den* har rättighet att gripa in i andras sorger, som har vilja och förmåga att gå en kärleksrik försyns ärende att hjälpa och styrka och hela, där sådant är möjligt.

Medlidandet är en hjärtats dygd, men den får aldrig vara påträngande.

Tryck sorgens hand, »hvad därutöfver är»
— säger Hamlet, »är *tystnad*».

Må vi därför, hvar och en, i vårt umgänge
vakta oss för »indiskreta frågor». Flyktigt tänkt,
synes det litet; stort sedt, gäller det ett blad i
människokärlekens bok: Såra icke.

Den verkliga själsadeln gör det icke heller.

Innehåll:

Skolpojksminnen.

1. Tyska lyceum	3
2. Mårtens gås	9
3. När lycisterna lekte krig	15
4. När vi skulle rymma	22
5. Vid Karl XV:s kröning	28
6. Ett hemskt Stockholmsminne	34

I ett prästhus på landet.

1. Ankomst och interiörer	45
2. En morsgris	52
3. Landlif och pojkestreck	58
4. En rymmare	65
5. Ett bondbröllop	72
6. Jul på landet	75
7. "Farväl mina barndomsdagar"	79

Från »ladans» första dagar.

1. Ett nytt teaterföretag	89
2. En italiensk operascen i Stockholm	96
3. Kalle Petterson	102
4. Albert Lichtenberg	109
5. En kullerbytta	115

Teatertyper från skilda scener.

1. Mauritz Pousette	123
2. C. O. Lindmark	132
3. Karl Petter Svensson	138
4. Gustaf Mallander	145
5. Ludvig Fristedt	151
6. När Kalle Wetterhoff författade jubileumspjesen	158

Strögods.

1. Fosterlandskärlek	169
2. Rikedom	173
3. Förnöjsamt sinne	176
4. Kvinnor och politik	179
5. Fantasi	184
6. Kvinnovänskap	187
7. Indiskreta frågor	191

fraga

Albert Bonniers förlag.

ADOLF HELLANDER:

Från mitt teaterlif.

Minnen, silhuetter och anekdoter upptecknade af
En gammal skådespelare. 2: 25.

»— *allt igenom intressant. Glad är den också. Den är en förträffligt skriven bok. Den för- tjänar att ägas.*» (C. L. i Stockholms Dagblad.)

»Han är en *älskvärd* berättare, och hans berättare- konst är både *elegant* och *omedelbar*. — Det är i sin genre en *verkligt värdefull bok*, dessa teaterminnen, hvilka förstå att i sin *intagande anspråkslöshet väcka en varaktig sympati* för de bilder ur en eljest förgänglig värld, hvilka de återkalla till lif.» (Nya Dagl. Allehanda.)

L. A'LF. HEDIN:

Svante Hedin.

Minnen från hans enskilda och offentliga lif.
Med tre porträtt. 4 kr.; inb. 5: 50.

»En *synnerligt läsvärd* lefnadsskildring.»
(C. L. i Stockholms Dagblad.)

»Bereder ett *verkligt nöje* och återkallar i vårt minne dragen af en människa, som var både *god och glad.*» (C. D. W. i Posttidningen.)

